

Arvien tuvāk faktiem un cilvēkiem!

JAUNIEŠI LATVIJĀ

2014

LATVIJAS REPUBLIKAS CENTRĀLĀ STATISTIKAS PĀRVALDE

JAUNIEŠI LATVIJĀ

**Rīga
2014**

Centrālā statistikas pārvalde (CSP) regulāri apkopo un publicē statistisko informāciju par dažādām tēmām. Datu krājums „Jaunieši Latvijā” ir analītiska publikācija, kurā apkopoti statistiskas dati par jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Analītisku tekstu papildina tabulas un grafiski attēli.

Sagatavojot šo publikāciju, izmantoti 2011. gadā veiktās tautas skaitīšanas, kā arī CSP veikto izlases apsekojumu rezultāti – dati no Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma (EU-SILC), Mājsaimniecību budžetu apsekojuma, Darbaspēka izlases veida apsekojuma, Darba samaksas struktūras apsekojuma, Iedzīvotāju apsekojuma par atpūtas un darījumu braucieniem un apsekojuma „Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās”. Izmantoti arī regulāro statistikas pārskatu dati, kas raksturo demogrāfiskos procesus, veselību un sociālo apdrošināšanu.

Izdevumā publicēti Nacionālā veselības dienesta, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra, Slimību profilakses un kontroles centra, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, Labklājības ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Tiesu administrācijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Ceļu satiksmes drošības direkcijas, Eiropas Savienības Statistikas biroja *Eurostat* un citu institūciju dati.

Piezīmes vai ierosinājumus šīs publikācijas satura pilnveidošanai lūdzam sūtīt Centrālās statistikas pārvaldes Sociālās statistikas departamentam Lāčplēša ielā 1, Rīgā, LV-1301.

Jaunākos statistikas datus, kā arī datus par plašāku laika periodu ir iespējams iegūt Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapā (<http://www.csb.gov.lv>) un interneta datubāzēs (<http://www.csb.gov.lv/db>).

NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Parādība nav konstatēta	-
Parādība ir konstatēta, bet tās lielums ir mazāks par pusi no lietotās mērvienības	0; 0,0
Trūkst datu, vai tie ir apšaubāmi	...
Tabulas rindas un ailes krustpunktā esošās rūtiņas aizpildīšana loģiski nav iespējama	x
Datu avoti	
Atbildīgā par izdevumu	
Sociālās statistikas departamenta Dzīves līmeņa statistikas daļa	Lidija Spārīte
Konsultants	Edmunds Vaskis
Sagatavotāji	Liene Āboliņa, Sarmīte Briede, Līga Dukaļska, Kristīne Germane, Vladislavs Giruckis, Darja Goreva, Nataļja Kaļiņina, Dace Krievkalne, Anna Leiškāle, Zane Mangale, Edīte Miezīte, Kalvis Okmanis, Elmīra Senkāne, Kārlis Smudzis, Irina Stašūjonoka, Ieva Zabarovska.

© Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, 2014.
Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce obligāta.

ISBN 978-9984-06-468-0

14-013-000

SATURS

IEVADS	4
1. JAUNIEŠU SKAITS LATVIJĀ.....	5
2. IZGLĪTĪBA.....	19
3. EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE	37
4. VESELĪBA	51
5. SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA	71
6. JAUNIEŠU DZĪVES KVALITĀTE.....	77
7. JAUNIEŠU LABSAJŪTA	93
8. BRĪVĀ LAIKA PAVADĪŠANA.....	101
9. INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS TEHNOLOĢIJAS	113
10. SABIEDRĪBĀ NEVĒLAMAS PARĀDĪBAS.....	119
PUBLIKĀCIJĀ IZMANTOTIE TERMINI	131

IEVADS

Jaunieši ir nācijas vitalitātes un ilgtspējas rezerve, tās tagadne un nākotne. Tāpēc satraucošs ir fakts, ka jauniešu skaits valstī samazinās. Ja no 2005. gada līdz 2014. gada sākumam kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā samazinājās par 248 tūkstošiem cilvēku jeb par 11%, tad jauniešu skaits 15–24 gadu vecumā saruka par 35% jeb 124 tūkstošiem, kas ir puse no kopējā iedzīvotāju skaita samazinājuma. Jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā samazinājies visos Latvijas reģionos – visvairāk Rīgā un Latgalē. 2014. gada sākumā Rīgā dzīvoja par 43%, bet Latgalē par 37% mazāk jauniešu 15–24 gadu vecumā nekā 2005. gada sākumā.

Viens no iemesliem, kāpēc samazinās jauniešu skaits, ir viņu emigrācija uz ārvalstīm. 2013. gadā 4,3 tūkstoši jeb 19,1% no kopējā emigrantu skaita bija vecumā 15–24 gadi. 2009. gadā, kad bija viena no lielākajām emigrācijām no Latvijas un gadā kopumā aizbrauca 38,2 tūkstoši iedzīvotāju, jaunieši veidoja pat 11,2 tūkstošus jeb 29,4% no kopējā emigrantu skaita. Šajā vecuma grupā ir gan jaunieši, kuri dodas strādāt uz ārzemēm, gan arī studenti, kuri izvēlas studēt ārzemēs. Otrs iemesls – jauniešu skaita sarukums saistāms ar strauju dzimstības samazināšanos 1994.–1998. gadā.

Pēdējo piecu gadu laikā būtiski mainījās jauniešu prioritātes attiecībā uz darba vērtību. Izteikti pieaudzis darba stabilitātes nozīmīgums, savukārt samazinājies karjeras iespēju, interesanta darba un patīkamu kolēģu nozīmīgums. Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem 2013. gadā Latvijā bija 92,7 tūkstoši ekonomiski aktīvo jauniešu 15–24 gadu vecumā (tai skaitā nodarbināti 71,2 tūkstoši un darba meklētāji 21,5 tūkstoši), bet ekonomiski neaktīvi bija 142,8 tūkstoši jauniešu. Visvairāk jauniešu bija nodarbināti tirdzniecības profesijās – 10 416 jeb 12,9%, kas bija vairāk nekā no visiem šajā profesiju grupā nodarbinātajiem valsts iedzīvotājiem (7,3%).

Lielākā daļa jeb 88,4% Latvijas neaktīvo jauniešu darbu nemeklēja, jo mācījās. Ģimenes apstākļu vai veselības problēmu dēļ darbu nemeklēja 7,7%, bet cerības atrast darbu bija zaudējuši 1,3% jauniešu, citu iemeslu dēļ (nevēlas strādāt, nav nepieciešamības strādāt, uzsāks mācības u. c.) darbu nemeklēja 2,6% jauniešu.

Mājsaimniecībām ar jauniešiem ienākumu līmenis bija zemāks nekā vidēji visās Latvijas mājsaimniecībās, un pēdējo gadu laikā tas sasniedza 85–88% no vidējā ienākumu līmeņa. Pēdējos gados šai ienākumu starpībai ir tendence palielināties. 2012. gadā mājsaimniecībām ar jauniešiem rīcībā esošie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli bija par 15% zemāki nekā vidēji visām Latvijas mājsaimniecībām kopumā. 2013. gadā kopējie patēriņa izdevumi mājsaimniecībās ar jauniešiem bija 262 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī, un tas ir 87% no vidējā patēriņa izdevumu līmeņa valstī.

Mājsaimniecības, kurās ir jaunieši, lielākā mērā ir pakļautas nabadzības riskam. 2012. gadā nabadzības riskam bija pakļautas 22,1% šādu mājsaimniecību (19,4% – vidēji no visām Latvijas mājsaimniecībām). 2012. gadā Latvijā dziļai materiālajai nenodrošinātībai bija pakļauti 28,5% jauniešu 15–24 gadu vecumā, kas bija trešais augstākais rādītājs Eiropas Savienībā (ES).

Neskatoties uz to, 16–24 gadus veci jaunieši salīdzinājumā ar visiem iedzīvotājiem ir vairāk apmierināti ar dzīvi kopumā (vidējais vērtējums – 7,3 balles, visu iedzīvotāju vidējais vērtējums – 6,5 balles).

1. JAUNIEŠU SKAITS LATVIJĀ

1. JAUNIEŠU SKAITS LATVIJĀ

Jauniešu skaita dinamika

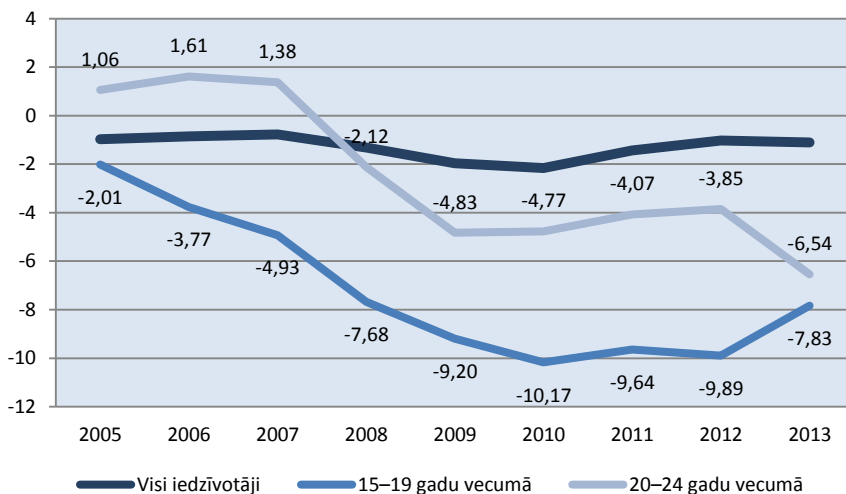
Bērni un jaunieši ir nācīgas vitalitātes un ilgtspējas rezerve, tās tagadne un nākotne. Jaunieši nomainīs tagadējo reproduktīvo paaudzi un ieņems viņu vietu darba tirgū. Tāpēc ir svarīgi, lai paaudžu nomaiņa būtu atbilstoša kā kvantitatīvi, tā arī kvalitatīvi. Statistikas dati liecina, ka situācija Latvijā šajā ziņā nav labvēlīga.

2014. gada sākumā jauniešu skaits 15–24 gadu vecumā veidoja 11,3% no kopējā iedzīvotāju skaita, salīdzinot ar 15,6% jauniešu 2005. gada sākumā. Ja no 2005. gada līdz 2014. gada sākumam kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā samazinājās par 248 tūkstošiem cilvēku jeb par 11%, tad jauniešu skaits 15–24 gadu vecumā saruka par 35% jeb 124 tūkstošiem, kas ir puse no kopējā iedzīvotāju skaita samazinājuma.

15–19 gadus vecu jauniešu skaita sarukums saistāms ar strauju dzimstības samazināšanos 1994.–1998. gadā. Ja 1983.–1988. gadā vidēji piedzima 41 tūkstotis bērnu gadā, tad pēc tam dzimušo skaits strauji samazinājās līdz 19 tūkstotiem 1998. gadā.

Krīzes gados iedzīvotāju skaits samazinājās straujāk – no 1,3% 2008. gadā līdz 2,2% 2010. gadā. 20–24 gadus vecu jauniešu skaits samazinājās attiecīgi no 2,1% līdz 4,8% gadā. Šīs vecuma grupas jauniešu skaita samazinājumu būtiski ietekmēja emigrācija uz ārzemēm.

1.1. attēls. Iedzīvotāju skaita samazinājuma temps Latvijā 2005.–2013. gadā (%)

2005. gadā uz 1 000 iedzīvotāju 15–64 gadu vecumā bija 227 jaunieši 15–24 gadu vecumā, bet jau 2014. gada sākumā – 171 jeb par ceturtdaļu mazāk.

1.1. tabula. Jauniešu skaits uz 1 000 iedzīvotāju 15–64 gadu vecumā
(gada sākumā)

	2005	2010	2013	2014
Pavisam	227	209	180	171
Vīrieši	242	221	191	181
Sievietes	214	198	169	161

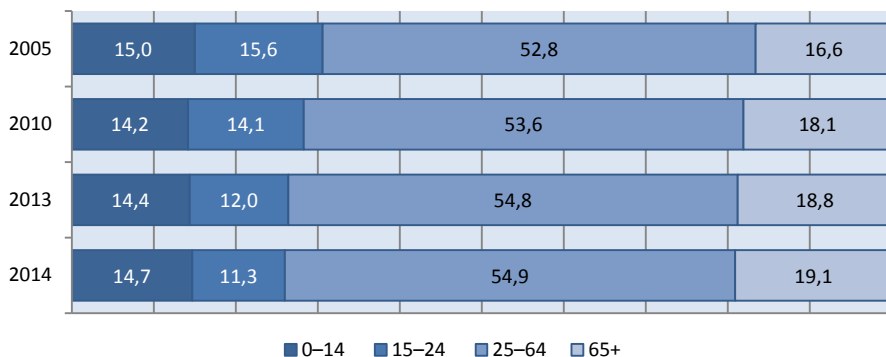
Salīdzinot ar 2005. gadu, vismaz uz pusi ir samazinājies jauniešu skaits 15–17 gadu vecumā. 18 gadus vecu jauniešu skaits sasniedz 52% no 2005. gada līmeņa. Nedaudz labāka situācija ir vecākajās jauniešu vecuma grupās. Tas liecina, ka pēc dažiem gadiem var sarukt ekonomiski aktīvo jauniešu skaits un vēl tālākā nākotnē pasliktināsies iedzīvotāju dabiskā pieauguma rādītāji.

1.2. tabula. Jauniešu vecuma un dzimuma sastāvs Latvijā
(gada sākumā)

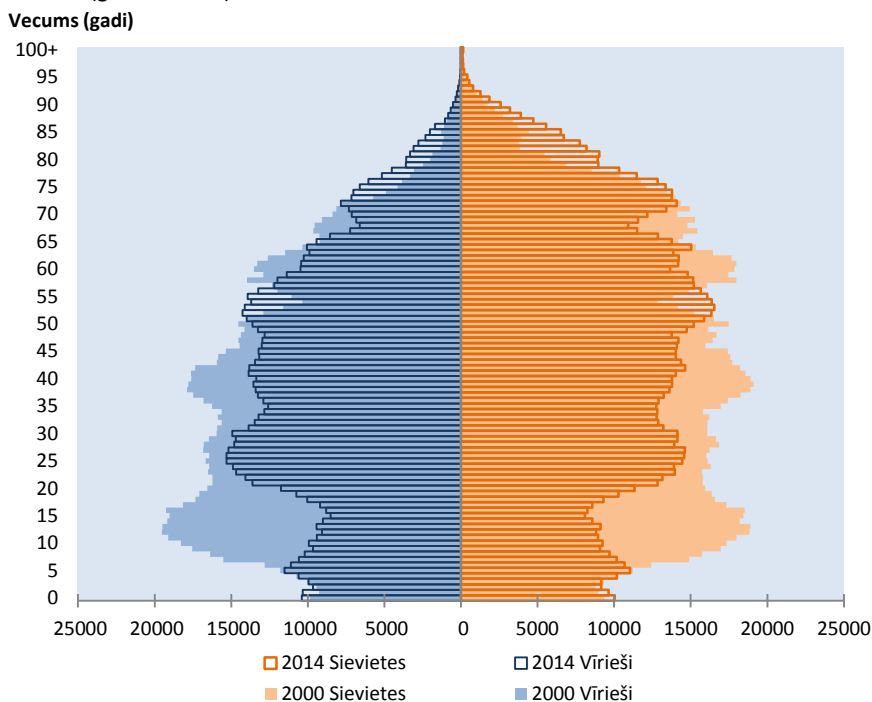
	2005			2010			2014		
	Pavisam	Vīrieši	Sievietes	Pavisam	Vīrieši	Sievietes	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Pavisam	2 249 724	1 032 109	1 217 615	2 120 504	970 931	1 149 573	2 001 468	917 045	1 084 423
tai skaitā 15–24 gadu vecumā	349 889	178 479	171 410	299 722	152 912	146 810	226 058	116 334	109 724
15	34 614	17 731	16 883	22 039	11 259	10 780	16 607	8 511	8 096
16	36 106	18 549	17 557	24 272	12 274	11 998	17 058	8 807	8 251
17	37 291	18 918	18 373	28 410	14 489	13 921	17 788	9 206	8 582
18	37 326	18 940	18 386	29 991	15 308	14 683	19 332	10 037	9 295
19	35 940	18 451	17 489	31 513	15 992	15 521	21 050	10 756	10 294
20	35 957	18 250	17 707	31 739	16 290	15 449	23 089	11 755	11 334
21	35 854	18 249	17 605	32 889	16 849	16 040	26 464	13 619	12 845
22	33 582	17 176	16 406	33 647	17 101	16 546	27 239	14 080	13 159
23	31 973	16 307	15 666	33 232	16 918	16 314	28 637	14 671	13 966
24	31 246	15 908	15 338	31 990	16 432	15 558	28 794	14 892	13 902

1.2. attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita īpatsvars atsevišķās vecuma grupās (%)

1.3. attēls. Latvijas iedzīvotāju vecuma piramīda 2000. un 2014. gadā (gada sākumā)

Jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā samazinājies visos Latvijas reģionos – visvairāk Rīgā un Latgalē. 2014. gada sākumā Rīgā dzīvoja par 43%, bet Latgalē par 37% mazāk jauniešu 15–24 gadu vecumā nekā 2005. gada sākumā.

1.3. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) skaits statistiskajos reģionos
(gada sākumā)

	Skaits				% no iedzīvotāju kopskaita			
	2005	2010	2013	2014	2005	2010	2013	2014
Pavisam	349 889	299 722	243 247	226 058	15,6	14,1	12,0	11,3
t. sk. reģionos:								
Rīgas	108 158	88 179	65 735	61 137	15,2	13,1	10,2	9,5
Pierīgas	56 903	51 997	44 332	41 290	15,6	13,9	12,0	11,2
Vidzemes	38 868	34 469	29 202	27 089	16,2	15,8	14,2	13,4
Kurzemes	47 996	41 536	34 862	32 707	15,9	14,9	13,3	12,7
Zemgales	44 929	39 588	33 029	30 591	16,1	15,1	13,3	12,5
Latgales	53 035	43 953	36 087	33 244	15,1	14,0	12,3	11,6

Rīgas un Pierīgas reģionā raksturīgs zems jauniešu īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā. Vismazākais jauniešu īpatsvars ir republikas pilsētās Rīgā un Jūrmalā – 2014. gada sākumā tikai 9,5% iedzīvotāju bija 15–24 gadu vecumā. 9,6%–9,9% jauniešu bija arī Ķekavas, Salaspils un Olaines novadā. Tomēr jānorāda, ka šajās teritorijās ir lielāks bērnu un iedzīvotāju vecumā 25–35 gadi īpatsvars. Turpretī lielākais jauniešu īpatsvars bija Jaunpils novadā (16,4%) un Naukšēnu novadā (15,8%).

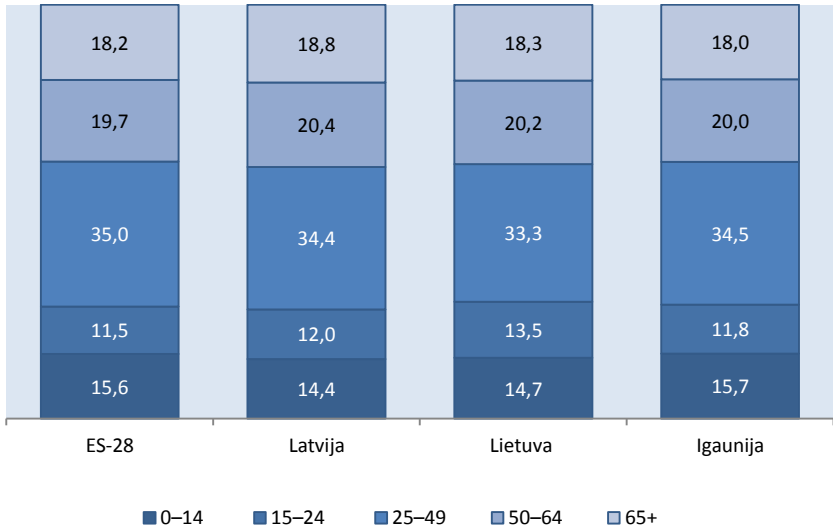

Jauniešu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā ir zems visās ES valstīs. Latvijas rādītājs – 12% jauniešu 2013. gadā – bija pat nedaudz augstāks nekā vidēji ES (11,5%). Visvairāk jaunu cilvēku 15–24 gadu vecumā bija Kiprā (15% no iedzīvotāju kopskaita), vismazāk – Spānijā un Itālijā (9%).

2013. gada sākumā Lietuvā bija 13,5% un Igaunijā – 11,8% iedzīvotāju 15–24 gadu vecumā.

1.5. attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita īpatsvars atsevišķās vecuma grupās ES-28 un Baltijas valstīs 2013. gada sākumā (%)

Eurostat dati.

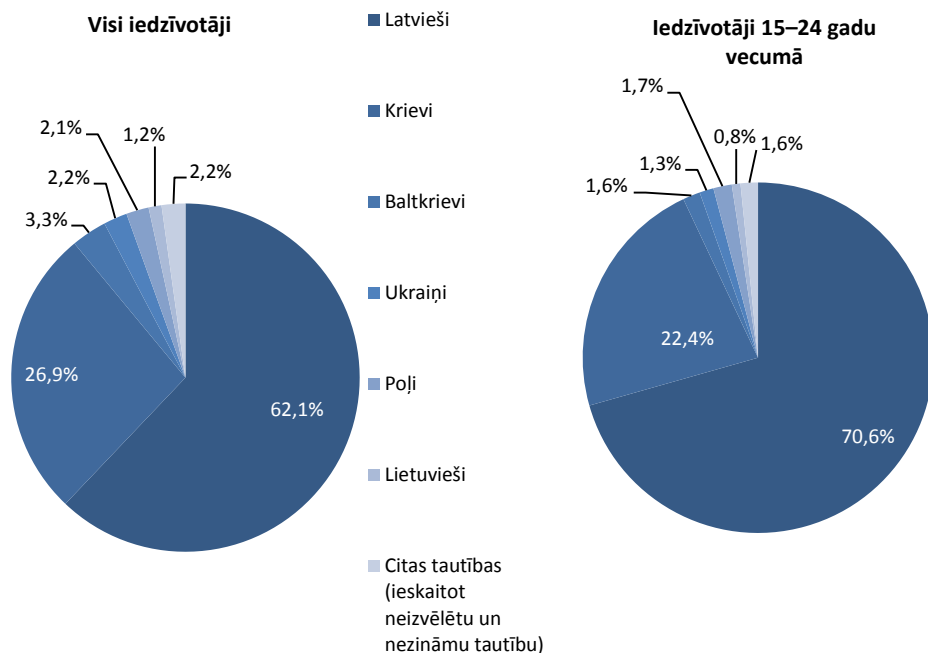
2014. gada sākumā no visiem jauniešiem 15–24 gadu vecumā gandrīz 95,6% ir Latvijas pilsoņi, 3,6% ir Latvijas nepilsoņi un 0,8% ir citu valstu pilsoņi. 98,6% jauniešu dzimšanas valsts ir Latvija.

Jauniešu tautība un mājās lietotā valoda

2011. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka jaunieši Latvijā bija etniski viendabīgāki nekā visa populācija. Latviešu īpatsvars jauniešu (15–24 gadi) vidū bija lielāks nekā kopumā valstī (attiecīgi 70,6% un 62,1%). Savukārt pārējo skaitliski lielāko tautību īpatsvars šajā vecuma grupā bija mazāks nekā kopumā valstī.

1.6. attēls. Skaitliski lielāko tautību īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā

📅 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Otrā lielākā Latvijas iedzīvotāju etniskā grupa – krievi – veidoja 26,9% no visu iedzīvotāju kopskaita, bet jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem šajā grupā bija 22,4%.

Statistikajos reģionos lielākais latviešu īpatsvars jauniešu vidū bija Vidzemes reģionā (92,8%) un Kurzemes reģionā (83% jauniešu). Otrā skaitliski lielākā tautība jauniešu kopskaitā bija krievi. Krievu jauniešu visvairāk bija Rīgas reģionā (36,4%) un Latgales reģionā (34,8%).

Tautas skaitīšanas rezultāti liecina, ka mājās pārsvarā lieto latviešu valodu: to lietoja 62,4% jauniešu 15–24 gadu vecumā. Otrā populārākā valoda bija krievu valoda, kurā runāja 28,1% jauniešu, savukārt no visu iedzīvotāju kopskaita krieviski runāja 33,8%. Tas norāda, ka krievu valodu mājās lieto vecākās paaudzes iedzīvotāji. Savukārt 9,5% jauniešu mājās runāja citās valodās, piemēram, baltkrievu, ukraiņu, poļu, lietuviešu un citās valodās.

1.4. tabula. Jauniešu īpatsvars pēc mājās lietotās valodas statistiskajos reģionos (%)

Reģions	Pavisam	Latviešu	Krievu	Cita valoda (ieskaitot neizvēlēto un nezināmo)
Latvija	100	62,4	28,1	9,5
Rīgas reģions	100	44,5	45,5	10,0
Pierīgas reģions	100	72,2	19,0	8,8
Vidzemes reģions	100	88,2	4,7	7,1
Kurzemes reģions	100	76,2	13,0	10,8
Zemgales reģions	100	75,1	16,3	8,6
Latgales reģions	100	40,4	48,7	10,9

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Salīdzinot Latvijas reģionus, redzams, ka Vidzemes reģionā 88,2% jauniešu runāja latviešu valodā, Kurzemē – 76,2%, Zemgalē – 75,1%, Pierīgā – 72,2%, bet salīdzinoši Rīgā tikai 44,5% un Latgalē 40,4% jauniešu mājās runāja latviešu valodā. Latvijā bija tikai divi reģioni, kuros mājās krievu valodā runājošo skaits pārsniedz latviešu valodā runājošo skaitu, un tie bija Rīga un Latgale. No kopējā Latgales iedzīvotāju skaita latviski runāja 35,1% un krieviski – 54,6% iedzīvotāju, bet krieviski runājošo jauniešu bija mazāk – 48,7%. No visiem Rīgas iedzīvotājiem latviski runāja tikai 38,6%, krieviski runāja 49,6% iedzīvotāju, bet jaunieši krievu valodu mājās lietoja mazliet mazāk – 45,5%.

Latviešu valodas paveidu – latgaliešu valodu – ikdienā lietoja 8,8% iedzīvotāju, bet jaunieši no 15 līdz 24 gadu vecumam – 8,1%. Visvairāk latgaliski runāja Latgales reģionā – 35,5% iedzīvotāju, savukārt jaunieši no 15 līdz 24 gadu vecumam – 36,3%. Augstākais īpatsvars bija Ciblas novadā, kurā ikdienā latgaliski runāja 87,5% novada iedzīvotāju, tai skaitā 91,7% jauniešu.

Jaunieši un atbildība par bērnu

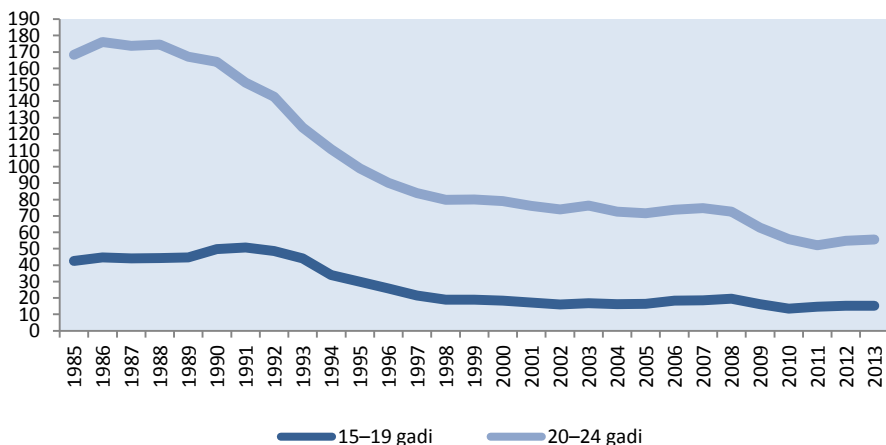
Lēmumu par ģimenes pieaugumu vecāki pašlaik pieņem vēlāk nekā, piemēram, pirms 10 gadiem. Jaundzimušā mātes vidējais vecums pieaug. Astoņdesmitajos gados, kad bija augstākā dzimstība, mātes vidējais vecums bija 26 gadi, bet pirmais bērns sievietēm piedzima vidēji 23,5 gados. 2013. gadā mātes vidējais vecums bija jau 29,6 gadi, bet pirmais bērns piedzima sievietēm 26,9 gados. Dzimstības rādītāji gados jaunākām sievietēm samazinās. Astoņdesmitajos gados augstākie dzimstības rādītāji bija sievietēm 20–24 gadu vecumā – 150–170 bērni uz 1 000 sievietēm. Tagad uz 1 000 sievietēm šajā vecuma grupā dzimstība ir trīs reizes zemāka un dzimst vidēji par 100 bērniem mazāk. Arī sievietēm 15–19 gadu vecumā dzimstība ir samazinājusies trīs reizes, un uz 1 000 sievietēm 2013. gadā piedzima 15 bērni (1986. gadā – 45).

1.5. tabula. Dzīvi dzimušie pēc mātes vecuma

Gads	Kopā	Mātes vecums, gadi								Mātes vidējais vecums, bērnam piedzimstot	
		līdz 19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45+	nav uzrādīts	kopā	pirmajam
Dzīvi dzimušo skaits											
2005	21 879	1 443	5 949	6 743	4 955	2 245	504	34	6	28,0	25,2
2010	19 781	860	4 363	6 481	4 837	2 492	692	40	16	29,0	26,4
2012	19 897	783	3 908	6 632	5 057	2 788	683	33	13	29,3	26,6
2013	20 596	710	3 759	6 848	5 417	2 997	811	45	9	29,6	26,9
uz 1 000 sieviešu attiecīgajā vecumā											
2005	38,27	16,41	71,67	90,33	63,69	29,15	5,96	0,39	x	x	x
2010	38,84	13,57	55,86	88,56	70,58	34,06	9,49	0,50	x	x	x
2012	41,82	15,31	54,84	91,14	77,16	40,38	9,47	0,45	x	x	x
2013	44,56	15,28	55,71	94,68	82,59	44,58	11,37	0,63	x	x	x

1.7. attēls. Dzimstības vecumkoeficienti jauniešu vecuma grupās 1985.–2013. gadā
(dzīvi dzimušo skaits uz 1 000 sieviešu attiecīgajā vecumā)

Astoņdesmito gadu vidū 500–600 bērnu piedzima nepilngadīgām jauniešiem (vecumā līdz 17 gadiem). Pēdējos gados tikai 160–180 jaundzimušo māmiņas ir nepilngadīgas.

Jo agrāk pasaulē laists pirmais bērns, jo lielāka varbūtība sagaidīt arī otro un trešo mazuli. Pēdējos gados Latvijā kopējā jaundzimušo skaitā pieaug otro un trešo bērnu skaits, piemēram, otro bērnu īpatsvars jaundzimušo skaitā pieauga no 31,8% 2005. gadā līdz 37,1% 2013. gadā. Neraugoties uz to, ka dzimstība sievietēm 15–24 gadu vecumā samazinās, otro bērnu skaita īpatsvars nedaudz pieaug. Jaunās sievietes

biežāk izvēlas dzemdēt vairāk par vienu bērnu. 2005. gadā no visiem jaundzimušajiem sievietēm 15–24 gadu vecumā 80% bija pirmie bērni un 16,6% – otrie bērni. 2013. gadā šī proporcija bija attiecīgi 75,4% un 20,3%.

1.6. tabula. Dzīvi dzimušie sievietēm 15–24 gadu vecumā pēc bērna dzimšanas secības

	15–19				20–24			
	kopā	pirmais	otrais	3+	kopā	pirmais	otrais	3+
Dzimušo skaits								
2005	1 443	1 339	95	9	5 949	4 577	1 135	237
2010	860	788	68	4	4 363	3 155	988	220
2012	783	707	68	8	3 908	2 869	839	200
2013	710	645	63	2	3 759	2 723	844	192
%								
2005	100	92,8	6,6	0,6	100	76,9	19,1	4,0
2010	100	91,6	7,9	0,5	100	72,3	22,7	5,0
2012	100	90,3	8,7	1,0	100	73,4	21,5	5,1
2013	100	90,8	8,9	0,3	100	72,4	22,5	5,1

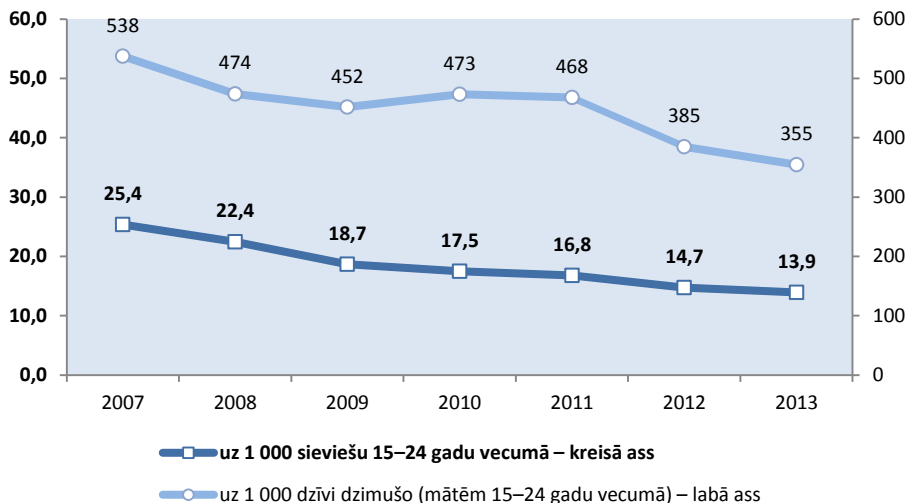
1.7. tabula. Abortu skaits

	Pavisam			tai skaitā pa vecuma grupām					
				no 15 līdz 17 gadiem			no 18 līdz 24 gadiem		
	2010	2012	2013	2010	2012	2013	2010	2012	2013
Kopējais abortu skaits	10 820	9 231	8 715	279	173	144	3 070	2 347	2 098
tai skaitā mākslīgie	7 443	6 197	5 557	204	127	100	2 267	1 677	1 484
Pārtraukta (pārtraukusies) 1. grūtniecība	1 132	814	826	159	93	92	685	470	456

Pēdējos gados abortu skaits ievērojami samazinājies. Straujāk tas ir samazinājies jaunām sievietēm 15–24 gadu vecumā Piemēram, 2010. gadā 33% no visiem mākslīgajiem abortiem tika veikti sievietēm 15–24 gadu vecumā un uz 1 000 dzīvi dzimušo bija 473 aborti sievietēm šajā vecumā. 2013. gadā šie rādītāji ir attiecīgi 28,5% un 354 aborti. Respektīvi, ja mākslīgo abortu kopējais skaits valstī 2013. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu sarucis par 25%, tad jauniešiem līdz 17 gadu vecumam tas samazinājies uz pusi (par 51%), bet 18–24 gadu vecumā – vairāk par trešdaļu (35%).

1.8. attēls. Abortu skaits uz 1 000 sieviešu un 1 000 dzīvi dzimušo 2007.–2013. gadā

Atbildība par ģimeni

Pēdējos gados ievērojami pieaudzis vecums, kad pāri nodibina ģimeni un nolemj oficiāli reģistrēt laulību. 2014. gada sākumā 97% vīriešu un 93% sieviešu vecumā 15–24 gadi nebija precēti. Laulības noslēgšana un atbildības uzņemšanās par ģimeni mūsdienās notiek lielākoties pēc 24 gadu vecuma. Ja 1990. gadā pirmajā laulībā vīrieši stājās 24,5 gadu, bet sievietes – 22,7 gadu vecumā, tad 2013. gadā pirmo laulību vīrieši noslēdza 30,4 gadu un sievietes – 28,5 gadu vecumā.

2005. gadā 23% laulāto vīriešu un 38% laulāto sieviešu bija vecumā līdz 24 gadiem, bet 2013. gadā tikai 11% laulāto vīriešu un 21% laulāto sieviešu bija minētajā vecumā.

Mainījies arī savstarpējais laulāto vecums. 2005. gadā 80% vīriešu un 49% sieviešu vecumā līdz 24 gadiem izvēlējās savu partneri no šīs pašas vecuma grupas. 2013. gadā laulības ar savas vecuma grupas partneri noslēdza 73% vīriešu un 37% sieviešu.

1.8. tabula. Noslēgto laulību rādītāji pēc dzimuma

	Noslēgto laulību skaits kopā	Noslēgto laulību skaits vecumā līdz 24 gadiem		Uz 1 000 attiecīgā dzimuma iedzīvotāju vecumā 15–24 gadi		Pirmajā laulībā stājušos vidējais vecums	
		jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes	vīrieši	sievietes
2005	12 544	2 871	4 706	16,1	27,5	28,2	26,0
2010	9 290	1 520	2 676	10,3	18,9	29,4	27,4
2012	11 244	1 375	2 664	10,6	21,8	30,1	28,0
2013	11 436	1 208	2 381	10,0	20,9	30,4	28,5

Latvijā ir salīdzinoši augsti šķirto laulību rādītāji. Pavisam Latvijā uz 100 noslēgtu laulību ir vidēji 60 šķirtas laulības. 2013. gadā 1,8% no visiem šķirtajiem laulātajiem bija jaunieši 15–24 gadu vecumā. Jauniešu

Īpatsvars šķirto laulāto kopskaitā samazinās: 2010. gadā šķirto jauniešu īpatsvars bija 2,6%. No visiem šķirtajiem jauniešiem 15–24 gadu vecumā vidēji 35–40% jauniešu bija precēti ar partneri no šīs pašas vecuma grupas.

1.9. tabula. Šķirto laulību rādītāji pēc dzimuma

	Šķirto laulību skaits kopā	Šķirto laulību skaits jauniešiem vecumā līdz 24 gadiem		Šķirti laulātie uz 100 attiecīgā dzimuma laulāto vecumā līdz 24 gadiem	
		jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
2005	6 341	140	377	4,9	8,0
2010	4 930	149	340	9,8	12,7
2012	7 311	121	391	8,8	14,7
2013	7 031	94	307	7,8	12,9

Sievietēm 15–24 gadu vecumā šķirto laulību rādītāji ir augstāki. 2010.–2013. gadā uz 100 noslēgto laulību ir 13–15 šķirtas laulības sievietēm un 8–9 šķirtas laulības vīriešiem.

Quo vadis

Jaunieši ir ļoti mobili un nereti pamet savu dzīvesvietu izglītības iegūšanai un darba meklējumos. Latvijas pievienošanās ES ir atvērusi daudzus ceļus, un tas ir liels izaicinājums tieši jauniešiem. Ja emigrācija no Latvijas ir saistīta ar izglītības un profesionālās pieredzes iegūšanu, tad šāds process nākotnē var būt arī atgriezenisks.

Pēdējo deviņu gadu laikā – no 2005. līdz 2013. gadam – emigrēja 55,5 tūkstoši jauniešu vecumā 15–24 gadi, bet imigrēja 8,6 tūkstoši jauniešu, kā rezultātā jauniešu skaits migrācijas dēļ samazinājās par 46,9 tūkstošiem. Vairāk nekā puse no samazinājuma (26 tūkstoši) attiecas uz ekonomiskās krīzes laiku 2008.–2010. gadā. Sieviešu īpatsvars izbraukušo skaitā ir nedaudz lielāks – 52%. Var secināt, ka emigrāciju izraisa ekonomiskie apstākļi, tāpēc tā var būt arī neatgriezeniska.

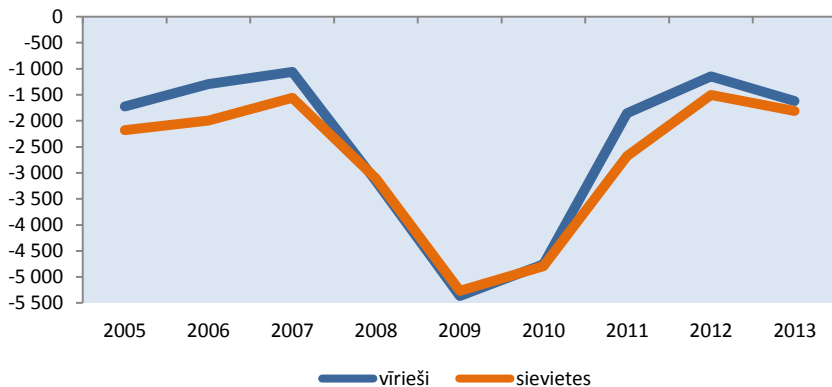
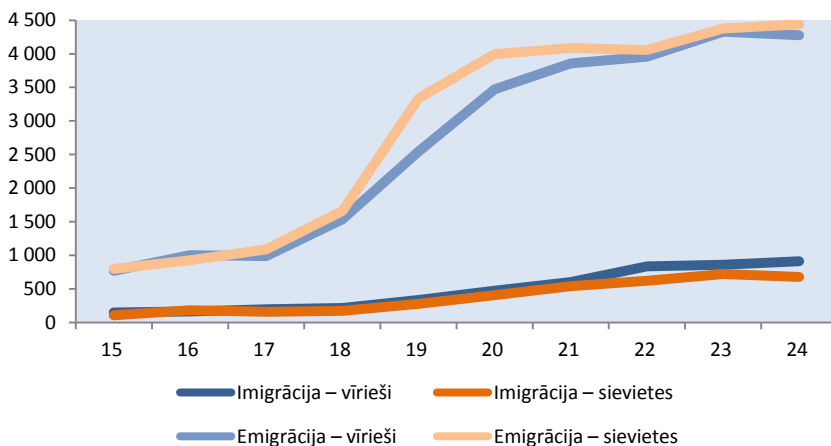
Jauniešu emigrācija kļūst īpaši izteikta sasniedzot pilngadību. Sākot no 18 gadiem, izbraukušo skaits strauji pieaug. 74% no deviņos gados emigrējušiem bija vecumā 20–24 gadi. Šajā migrantu vecuma grupā ir gan jaunieši, kuri pēc vidusskolas beigšanas dodas strādāt uz ārzemēm, gan arī studenti, kuri izvēlas studēt ārzemēs vai mūsu valsts augstākajās mācību iestādēs.

Galvenās valstis, kuras emigrē jaunieši, ir Apvienotā Karaliste, Īrija un Vācija.

1.10. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) migrācija Latvijā

	Imigrācija			Emigrācija			Migrācijas saldo		
	pavisam	vīrieši	sievietes	pavisam	vīrieši	sievietes	pavisam	vīrieši	sievietes
2005	630	289	341	4 531	2 012	2 519	-3 901	-1 723	-2 178
2010	427	220	207	9 978	4 975	5 003	-9 551	-4 755	-4 796
2012	1 589	845	744	4 236	1 989	2 247	-2 647	-1 144	-1 503
2013	864	474	390	4 300	2 097	2 203	-3 436	-1 623	-1 813

Ekonomiskajai situācijai stabilizējoties un uzlabojoties, emigrācijas vilnis noplok, taču runāt par procesa apstāšanos ir priekšlaicīgi.

1.9. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) migrācijas saldo Latvijā 2005.–2013. gadā pēc dzimuma**1.10. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) imigrācija un emigrācija Latvijā 2005.–2013. gadā pēc migrantu vecuma**

Pēdējo trīs gadu dati liecina, ka kopumā pieaug Latvijas pilsoņu īpatsvars emigrācijā (no 78% 2011. gadā līdz 85% 2013. gadā) un samazinās to īpatsvars imigrācijā (attiecīgi no 72% līdz 58%). Migrējošo jauniešu plūsmā Latvijas valstspiederīgo īpatsvars ir atšķirīgs: no visiem 2013. gadā emigrējušajiem jauniešiem 15–24 gadu vecumā 95% bija Latvijas pilsoņi, 2011. gadā – 90%. Savukārt no 2013. gadā iebraukušajiem jauniešiem 49% bija Latvijas pilsoņi, bet 2011. gadā – 85%.

Kopumā pieaug Latvijā dzimušo iedzīvotāju īpatsvars emigrācijā (no 70% 2011. gadā līdz 81% 2013. gadā) un samazinās to īpatsvars imigrācijā (attiecīgi no 73% līdz 52%). No 2011. gadā emigrējušajiem jauniešiem 90% bija dzimuši Latvijā, bet no 2013. gadā emigrējušiem – 95%. No visiem iebraukušajiem jauniešiem 15–24 gadu vecumā Latvijā dzimušo īpatsvars samazinājās no 90% 2011. gadā līdz 51% 2013. gadā.

2. IZGLĪTĪBA

2. IZGLĪTĪBA

„Zināšanas – bagātība, mācīšanās – tās atslēga” (Reinis Kaudzīte)

Izglītība ir tautsaimniecības nozare, kas dod izšķirošu ieguldījumu izglītotas sabiedrības veidošanā, valsts ekonomikas izaugsmei un labklājībā. Izglītībai un apmācībai ir nozīmīga loma personiskās izaugsmes un cilvēkkapitāla veidošanā. Jaunieši labu izglītību uzskata par priekšnosacījumu personīgai attīstībai, nodarbinātībai un profesionālajai izaugsmei.

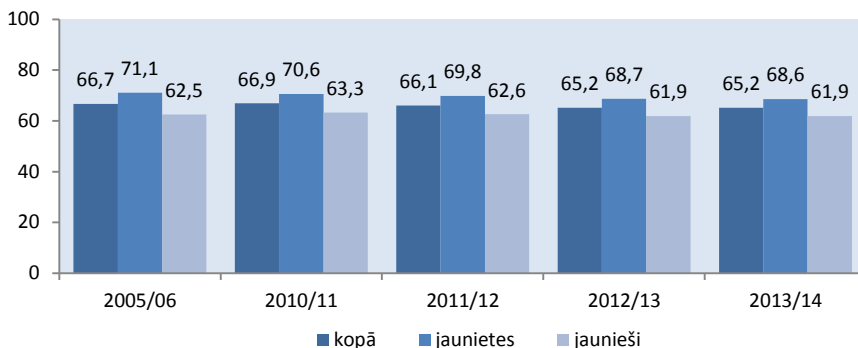
Latvijas Nacionālās attīstības plāns (NAP) 2014.–2020. gadam paredz, ka bērniem un jauniešiem jānodrošina kvalitatīva pamatzglītība un vidējā izglītība, kā arī pieeja tādām nodarbinātības iespējām ārpus formālās izglītības, kas paplašina pieredzi, rada iespējas atklāt un kopt savus talantus. Pastiprināti jāuzlabo radošu un kvalificētu pedagogu sagatavošana un piesaiste, kā arī profesionālā izglītība, kas rada nodarbinātības iespējas un ir būtiska tautas saimniecības struktūras pilnveidošanai. Tostarp NAP akcentēta nepieciešamība nodrošināt augstākās izglītības pieejamību, veicināt jauniešu nodarbinātību, tai skaitā karjeras izglītības sistēmas attīstību. Ieguldījumi izglītībā un mūžizglītībā ir būtisks priekšnoteikums valsts konkurētspējas veicināšanai un augstāka labklājības līmeņa sasniegšanai.

Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) 2013. gadā publicētais pētījums „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība” liecina, ka aptuveni divas trešdaļas jauniešu uzskata, ka viņiem ir lielas iespējas iegūt tādu izglītību, kādu viņi paši vēlas. Šis rādītājs nav būtiski mainījies pēdējo piecu gadu laikā.

Izglītojamo skaits un mācību iestāžu tīkls

Visos izglītības līmeņos 2013./2014. mācību gadā mācījās 65,2% no visiem jauniešiem 15–24 gadu vecumā, kas ir zemākais rādītājs pēdējo gadu laikā. Diemžēl lejupejošā tendence turpinās jau kopš 2010./2011. mācību gada.

2.1. attēls. Jauniešu (15–24 gadi), kuri mācās, īpatsvars pret visiem attiecīgā vecuma iedzīvotājiem (%)

Raksturīgi, ka 2013./2014. mācību gadā 15–24 vecu sieviešu, kuras mācās, īpatsvars ir augstāks nekā tās pašas vecuma grupas vīriešiem (mācās 68,6% sieviešu un 61,9% vīriešu). Taču arī sievietēm šis rādītājs parāda lejupejošu tendenci.

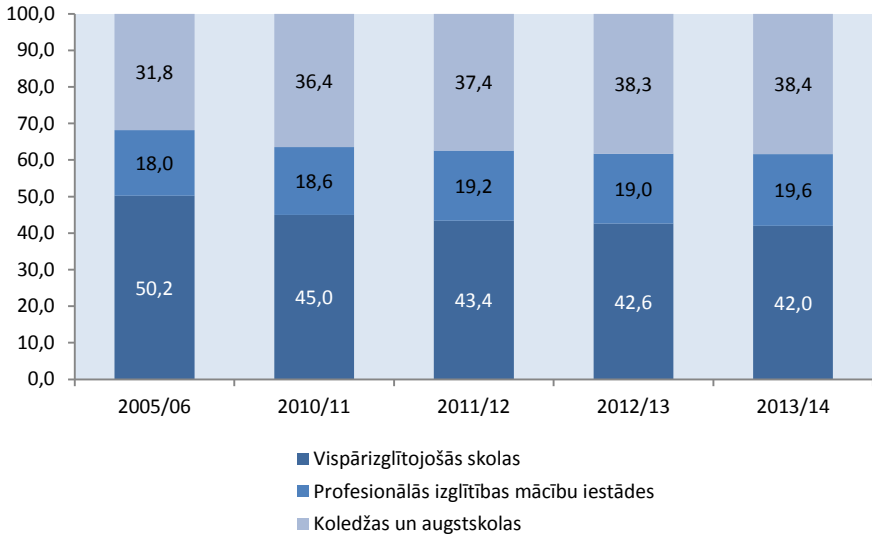

2.1. tabula. Izglītojamo skaita izmaiņas
(mācību gada sākumā)

	Audzēkņu skaits, tūkst.							
	pavisam				tai skaitā 15–24 gadu vecumā			
	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Vispārīzglītojošās skolas	298,5	229,0	212,4	209,1	116,5	83,6	67,6	61,9
tai skaitā								
dienas skolas	283,9	216,3	200,7	197,9	102,0	70,9	56,0	50,8
Profesionālās izglītības iestādes	42,7	35,8	32,1	31,1	41,8	35,6	30,2	28,8
Augstskolas un koledžas	131,1	103,9	94,5	89,7	73,9	67,8	60,8	56,5

Pēdējo gadu laikā jauniešu īpatsvars vispārīzglītojošajās skolās sarūk. Tas nozīmē, ka laika gaitā saruks studējošo skaits augstākā izglītības līmeņa mācību programmās.

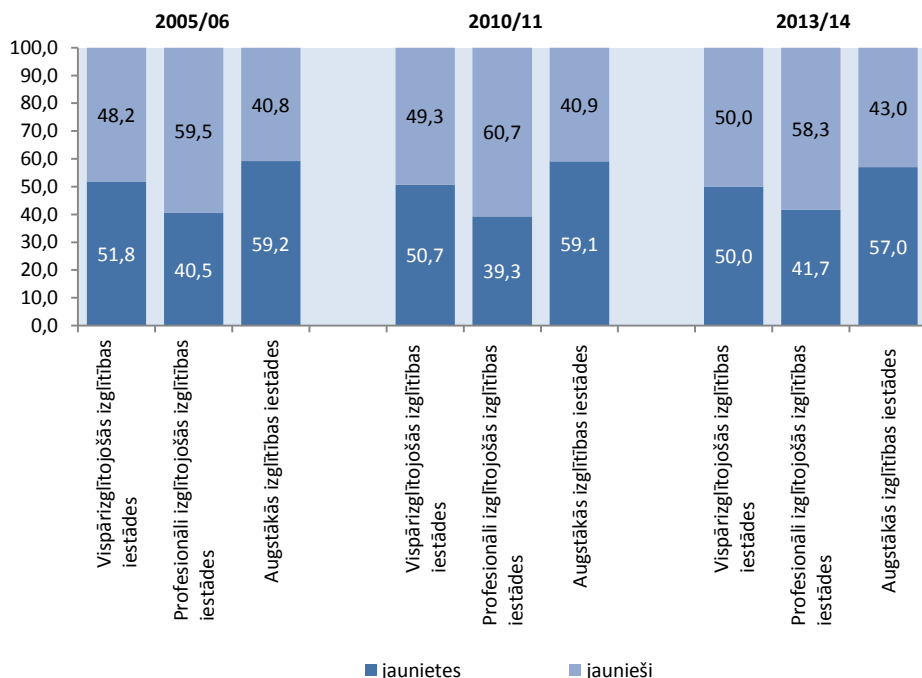
2.2. attēls. Jaunieši (15–24 gadi), kuri mācās, sadalījumā pēc mācību iestādes tipa
(%)

Neskatoties uz to, ka samazinājies kopējais jauniešu skaits, attīstoties profesionālajai orientācijai, pieaudzis to audzēkņu īpatsvars, kas turpina mācīties profesionālās izglītības iestādēs.

2.3. attēls. Jaunieši 15–24 gadu vecumā sadalījumā pēc dzimuma pa mācību iestāžu tiem (%)

Jaunieši un jaunietes izvēlas atšķirīgas mācību iestādes. Ja vispārējās izglītības iestādēs jauniešu – vīriešu un sievietes – skaits caurmērā ir vienāds, tad profesionālās izglītības ceļu vairāk izvēlas vīrieši. Tā 2013./2014. mācību gadā profesionālās izglītības iestādēs mācījās 58,3% vīriešu, savukārt koledžās un augstskolās vairāk mācījās sievietes (57,0% no visiem izglītojamajiem 15–24 gadu vecumā).

2.2. tabula. Mācību iestāžu un izglītojamo skaits

Mācību gads	Vispārīgā izglītība		Profesionālās izglītības iestādes		Augstskolas un koledžas	
	Iestāžu skaits	Skolēnu skaits	Iestāžu skaits	Audzēkņu skaits	Iestāžu skaits	Studentu skaits
2005/06	1 017	298 516	96	42 737	57	131 125
2010/11	858	229 039	83	35 767	58	103 856
2011/12	839	218 442	65	34 638	59	97 041
2012/13	832	212 433	65	32 086	61	94 474
2013/14	832	209 130	66	31 055	61	89 671

Apkopotā statistiskā informācija liecina, ka audzēkņu skaits visu veidu izglītības iestādēs gadu no gada samazinās. Taču to skaits visstraujāk sarūk vispārizglītojošajās iestādēs. Audzēkņu skaits 2013./2014. mācību gada sākumā salīdzinājumā ar 2005./2006. mācību gadu samazinājies par 30%. Sarūkot audzēkņu skaitam, notiek izglītības iestāžu skaita optimizācija. Vispārizglītojošo skolu skaits 2013./2014. mācību gada sākumā salīdzinājumā ar 2005./2006. mācību gadu ir sarucis par 18%. Ievērojams skolu skaita samazinājums bija laukos, kas visbiežāk liedza iespēju jauniešiem saņemt izglītības pakalpojumus savā dzīvesvietā. Visstraujāk ir sarucis profesionālās izglītības iestāžu skaits – par 30%.

2.3. tabula. Vispārizglītojošo dienas skolu skaits pilsētās un laukos Latvijas reģionos

	Pavisam			Pilsētās			Laukos		
	2010/11	2011/12	2013/14	2010/11	2011/12	2013/14	2010/11	2011/12	2013/14
Latvijā kopā	830	807	807	380	376	380	450	431	427
tai skaitā									
Rīgas reģions	143	142	144	143	142	144	-	-	-
Pierīgas reģions	134	127	125	54	53	53	80	74	72
Vidzemes reģions	146	144	145	40	43	44	106	101	101
Kurzemes reģions	130	125	125	54	53	53	76	72	72
Zemgales reģions	120	116	116	36	33	34	84	83	82
Latgales reģions	157	153	152	53	52	52	104	101	100

2005./2006. mācību gadā Latvijā pavisam bija 983 vispārizglītojošās dienas skolas, no tām 412 pilsētās un 571 laukos.

Vispārizglītojošo skolu 9. klasē 2013./2014. mācību gadā mācās 76% jauniešu 15 gadu vecumā. Pavisam 2013./2014. mācību gadā vispārizglītojošajās skolās un profesionālās izglītības mācību iestādēs mācījās 99,4% no visiem jauniešiem 15 gadu vecumā.

2013. gadā 9. klasi beidza 18 096 jaunieši, no kuriem 6 044 jeb 33,4% izvēlējās turpināt izglītību profesionālās izglītības iestādēs. Arī iepriekšējos gados katrs trešais jaunietis izvēlējās profesionālās izglītības virzienu. Kaut gan kopējais izglītojamo skaits profesionālās izglītības iestādēs samazinās un būtu nepieciešama to reforma un pielāgošana tautsaimniecības pieprasījumam, pagaidām nekādas būtiskas izmaiņas audzēkņu sadalījumā pa tematiskajām grupām nav novērotas. Kā vienīgo izņēmumu var minēt audzēkņu skaita samazinājumu sociālajās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās.

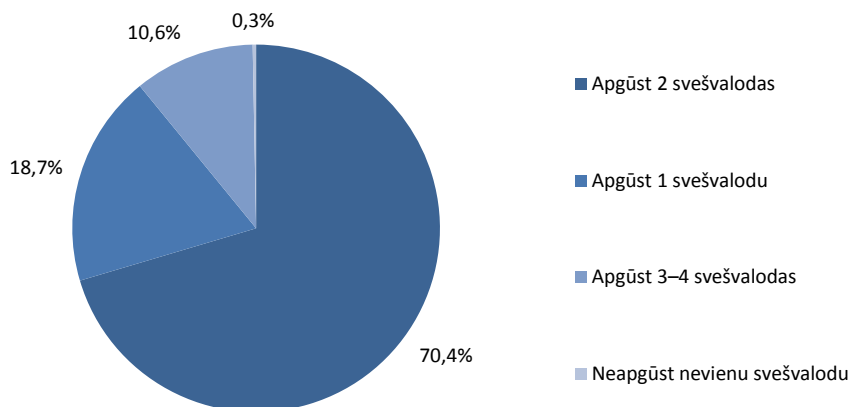

2.4. tabula. Profesionālās izglītības iestādes beigušie audzēkņi sadalījumā pa tematiskajām grupām (%)

	2005	2010	2011	2012	2013
Pavisam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Izglītība	1,5	2,6	2,2	1,3	1,1
Humanitārās zinātnes	4,8	7,4	6,9	7,1	6,8
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	16,1	16,0	15,5	15,6	10,8
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	4,7	5,9	5,8	5,6	4,0
Inženierzinātnes, ražošanas un būvniecība	40,9	40,1	41,9	39,3	41,6
Lauksaimniecība	1,8	2,4	2,3	1,9	3,3
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	4,0	3,7	4,6	5,1	6,4
Pakalpojumi	26,2	21,9	20,8	24,1	26,0

Valodu prasme ir svarīgs faktors konkurencei darba tirgū, ko atzīst arī paši jaunieši. IZM 2013. gadā publicētā pētījuma „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība” dati liecina, ka tikai aptuveni katrs trešais jauniešs (38%) vairāku svešvalodu zināšanas uzskata par būtisku vērtību.

2.4. attēls. Svešvalodu apguve vispārīzglītojošo skolu 10.–12. klasē sadalījumā pēc svešvalodu skaita (2013./2014. mācību gada sākumā)

Viens izglītojamais vidusskolā Latvijā apgūst vidēji 1,6 svešvalodas. Salīdzinājumam: Lietuvā – 1,3, Igaunijā – 2,0, bet vidēji ES – 1,6 svešvalodas.

Mācību pārtraukšanas iemesli

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem 25,4 tūkstoši jauniešu vecumā no 15 līdz 17 gadiem bija bez pamatzglītības. Absolūtais vairākums no tiem turpināja izglīties, taču 1,4% (jeb 345 personas) dažādu iemeslu dēļ skolu neapmeklēja.

2.5. tabula. Iedzīvotāji Latvijā un statistiskajos reģionos vecumā no 15 līdz 17 gadiem bez pamatzglītības, kuri neapmeklēja skolu, pēc skolas neapmeklēšanas iemesliem

Reģiona nosaukums	Pavisam	No tiem neapmeklēja skolu	Skolas neapmeklēšanas iemesli		
			veselības stāvokļa dēļ	materiālo apstākļu dēļ	cits iemesls
Latvija	25 438	345	90	27	228
Rīgas reģions	6 271	70	25	3	42
Pierīgas reģions	4 892	75	14	2	59
Vidzemes reģions	3 283	44	4	3	37
Kurzemes reģions	4 018	65	17	7	41
Zemgales reģions	3 496	57	17	8	32
Latgales reģions	3 478	34	13	4	17

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Ņemot vērā to, ka Latvijā pamatzglītības ieguve ir obligāta, pamatzglītības pakāpē skolu pametušo īpatsvars ir neliels. 2012./2013. mācību gadā tika atskaitīti un mācības neturpināja 1,2% devītās klases skolēnu.

Mazliet citāda aina paveras vispārīzglītojošo skolu vidusskolas klasēs. 2012./2013. mācību gadā dažādu iemeslu dēļ tika atskaitīti un izglītošanos neturpināja 5,6% skolēnu. Visbiežāk mācības pārtrauca 10. klases skolēni (8,9%), bet izlaiduma klasē skolu pametušo īpatsvars ir neliels (0,1% no mācības pārtraukušajiem trešajā izglītības līmenī). Mācības galvenokārt neturpina no 10. klases atskaitītie skolēni.

2.6. tabula. Izglītojamie, kuri pārtraukuši mācības vispārīzglītojošajās skolās 2012./2013. mācību gadā

	10. klase	11. klase	12. klase
Izglītojamie pavisam	13 774	14 225	15 464
Atskaitītie	1 874	1 207	423
no tiem			
turpina mācības citā skolā	647	366	51
mācības neturpina	1 227	841	372

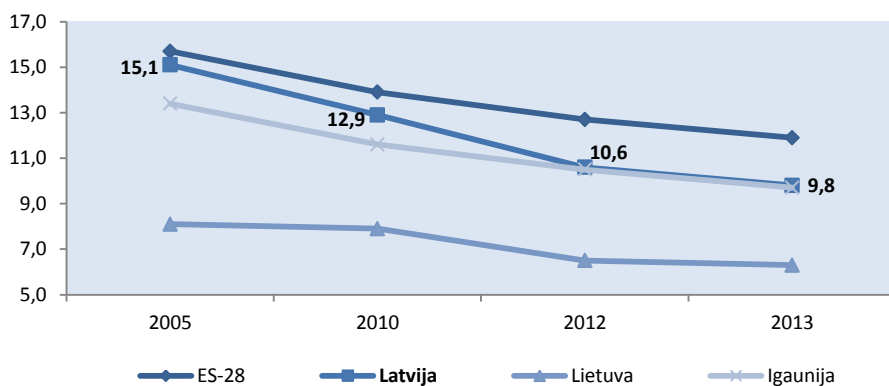
2012./2013. m. g. profesionālās izglītības iestādēs dažādu iemeslu dēļ mācības pārtrauca 16% audzēkņu. Galvenais iemesls bija izglītības iestādes neapmeklēšana (26%). Uz citām mācību iestādēm pārgāja 18% un ģimenes apstākļu dēļ mācības pārtrauca 18% jauniešu.

2.7. tabula. No profesionālās izglītības iestādēm atskaitītie audzēkņi un iemesli atskaitīšanai

	2005/06	2010/11	2011/12	2012/13
Izglītojamie pavisam	42 737	35 767	34 638	32 086
Atskaitītie audzēkņi	6 804	4 678	5 465	5 241
no tiem pēc atskaitīšanas iemesliem				
izglītības iestādes neapmeklēšana	2 093	1 429	1 666	1 375
nesekmība	1 184	739	743	636
pāreja uz citu izglītības iestādi	982	754	971	927
ģimenes apstākļi	897	715	825	960
dzīvesvietas maiņa	210	276	383	460
slimība	156	104	114	132
citi iemesli	1 282	661	763	751

Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņi visbiežāk tiek atskaitīti pirmajos divos mācību gados. No 2012./2013. mācību gadā atskaitīto kopskaita šajās izglītības iestādēs 72,6% bija pirmo divu kursu audzēkņi. Apmēram puse mācības pārtraukušo tika atskaitīti pirmajā mācību gadā (48,4%).

Viens no Eiropas izaugsmes stratēģijas „Eiropa 2020” pamatmērķiem izglītības jomā ir samazināt skolu nebeigušo un izglītošanos pārāgrī pārtraukušo jauniešu īpatsvaru ES zem 10% robežas (Latvijas individuālais mērķis ir 13,4%). Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem pēdējos gados mācības pārāgrī pārtraukušo jauniešu vecumā 18–24 gadi īpatsvars samazinās kā ES, tā arī visās Baltijas valstīs. Latvijā kopš 2010. gada šo jauniešu īpatsvars ir zemāks nekā stratēģijā noteiktais (2013. gadā Latvijā – 9,8%).

2.5. attēls. Mācības pārtraukušo jauniešu (18–24 gadi) īpatsvars pret visiem attiecīgā vecuma iedzīvotājiem Baltijas valstīs un ES-28 (%)

Darbaspēka izlases veida apsekojuma un Eurostat dati.

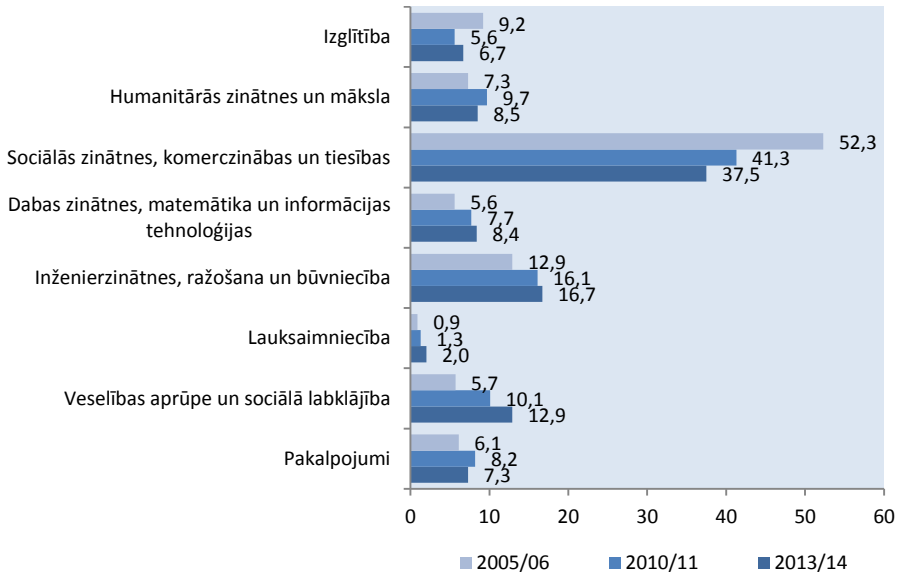
Izglītošanos pārāgrī pārtraukušo jauniešu īpatsvars Latvijā ir tāds pats kā Igaunijā, bet ir lielāks nekā Lietuvā.

Jaunieši un augstākā izglītība

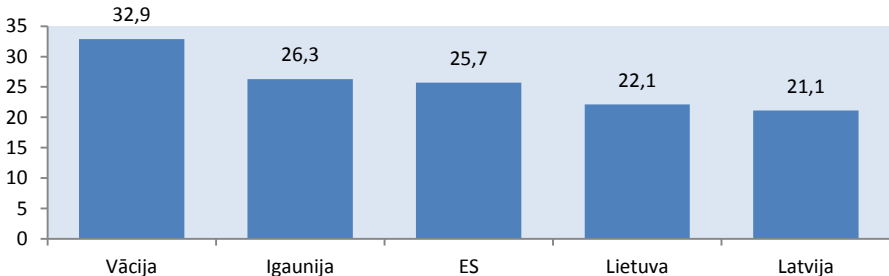
Augstskolai ir izšķiroša nozīme nācīgas intelektuālā un cilvēkkapitāla, kā arī sabiedrības nākotnes kaldināšanā. Taču augstākās izglītības ilgtspēja un spēja pielāgoties darba tirgus prasībām ir arvien aktuāls jautājums, augot pieprasījumam pēc speciālistiem eksaktajās un starpdisciplinārajās zinātnēs.

2.6. attēls. Augstskolās uzņemto studentu īpatsvars pa izglītības tematiskajām grupām (mācību gada sākumā, %)

2011./2012. mācību gadā vidēji ES dabas zinātnes un inženierzinātnes apguva 25,75% studentu, kamēr Latvijā – 21,1%, Igaunijā – 26,3%, bet Lietuvā – 22,1%. Vācijā bija augstākais dabas zinātnes un inženierzinātnes studējošo īpatsvars ES – 32,9% studentu.

2.7. attēls. Dabas zinātnes un inženierzinātnes studējošo īpatsvars koledžās un augstskolās 2011./2012. m. g. (%)

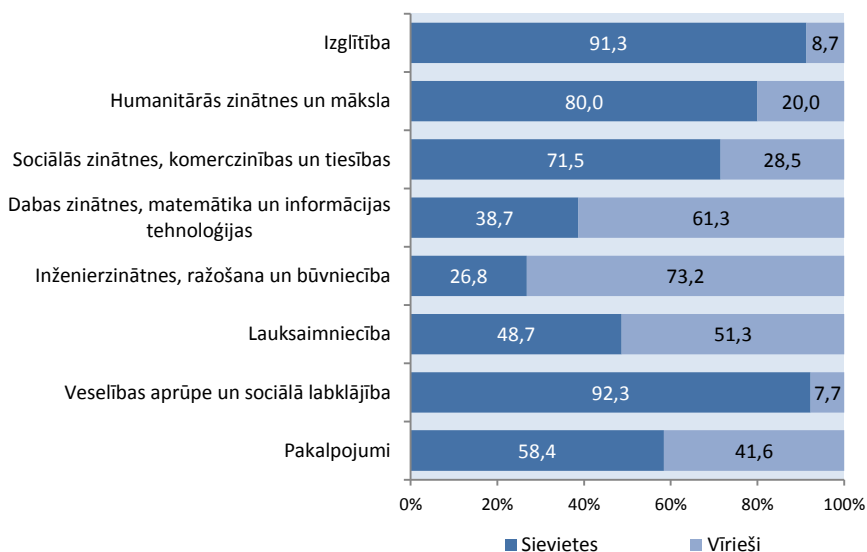
Eurostat dati.

2.8. tabula. Augstskolās un koledžās grādu vai kvalifikāciju ieguvušo studentu skaits sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām (%)

	2005	2010	2011	2012	2013
Pavisam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Izglītība	17,1	8,3	7,4	7,6	7,5
Humanitārās zinātnes	6,0	7,2	7,3	8,0	8,2
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	54,1	54,3	47,5	47,0	39,9
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	4,8	5,0	5,4	6,3	6,0
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	7,8	9,3	10,3	12,4	11,9
Lauksaimniecība	1,1	0,9	1,0	1,1	1,1
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	4,8	9,3	14,1	10,7	18,2
Pakalpojumi	4,3	5,7	7,0	6,8	7,2

2.8. attēls. Augstskolās un koledžās grādu vai kvalifikāciju ieguvušo studentu sadalījums tematiskajās grupās pēc dzimuma 2013. Gadā

Latvijas augstskolās latviešu valoda nav vienīgā mācību valoda. 2013./2014. m. g. 7,2% studentu mācību valoda bija krievu valoda. Salīdzinot ar 2010./2011. m. g., strauji pieaugusi angļu valodas nozīme mācību procesā, ko daļēji var izskaidrot ar ārvalstu studentu skaita pieaugumu pēdējos gados. Angļu valodas kā studiju pamatvalodas īpatsvars 2013./2014. m. g. bija trīs reizes augstāks nekā 2010./2011. m. g.

2.9. tabula. Studējošo skaits sadalījumā pēc studiju pamatvalodas (%)

	Pavisam	no tiem studiju pamatvaloda			
		latviešu	krievu	angļu	cita valoda
2010/11	100,0	87,3	8,3	1,9	2,5
2012/13	100,0	85,5	6,7	5,0	2,8
2013/14	100,0	85,2	7,2	6,0	1,6

Studējošo jauniešu mobilitāte

„Viena no stratēģijas „Eiropa 2020” pamatiniciatīvām ir izglītības mobilitāte, kas ir ļoti svarīgs aspekts, lai sasniegtu Lisabonas stratēģijas mērķi – sociālekonomisko saliedētību. ES mērķis ir panākt, ka vismaz 20% augstskolu beidzēju studiju laikā ir studējuši ārzemēs vismaz trīs mēnešus. Šobrīd nav iespējams novērtēt progresu šajā jomā, jo nav informācijas par augstskolu beigušajiem, kuri vismaz trīs mēnešus ir studējuši ārzemēs.

Arī Latvijas jaunatnes politikas pamatnostādnēs viens no izglītošanas aspektiem ir „veicināt jauniešu mobilitāti (jo īpaši, kas veicina izglītošanos un brīvprātīgo darbu) un dalību dažādās mobilitātes programmās, vienlaicīgi samazinot šķēršļus to veiksmīgai izmantošanai”.

Šobrīd Latvijas jauniešiem ir pieejamas dažādas ES starptautiskās mobilitātes iespējas. Viens no būtiskākajiem piemēriem jauniešu mobilitātes un iespēju veicināšanā ir ES neformālās izglītības programma „Jaunatne darbībā”. Tās ietvaros Latvijas jauniešiem ir iespēja piedalīties starptautiskos projektos, apmācībās un semināros, kā arī piedalīties Eiropas brīvprātīgajā darbā.

Tāpat jauniešiem pastāv iespējas piedalīties dažādās ES Mūžizglītības programmas mobilitātes programmās: *Comenius* – vispārējās izglītības programmas, *Erasmus* – augstākās izglītības programmas un prakses iespējas, *Leonardo da Vinci* – sākotnējās profesionālās izglītības un profesionālās tālākizglītības programmas. 2014. gadā ir sākusi darboties Eiropas Komisijas pieņemtā jaunā ES izglītības, mācības, jaunatnes un sporta programma *Erasmus+*. Tā apvieno vienā programmā vairākas pašreizējās ES atbalsta programmas (tajā skaitā *Comenius*, *Leonardo da Vinci*, *Grundtvig*, *Erasmus*, *Jean Monnet*, mācību braucieni apakšprogrammas, *Erasmus Mundus*, *Tempus* u. c.) un aizstāj tās ar vienu programmu. Programma ilgs no 2014. līdz 2020. gadam.

2.10. tabula. Latvijas studentu skaits apmaiņas programmās

Akadēmiskais gads	Studentu skaits, kas apmaiņas veidā studē ārvalstu augstskolās
2009/2010	1 176
2010/2011	1 540
2011/2012	1 684
2012/2013	1 883
2013/2014	1 745

 IZM informācija.

CSP rīcībā nav statistikas datu par visiem jauniešiem, kuri iesaistīti ES mobilitātes projektos, jo daži no tiem tiek koordinēti centralizēti. Studentu skaitā arī nav iespējams detalizēt vecuma grupu 15–24 gadi, jo šāda informācija netiek vākta. Svarīgs priekšnoteikums izglītības mobilitātes programmas ieviešanā ir mobilitāti veicinošu apstākļu radīšana un atbalsts. *Eurydice* sadarbības tīkls ir izstrādājis metodoloģiju un novērtējis valstu progresu izglītības mobilitātes programmas izpildē¹.

Ceļā uz zinātnisko grādu

Lisabonas stratēģijas mērķis ir panākt, ka ES kļūst par konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, kas ir spējīga uz ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi, labākām darba vietām un ciešāku sociālo saliedētību. Lai īstenotu Lisabonas stratēģijas mērķus, Latvijas akadēmiskajai videi ik gadu vajadzētu sagatavot vismaz 300 līdz 450 zinātņu doktorus.

Situācija Latvijā šajā jomā pakāpeniski uzlabojas. Ja 2006. gadā doktora grādu ieguva 106 doktorantūras studijas beigušie, tad 2013. gadā doktora grādu ieguvušo skaits bija 315.

To, ka akadēmiskajā vidē nepieciešami jauni cilvēki, liecina zinātņu doktoru vecuma struktūra, kurā jaunie cilvēki (vecumā līdz 44 gadiem) veido tikai 25% no zinātņu doktoru kopskaita.

2.11. tabula. Zinātņu doktoru skaits sadalījumā pa vecuma grupām un dzimumu

	Kopā	Vīrieši	Sievietes
Vecumā līdz 35 gadiem	294	151	143
35–44 gadi	577	207	370
45–54 gadi	808	394	414
55–64 gadi	1 170	667	503
65–69 gadi	613	349	264
Kopā	3 462	1 768	1 694

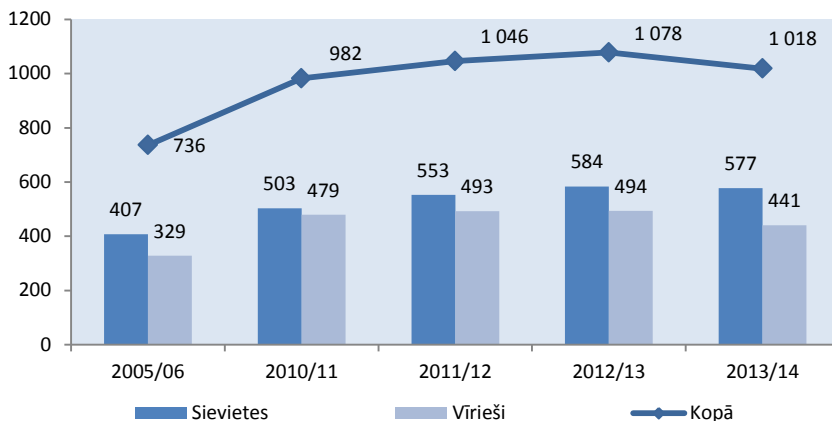
 2009. gada apsekojuma „Zinātņu doktoru tālākā karjera” dati.

Doktorantu vecumā līdz 29 gadiem skaits kopš 2005./2006. mācību gada pieauga, turklāt studentu skaita pieaugumu doktorantūrā veicināja Eiropas Sociālā Fonda programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” aktivitātes „Atbalsts doktora studiju programmu īstenošanai” piedāvātās mērķstipendijas. Taču zinātne joprojām izjūt zinātnisko grādu ieguvušo jauno zinātnieku deficītu – trūkst zinātnieku, kas varētu aizstāt tos, kuri beidz savu zinātnisko darbību.

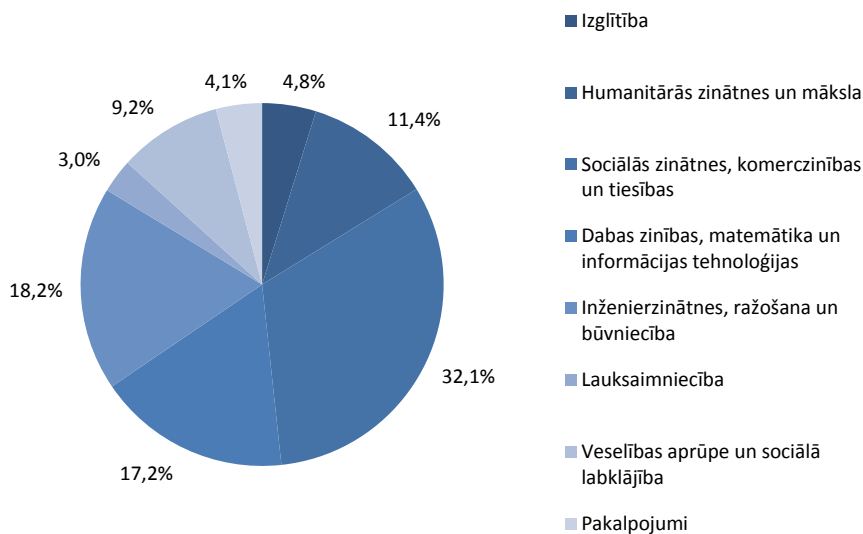
¹ Ar metodoloģiju un valstu vērtējumu var iepazīties saitē: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php.

2.9. attēls. Doktorantu vecumā līdz 29 gadiem skaits pēc dzimuma

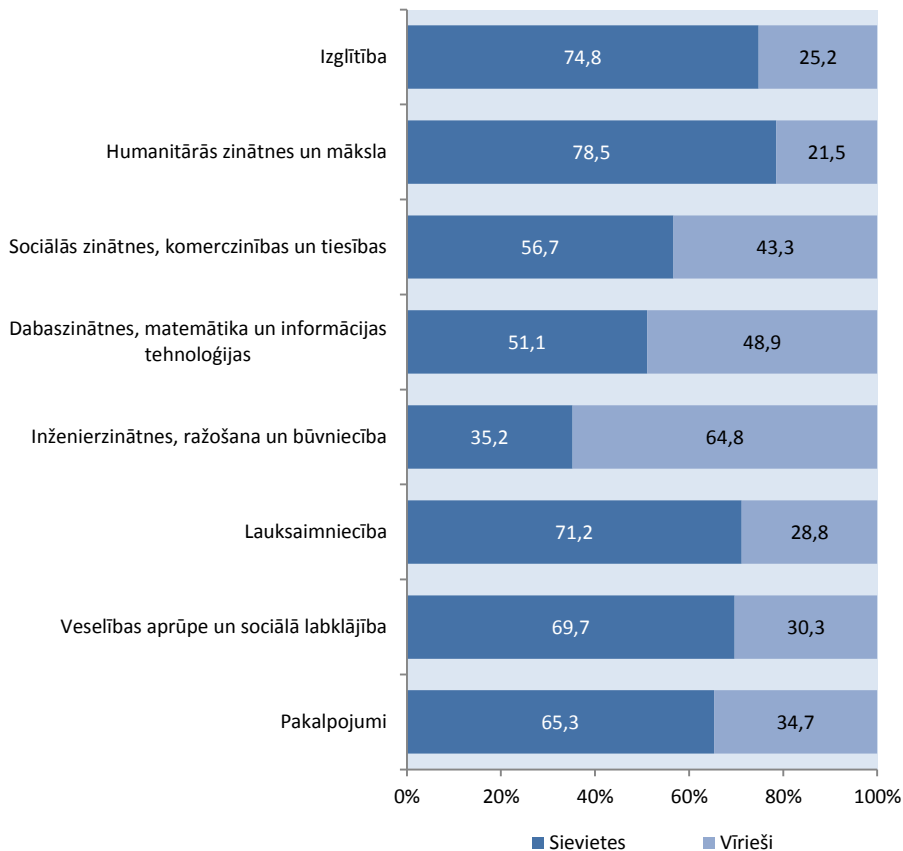

2.10. attēls. Doktoranti sadalījumā pa studiju tematiskajām grupām 2013./2014. mācību gadā

2.11. attēls. Doktorantu īpatsvars pa tematiskajām grupām pēc dzimuma 2013./2014. mācību gadā

Jauniešu sasniegtais izglītības līmenis

Apkopotie 2011. gada tautas skaitīšanas dati par jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem liecina, ka augstāko izglītību ieguvuši 9%, vispārējo vidējo vai profesionālo vidējo izglītību ieguvuši 42,3% un pamatzglītība vai zemāka par pamatzglītību bija 48,7% no visiem iedzīvotājiem šajā vecuma grupā.

2.12. tabula. Iedzīvotāji pēc augstākā sekmīgi iegūtā izglītības līmeņa

Vecums (pilni gadi)	Pavisam	Iedzīvotāju ar augstāko sekmīgi iegūto izglītības līmeni skaits			Pavisam	Iedzīvotāju ar augstāko sekmīgi iegūto izglītības līmeni Īpatsvars, %		
		augstākā izglītība	vidējā izglītība vai profes- ionālā vidējā izglītība	pamat- izglītība vai zemāka par pamat- izglītību		augstākā izglītība	vidējā izglītība vai profes- ionālā vidējā izglītība	pamat- izglītība vai zemāka par pamat- izglītību
Jaunieši 15–24 gadu vecumā	275 265	24 845	116 303	134 117	100	9,0	42,3	48,7
15	19 436	-	-	19 436	100	0,0	0,0	100,0
16	21 510	-	-	21 510	100	0,0	0,0	100,0
17	23 454	-	1 287	22 167	100	0,0	5,5	94,5
18	27 465	2	3 649	23 814	100	0,0	13,3	86,7
19	28 506	23	14 440	14 043	100	0,1	50,6	49,3
20	29 801	474	21 307	8 020	100	1,6	71,5	26,9
21	30 280	1 528	22 102	6 650	100	5,0	73,0	22,0
22	31 018	4 325	20 309	6 384	100	13,9	65,5	20,6
23	32 041	8 259	17 478	6 304	100	25,8	54,5	19,7
24	31 754	10 234	15 731	5 789	100	32,2	49,6	18,2
Visi iedzīvotāji no 15 gadu vecuma	1 776 221	410 285	958 914	407 022	100	23,1	54,0	22,9

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Situācija Igaunijā un Lietuvā ir samērā līdzīga. Saskaņā ar Lietuvas tautas skaitīšanas datiem 10% jauniešu 15–24 gadu vecumā bija augstākā izglītība, vispārējā vidējā izglītība vai profesionālā vidējā izglītība bija 42,4%, un pamatizglītība vai zemāka par pamatizglītību – 47,6% jauniešu. Savukārt Igaunijas tautas skaitīšanas dati liecina, ka augstākā izglītība bija 7,6%, vidējā izglītība vai profesionālā vidējā izglītība – 44,1%, un pamatizglītība vai zemāka par pamatizglītību bija 48,3% jauniešu.

Visaugstākais augstāko izglītību ieguvušo jauniešu (15–24 gadi) īpatsvars kopskaitā bija Rīgas reģionā (13%) un Pierīgas reģionā (8,2%). Republikas pilsētu un novadu līmenī visaugstākais augstāko izglītību ieguvušo jauniešu īpatsvars bija Rīgā (13%), Mārupes novadā (12,1%), Babītes novadā (10,3%), Siguldas novadā (10,1%) un Garkalnes novadā (10%). Savukārt visaugstākais jauniešu ar pamatizglītību vai zemāku par pamatizglītību īpatsvars bija Kurzemes reģionā (54,6%) un Vidzemes reģionā (54,1%). Dundagas novadā bija 61,3%, Cēsaines novadā 60,9%, Salas novadā 60,8%, Jaunjelgavas novadā 60,4% un Burtnieku novadā 60,2% jauniešu ar pamatizglītību vai zemāku par pamatizglītību.

2.13. tabula. Iedzīvotāji 15–24 gadu vecumā pēc augstākā sekmīgi iegūtā izglītības līmeņa un tautības (%)

Tautība	Pavisam	Augstākā izglītība	Vidējā izglītība vai profesionālā vidējā izglītība	Pamatizglītība vai zemāka par pamatzglītību
Pavisam	100,0	9,0	42,3	48,7
Latvieši	100,0	8,7	41,2	50,1
Krievi	100,0	9,7	45,1	45,2
Baltkrievi	100,0	10,5	46,3	43,2
Ukraiņi	100,0	11,0	48,8	40,2
Poļi	100,0	11,2	45,5	43,3
Lietuvieši	100,0	7,2	40,9	51,9
Citas tautības (ieskaitot neizvēlētu un nezināmu tautību)	100,0	8,6	37,6	53,8

2011. gada tautas skaitīšanas dati.

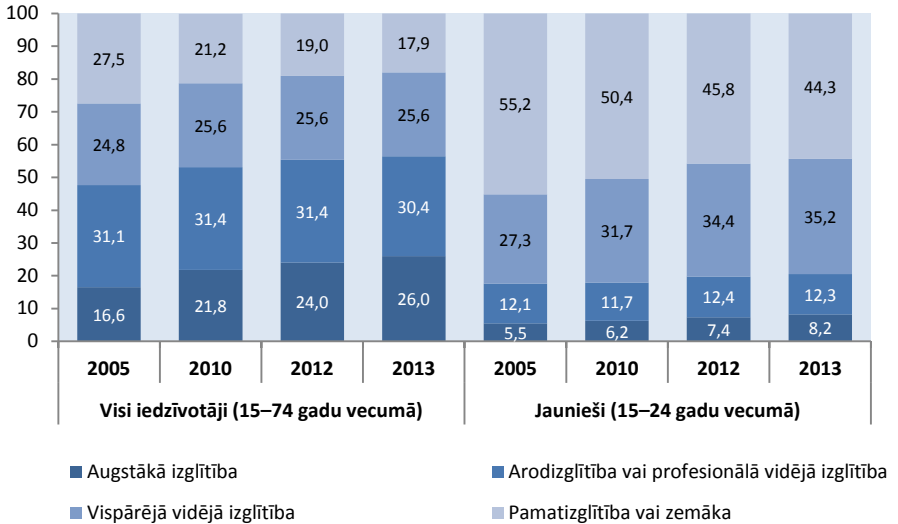
Sadalījumā pa statistiskajiem reģioniem latviešu vidū augstāko izglītību visvairāk ieguvuši: Rīgas reģionā 13,5%, Latgales reģionā 8,3% un Pierīgas reģionā 8,0% jauniešu. Jauniešu ar vidējo izglītību vai profesionālo vidējo izglītību visvairāk bija Rīgas reģionā (46,0%) un Latgales reģionā (42,7%). Otrā skaitliski lielākā tautība ir krievi. Krievu vidū jauniešu ar augstāko izglītību visvairāk bija Rīgas reģionā (12,1%), Pierīgas reģionā (8,9%) un Kurzemes reģionā (8,5%), ar vidējo izglītību vai profesionālo vidējo izglītību – Rīgas reģionā (47,2%) un Latgales reģionā (43,7%).

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem 79,1% jauniešu 18 gadu vecumā bija iegūta pamatzglītība vai profesionālā pamatzglītība un 10,7% – vispārējā vidējā izglītība vai arodizglītība. Statistiskajos reģionos visvairāk vidējo izglītību ieguvuši Rīgā – 13% jauniešu 18 gadu vecumā, bet Latgales un Pierīgas reģionā vispārējo vidējo izglītību vai arodizglītību ieguvuši 11,3% no visiem reģiona jauniešiem 18 gadu vecumā

Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem pēdējos gados pieaug iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars un samazinās to personu īpatsvars, kuriem izglītības līmenis ir pamatzglītība vai zemāks par pamatzglītību. Arī jauniešu vidū ir vērojama šāda pati tendence, bet izmaiņas ir daudz lēnākas, un joprojām saglabājas ievērojams īpatsvars jauniešu ar zemu izglītības līmeni, kas ir viens no iemesliem augstajam jauniešu bezdarbam.

2.12. attēls. Iedzīvotāju sadalījums pēc iegūtā izglītības līmeņa (%)

Darbaspēka izlases veida apsekojums.

Izglītības finansēšana

Sasniegt mērķus, kuri nepieciešami valsts ilgtspējīgas attīstības panākšanai, nav iespējams bez atbilstoša izglītības nozares finansējuma. ES kopumā izglītībai atvēl 5,25% no iekšzemes kopprodukta (IKP), bet Latvijā – 5,0%. Tas ir mazāk nekā Igaunijā un Lietuvā.

Valsts sedz vairāk nekā trīs ceturtdaļas no izglītības nozares finansējuma. Otrs lielākais finansējuma avots ir privātie izdevumi, kuri ir nedaudz mazāki par 15%.

Pēdējos gados nedaudz sarūk studentu skaits, kuri savas studijas apmaksā paši vai ar studiju kredītu, vai ar studiju kredīta ar valsts galvojumu palīdzību. Savukārt par budžeta līdzekļiem studējošo īpatsvars palielinās.

2.14. tabula. Augstskolās un koledžās studējošo īpatsvars valsts budžeta finansētajās un maksas studijās (%)

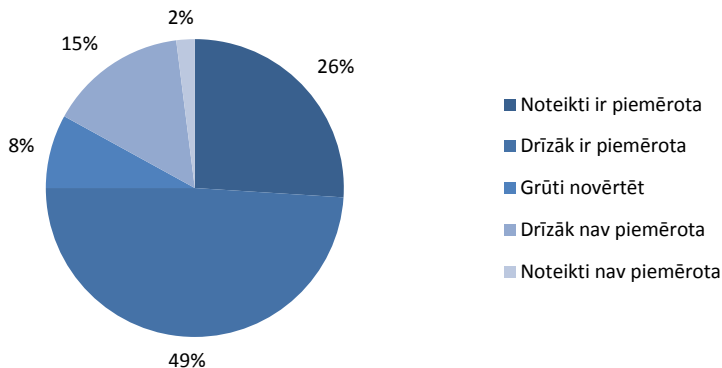
	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Studējošie	100,0	100,0	100,0	100,0
Mācās par personīgajiem līdzekļiem	77,2	65,9	63,1	61,5
Mācās par budžeta līdzekļiem	22,8	34,1	36,9	38,5

Jauniešu apmierinātība ar iegūto izglītību un sagatavotība darba tirgum

Kopumā jaunieši pozitīvi vērtē iegūto izglītību. Vairākums (75%) uzskata, ka viņu izglītība ir piemērota, lai iekļautos darba tirgū. Tikai 17% jauniešu ir kritiski par iegūto izglītību. Izteikti pozitīvāk savas iegūtās izglītības piemērotību darba tirgum vērtē tie, kas ieguvuši augstāko izglītību, kamēr kritiskāki ir tie, kuri ieguvuši tikai vidējo izglītību.

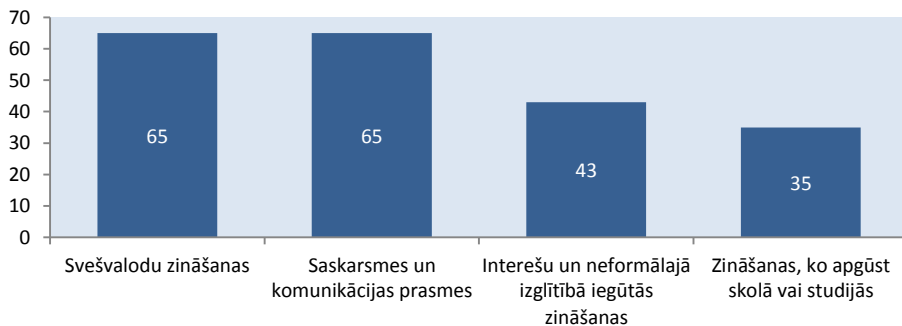
2.13. attēls. Iegūtās izglītības piemērotība, lai iekļautos darba tirgū (no respondentu kopskaita, %)

IZM 2013. gadā publicētais pētījums „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība”.

Vairākums jauniešu uzskata, ka svešvalodu zināšanas un komunikācijas prasmes viņiem sniedz ievērojamas priekšrocības iekļauties darba tirgū. Salīdzinoši liels ir arī to jauniešu īpatsvars, kuri kā būtiskas novērtē zināšanas, ko ieguvuši interešu vai neformālās izglītības veidā. Tajā pašā laikā salīdzinoši vismazāk jauniešu kā konkurētspējīgas vērtē tās zināšanas, ko iegūst skolā vai studijās. Tas nozīmē, ka formālās izglītības loma un efektivitāte ir viens no izglītības aspektiem, kam jāpievērš pastiprināta uzmanība.

2.14. attēls. Prasmes, kas sniedz ievērojamas priekšrocības, iekļaujoties darba tirgū (atbilžu biežums, %)

IZM 2013. gadā publicētais pētījums „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība”.

3. EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE

3. EKONOMISKĀ AKTIVITĀTE

Jauniešu nodarbinātība un augstie jauniešu bezdarba rādītāji ir aktuāli ne tikai Latvijā, bet arī citās ES valstīs. Jauniešu iesaiste darba tirgū ES mērogā tiek veicināta ar iniciatīvas „Jauniešu garantija” palīdzību, kurai ir pievienojusies arī Latvija. Sākot ar 2014. gadu, jaunieši, kuri nemācās un nestrādā, var pieteikties dalībai Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) īstenotajos „Jauniešu garantijas” atbalsta pasākumos. „Jauniešu garantijas” atbalsta pasākumi paredzēti jauniešu iesaistei nodarbinātībā, apmācībā vai izglītības ieguvē. Lai gan pēdējos gados valstī ir vērojama ekonomiskās situācijas uzlabošanās, kas pozitīvi ietekmējis arī jauniešu situāciju darba tirgū, darba meklētāju jauniešu īpatsvars joprojām ir augsts.

Pēdējo piecu gadu laikā būtiski mainījušās jauniešu prioritātes attiecībā uz darba vērtību. Izteiktas atšķirības vērojamas dažādās sociāli demogrāfiskajās grupās. 13–15 gadus veciem jauniešiem svarīgāki ir tādi darba aspekti kā interesants darbs, darbs bez stresa, spējam atbilstošs darbs, arī sabiedrībā cienīts amats. 16–19 gadus veci jaunieši vairāk novērtē tādu darba aspektus kā stabils darbs, spējam atbilstošs darbs, iespēja būt starp cilvēkiem. Savukārt 20–25 gadus veciem jauniešiem svarīgākas ir karjeras iespējas un iespējas pilnveidoties. Jaunieši Rīgā kā būtiskākos darba aspektus biežāk norāda interesantu darbu un karjeras iespējas, savukārt reģionos dzīvojošie – darba stabilitāti un sociālās garantijas¹.

Jauniešu ekonomiskā aktivitāte

Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem 2013. gadā Latvijā bija 92,7 tūkstoši ekonomiski aktīvo jauniešu 15–24 gadu vecumā (tai skaitā nodarbināti 71,2 tūkstoši un darba meklētāji 21,5 tūkstoši), bet ekonomiski neaktīvi bija 142,8 tūkstoši jauniešu.

Ekonomiski neaktīvo jauniešu īpatsvars jauniešu kopskaitā visās Baltijas valstīs ir augstāks nekā vidēji ES. Latvijā 2013. gadā neaktīvo jauniešu īpatsvars jauniešu kopskaitā bija 60,6% (ES-28 – 57,8%). Lielākā daļa jeb 88,4% Latvijas ekonomiski neaktīvo jauniešu darbu nemeklēja, jo mācījās, savukārt ģimenes apstākļu vai veselības problēmu dēļ darbu nemeklēja 7,7%, cerības atrast darbu bija zaudējuši 1,3% jauniešu, citu iemeslu dēļ (nevēlas strādāt, nav nepieciešamības strādāt, uzsāks mācības u. c.) darbu nemeklēja 2,6%.

3.1. tabula. Ekonomiskā aktivitāte pa vecuma grupām 2013. gadā

	Pavisam		Ekonomiski aktīvie		Ekonomiski neaktīvie	
	Skaits (tūkst.)	%	Skaits (tūkst.)	%	Skaits (tūkst.)	%
iedzīvotāji (15–74 gadi) ²	1 536,1	100,0	1 014,2	100,0	521,8	100,0
no tiem vecumā (gadi):						
15–24	235,5	15,3	92,7	9,1	142,8	27,4
25–34	276,9	18,0	242,3	23,9	34,6	6,6
35–44	273,0	17,8	242,6	23,9	30,4	5,8
45–54	289,9	18,9	250,7	24,7	39,2	7,5
55–64	257,4	16,8	157,6	15,5	99,7	19,1
65–74	203,5	13,3	28,3	2,8	175,2	33,6

 Darbaspēka izlases veida apsekojums.

¹ IZM 2013. gadā publicētais pētījums „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība”.

² Privātajās māsaimniecībās.

Latvijā ir otrs augstākais nestrādājošo (darba meklētāji un ekonomiski neaktīvie) jauniešu īpatsvars Baltijas valstīs. 2013. gadā nestrādāja nedaudz vairāk kā divas trešdaļas jeb 69,8% Latvijas jauniešu, lielākā daļa jeb 81,3% no tiem mācījās.

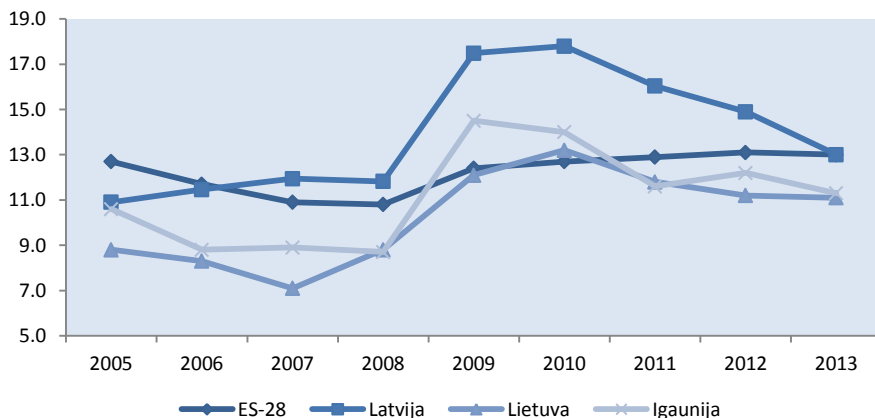
3.2. tabula. Jaunieši (15–24 gadi) pēc ekonomiskās aktivitātes statusa

	2005		2010		2012		2013	
	Skaits (tūkst.)	%	Skaits (tūkst.)	%	Skaits (tūkst.)	%	Skaits (tūkst.)	%
Jaunieši ¹	344,0	100,0	295,1	100,0	252,3	100,0	235,5	100,0
Nodarbinātie	110,9	32,2	74,9	25,4	72,4	28,7	71,2	30,2
Nestrādājošie ²	233,0	67,8	220,2	74,6	179,9	71,3	164,3	69,8
tai skaitā:								
mācās	195,6	56,9	167,7	56,8	142,3	56,4	133,6	56,7
nemācās	37,5	10,9	52,6	17,8	37,6	14,9	30,7	13,0

Darbaspēka izlases veida apsekojums.

Latvijā ir augsts to jauniešu, kuri nemācās un nestrādā, īpatsvars jauniešu kopskaitā. Ekonomiskās krīzes laikā tas sasniedza augstāko līmeni – 17,8%. Lai gan pēdējos gados šo personu īpatsvars samazinās un 2013. gadā sasniedza 13,0%, tas joprojām ir augstākais līmenis Baltijas valstīs (Igaunijā – 11,3%, Lietuvā – 11,1%).

3.1. attēls. Jauniešu (15–24 gadi), kuri nemācās un nestrādā, īpatsvars jauniešu kopskaitā (%)

Darbaspēka izlases veida apsekojums un Eurostat dati.

¹ Privātajās mājāsniecībās.

² Darba meklētāji un ekonomiski neaktīvie jaunieši.

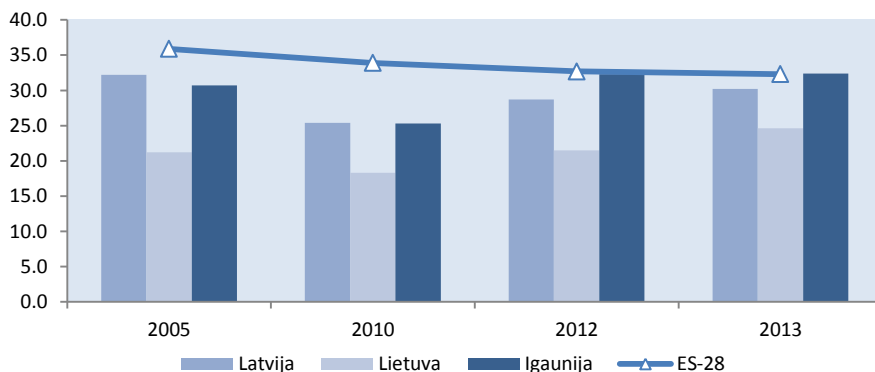

Nodarbinātība

Viena no stratēģijas „Eiropa 2020” pamatiniciatīvām ir „Jaunatne kustībā”, kuras mērķis ir uzlabot jauniešu izglītību un atbilstību darba tirgus prasībām. Lai sasniegtu nodarbinātības jomā izvirzīto ES pamatmērķi — 75% nodarbināto 20–64 gadu vecumā — svarīgi ir samazināt jauniešu augsto bezdarbu un palielināt nodarbinātības līmeni jauniešu vidū.

2013. gadā Latvijā gandrīz trešā daļa jeb 30,2% jauniešu bija nodarbināti, kas ir mazāk nekā Igaunijā (32,4%), bet vairāk nekā Lietuvā (24,6%). Latvijas jauniešu nodarbinātības līmenis joprojām ir zemāks nekā vidēji ES (32,3%) un Igaunijā (32,4%).

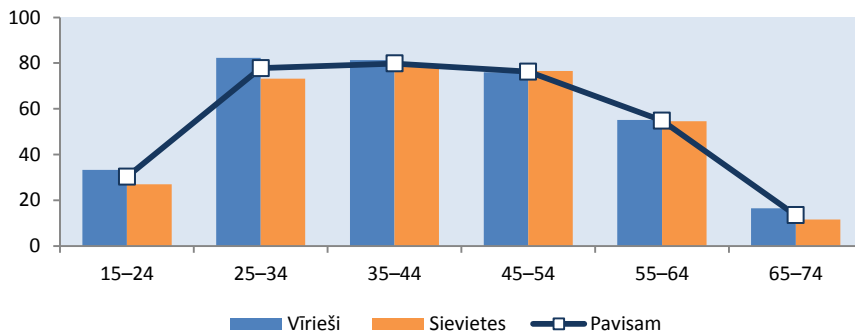
3.2. attēls. Nodarbinātības līmenis jauniešiem 15–24 gadu vecumā Baltijas valstīs un ES-28 (%)

Darbaspēka izlases veida apsekojums un Eurostat dati.

Gandrīz visās vecuma grupās vīriešu nodarbinātības līmenis ir augstāks nekā sievietēm. Jauniešu vidū vīriešu nodarbinātības līmenis 2013. gadā bija par 6,2 procentpunktiem augstāks nekā sievietēm.

3.3. attēls. Nodarbinātības līmenis pa vecuma grupām un pēc dzimuma 2013. gadā (%)

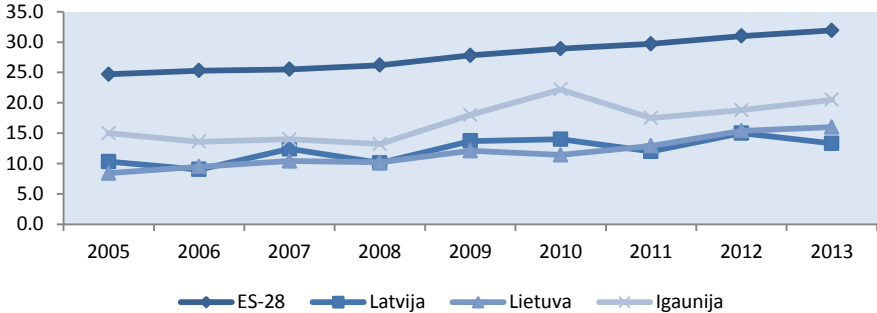

Darbaspēka izlases veida apsekojums.

Baltijas valstīs ir zems nepilnu laiku nodarbināto jauniešu īpatsvars. Kopš 2011.gada nepilnu laiku nodarbināto jauniešu īpatsvars Latvijā ir zemākais no visām Baltijas valstīm, kā arī tas ir piektais zemākais ES (2013. gadā nepilnu laiku nodarbināto jauniešu īpatsvars Latvijā bija 13,3%, bet vidēji ES – 31,9%). Tikmēr Igaunijā nodarbināto jauniešu īpatsvars kopš 2009. gada arvien saglabājas virs 17%.

3.4. attēls. Nepilnu laiku nodarbināto jauniešu (15–24 gadi) īpatsvars nodarbināto jauniešu kopskaitā (%)

Darbaspēka izlases veida apsekojums un Eurostat dati.

Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma datiem vairāk nekā 90% nodarbināto jauniešu Latvijā ir algoti darbinieki (2013. gadā 94,4%). 2013. gadā lielākā daļa jauniešu (66,7%) bija nodarbināti pakalpojumu sniegšanas sektorā (no tiem lielākā daļa jeb 70,2% tirdzniecības pakalpojumu sektorā), ceturtda daļa (25,1%) – ražošanas sektorā, bet 8,2% – lauksaimniecības sektorā. Aplūkojot nodarbinātos jauniešus pēc veicamā darba rakstura vai profesijas, varam konstatēt, ka trešā daļa nodarbināto jauniešu (32,4%) bija kalpotāji un pakalpojumu darbinieki, ceturtda daļa (26,8%) vadītāji vai speciālisti, piektā daļa (22,3%) kvalificēti darbinieki, bet nedaudz mazāk jauniešu (18,5%) strādāja vienkāršajās profesijās. Jaunieši faktiski vidēji nedēļā nostrādā par vienu stundu mazāk nekā personas darbības vecumā (15–64 gadi). Nepilnu laiku strādājošo jauniešu īpatsvars ir gandrīz uz pusi augstāks nekā darbības vecumā, jo daļa jauniešu mācības apvieno ar darbu.

3.3. tabula Nodarbināto faktiski nostrādāto stundu skaits vidēji nedēļā pa saimniecisko darbību sektoriem (pēc NACE 2. red.)

	2010		2012		2013	
	15–64 gadu vecumā	15–24 gadu vecumā	15–64 gadu vecumā	15–24 gadu vecumā	15–64 gadu vecumā	15–24 gadu vecumā
Pavisam	38,5	37,5	38,4	37,5	38,5	37,5
(A) Izejvielu ieguves un lauksaimniecības sektors	39,6	34,7	39,7	39,3	39,5	35,2
(B–F) Ražošanas sektors	38,9	39,6	39,1	38,8	39,1	39,0
(G–N) Tirdzniecības pakalpojumu sektors	38,9	38,4	38,7	38,0	38,7	37,7
(O–U) Citi pakalpojumi	37,1	33,5	37,0	33,9	37,2	35,9

Darbaspēka izlases veida apsekojums.

Apkopotie 2011. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka no visiem nodarbinātajiem valsts iedzīvotājiem 80 483 jeb 9,7% bija jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Visvairāk jauniešu bija nodarbināti tirdzniecības profesijās – 10 416 jeb 12,9%, savukārt valstī kopumā tirdzniecības profesijās nodarbināti 7,3% iedzīvotāju. Šajā grupā ietilpa tādas profesijas kā veikalu, ielu, tirgus pārdevēji, kasieri un biļešu pārdevēji un citi tirdzniecības darbinieki. Nākamā jauniešu vidū visvairāk pārstāvētā profesiju grupa bija komercdarbības un pārvaldes darbinieki – 6 769 jeb 8,4%. Kopumā valstī šajā profesiju grupā strādāja 7,2% nodarbināto iedzīvotāju. Šajā grupā ietilpst šādas profesijas – finanšu un matemātikas speciālisti, tirdzniecības un iepirkumu aģenti un starpnieki, komercpakalpojumu speciālisti, administratīvie un specializētie sekretāri un valsts varas īstenošanas speciālisti. Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki (pavāri, viesmīļi, frizieri, skaistumkopšanas darbinieki utt.) bija 6 428 jeb 8% no nodarbinātajiem jauniešiem. Valstī kopumā šajā profesiju grupā strādāja 4,3% visu nodarbināto iedzīvotāju.

3.4. tabula. 10 populārākās profesijas, kuras jaunieši (15–24 gadi) izvēlas ienākumu gūšanai

10 populārāko profesiju apakšgrupas ¹	Skaitis		Īpatsvars, %	
	visi iedzīvotāji	tai skaitā 15–24 gadi	visi iedzīvotāji	tai skaitā 15–24 gadi
Visas profesijas/amati	833 493	80 483	100,0	100,0
Tirdzniecības darbinieki	60 439	10 416	7,3	12,9
Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	60 092	6 769	7,2	8,4
Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	35 690	6 428	4,3	8,0
Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	24 331	4 726	2,9	5,9
Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	38 004	4 330	4,6	5,4
Klientu apkalpotāji	15 333	3 241	1,8	4,0
Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	29 774	3 036	3,6	3,8
Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	27 071	2 990	3,2	3,7
Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	23 376	2 674	2,8	3,3
Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatori	58 666	2 605	7,0	3,2
Pārējās profesijas	460 717	33 268	55,3	41,4

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Statistikajos reģionos lielākais īpatsvars no visiem nodarbinātajiem jauniešiem bija tirdzniecības darbinieki. Pierīgas reģionā šajā jomā strādāja visvairāk jauniešu – 14,1% no visiem reģiona iedzīvotājiem 15–24 gadu vecumā, Rīgas reģionā – 13,4%, Zemgalē – 12,9%. Salīdzinājumā ar citiem reģioniem tirdzniecības profesijās vismazāk jauniešu strādāja Latgalē (10,3%) un Vidzemē (12,6%).

¹ Latvijas Republikas Profesiju klasifikators. Profesiju apakšgrupas sakārtotas pēc nodarbināto jauniešu skaita.

Pēc 2011. gada tautas skaitīšanas datiem jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kuri ieguvuši augstāko izglītību, visvairāk strādāja par veikalu pārdevējiem un pārdevēju palīgiem (1 138 jeb 6,8% jauniešu), par politikas pārvaldības vecākajiem speciālistiem – 703 jeb 4,2% jauniešu, par pirmsskolas pedagogiem – 473 jeb 2,8% jauniešu, par tirdzniecības pārstāvjiem – 454 jeb 2,7% jauniešu, par apmeklētāju pieņemšanas un informēšanas darbiniekiem – 425 jeb 2,5% jauniešu. Pārējās profesijās strādāja mazāk par 2,5% jauniešu ar augstāko izglītību, piemēram, par būvinžinieriem strādāja tikai 97 jaunieši ar augstāko izglītību jeb 0,6% no visiem jauniešiem, par sistēmu administratoriem 93 jeb 0,6% jauniešu, bet par datubāzu veidotājiem un administratoriem 39 jeb 0,2% jauniešu.

3.5. tabula. Augstāko izglītību ieguvušo jauniešu (15–24 gadi) nodarbinātība pēc izvēlētas profesijas/amata pamatdarbā

Profesiju atsevišķās grupas nosaukums ¹	Skaits	Īpatsvars, %
Pavisam	16 754	100,0
Veikalu pārdevēji un pārdevēju palīgi	1 138	6,8
Politikas pārvaldības vecākie speciālisti	703	4,2
Pirmsskolas pedagogi	473	2,8
Tirdzniecības pārstāvji	454	2,7
Apmeklētāju pieņemšanas un informēšanas darbinieki	425	2,5
Biroja vadītāji	409	2,4
Iekšlietu inspektori un izmeklētāji	406	2,4
Grāmatveži	350	2,1
Sekretāri	326	2,0
Programmētāji	325	1,9
Viesmīļi	269	1,6
Rīkotājdirektori un uzņēmumu vadītāji	250	1,5
Vērtspapīru un finanšu māklēri un brokeri	219	1,3
Grāmatvedības speciālisti	215	1,3
Administratīvie sekretāri un izpildsekretāri	212	1,3
Vidējās izglītības pedagogi	194	1,2
Pārējās profesijas	10 386	62,0

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem visvairāk jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem bija nodarbināti šādās tautsaimniecības nozarēs: vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, automobiļu un motociklu remonta nozarē – 22,8% no visiem jauniešiem jeb par 5,2 procentpunktiem vairāk nekā valstī kopumā.

Diezgan daudz jauniešu strādāja apstrādes rūpniecībā (14,8%), izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos (8,7%), transporta un uzglabāšanas nozarē (6,3%), būvniecībā (6,2%), valsts pārvaldes un aizsardzības, obligātās sociālās apdrošināšanas nozarē (5,5%) un izglītībā (5%).

¹ Latvijas Republikas Profesiju klasifikators. Profesiju atsevišķās grupas, kurās bija visvairāk strādājošo jauniešu.

Vislielākais nodarbināto jauniešu pārsvars attiecībā pret valsts kopējiem rādītājiem bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 8,7% jauniešu salīdzinājumā ar 3,4% nodarbināto iedzīvotāju šajā nozarē valstī kopumā jeb par 5,3 procentpunktiem augstāks.

Statistikajos reģionos lielākais īpatsvars bija vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, automobiļu un motociklu remonta nozarei – Rīgā bija nodarbināti 24,9% jauniešu, Pierīgas reģionā – 24,3%, Zemgales reģionā – 22,4% un Latgalē – 19%. Savukārt Vidzemes un Kurzemes reģionā visvairāk jauniešu bija nodarbināti apstrādes rūpniecībā – attiecīgi 22,2% un 21,3%.

3.6. tabula. Nozares (NACE 2. red.), kurās bija nodarbināti jaunieši 15–24 gadu vecumā

Nozares	Skaitis		Īpatsvars, %	
	visi iedzīvotāji	tai skaitā 15–24 gadu vecumā	visi iedzīvotāji	tai skaitā 15–24 gadu vecumā
Pavisam	833 493	80 483	100,0	100,0
(A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	40 135	3 631	4,8	4,5
(B) Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	2 411	218	0,3	0,3
(C) Apstrādes rūpniecība	119 238	11 872	14,3	14,8
(D) Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	11 188	451	1,3	0,6
(E) Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	8 213	495	1,0	0,6
(F) Būvniecība	51 558	4 970	6,2	6,2
(G) Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	146 345	18 337	17,6	22,8
(H) Transports un uzglabāšana	75 074	5 092	9,0	6,3
(I) Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	28 525	7 021	3,4	8,7
(J) Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	19 243	2 803	2,3	3,5
(K) Finanšu un apdrošināšanas darbības	20 549	2 203	2,5	2,7
(L) Operācijas ar nekustamo īpašumu	21 037	1 142	2,5	1,4
(M) Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	29 402	3 067	3,5	3,8
(N) Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	28 843	3 723	3,5	4,6
(O) Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	62 111	4 425	7,4	5,5
(P) Izglītība	79 892	4 052	9,6	5,0
(Q) Veselība un sociālā aprūpe	50 370	2 378	6,0	3,0
(R) Māksla, izklaide un atpūta	19 535	2 599	2,3	3,2
(S, T, U) Citi pakalpojumi	19 824	2 004	2,5	2,5

2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kuri ieguvuši augstāko izglītību, visvairāk bija nodarbināti mazumtirdzniecībā – 2 097 jeb 12,5% jauniešu, izglītības nozarē – 1 776 jeb 10,6%, valsts pārvaldē un aizsardzībā, obligātās sociālās apdrošināšanas nozarē – 1 604 jeb 9,6% un finanšu pakalpojumu darbības nozarē – 946 jeb 5,6% jauniešu. Piesardzīgus dara fakts, ka tik

daudz augstāko izglītību ieguvušo jauniešu strādā mazumtirdzniecībā, kas varētu liecināt, ka viņi nestrādā iegūtajā specialitātē un tas viņiem ir tikai pagaidu darbs, līdz tiek atrasts darbs iegūtajā specialitātē.

Pārējās nozarēs strādāja mazāk par 5% jauniešu ar augstāko izglītību. Piemēram, kopumā valstī viena no nozarēm ar vislielāko nodarbināto skaitu bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (8,7% no visiem nodarbinātajiem), taču ēdināšanas nozarē bija nodarbināti tikai 568 jeb 3,4% jauniešu ar augstāko izglītību, bet izmitināšanas nozarē – 285 jeb 1,7% jauniešu.

3.7. tabula. Augstāko izglītību ieguvušo jauniešu (15–24 gadi) nodarbinātība pēc izvēlētā saimnieciskās darbības veida (pēc NACE 2. red.) pamatdarbā

NACE 2. red. nodaļas nosaukums	Skaitis	Īpatsvars, %
Pavisam	16 754	100,0
Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	2 097	12,5
Izglītība	1 776	10,6
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	1 604	9,6
Finanšu pakalpojumu darbības, izņemot apdrošināšanu un pensiju uzkrāšanu	946	5,6
Veselības aizsardzība	664	4,0
Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	635	3,8
Ēdināšanas pakalpojumi	568	3,4
Datorprogrammēšana, konsultēšana un saistītas darbības	543	3,2
Juridiskie un grāmatvedības pakalpojumi	494	2,9
Uzglabāšanas un transporta palīgdarbības	382	2,3
Izmitināšana	285	1,7
Biroju administratīvās darbības un citas uzņēmumu palīgdarbības	281	1,7
Sauszemes transports un cauruļvadu transports	276	1,6
Reklāmas un tirgus izpētes pakalpojumi	257	1,5
Arhitektūras un inženiertehniskie pakalpojumi; tehniskā pārbaude un analīze	253	1,5
Zinātniskās pētniecības darbs	249	1,5
Citi saimnieciskās darbības veidi	5 444	32,5

 2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Darba samaksa

Saskaņā ar Darba samaksas struktūras apsekojumu, kas notiek vienu reizi četros gados atbilstoši Ministru kabineta apstiprinātajai Valsts statistiskās informācijas programmai, 2010. gadā jauniešu bruto darba samaksa vidēji mēnesī bija par 17% mazāka nekā visu vecumu darbinieku (apsekojums neaptvēra pašnodarbinātās personas un militārās profesijas) vidējā darba samaksa mēnesī. Darba samaksas mediānas vērtība jauniešu grupā bija 433 eiro, pirmā kvartile – 293 eiro un trešā kvartile – 659 eiro. Darba samaksas mediānas vērtība norāda, ka pusei no jauniešiem vidējā darba samaksa mēnesī bija mazāka vai vienāda ar 433 eiro un otrai pusei bija lielāka par to. Vienai ceturtdaļai jauniešu vidējā darba samaksa bija mazāka vai vienāda ar 293 eiro, un 75% jauniešu tā bija mazāka vai vienāda ar 659 eiro.

Ja visā tautsaimniecībā ir raksturīgi, ka sieviešu vidējā darba samaksa ir zemāka nekā vīriešiem caurmērā par 14,4%, tad saskaņā ar Darba samaksas struktūras apsekojuma 2010. gada datiem jauniešu vidū šāda situācija faktiski nepastāvēja. Jauniešu vidū sieviešu vidējā darba samaksa tikai nedaudz (par 1,0%) atšķiras no vīriešu vidējās darba samaksas (ir mazāka) un atspoguļo no deviņpadsmit nozārēm pārsniedz vīriešu darba samaksu.

**3.8. tabula Visu darbinieku un jauniešu (15–24 gadi) bruto darba samaksa vidēji mēnesī
pa darbības veidiem pēc dzimuma 2010. gadā
(EUR)**

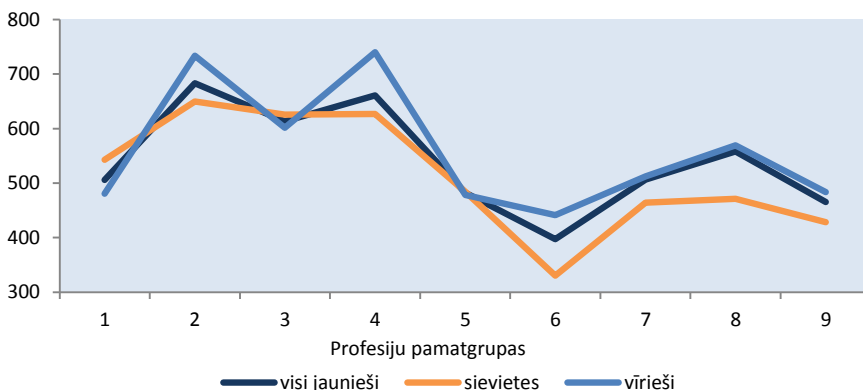
Darbības veids	NACE sadaļa	Darbinieki		Sievietes		Vīrieši	
		kopā	tai skaitā 15–24 gadu vecumā	kopā	tai skaitā 15–24 gadu vecumā	kopā	tai skaitā 15–24 gadu vecumā
Pavisam	A–S	665	553	619	551	723	556
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	A	622	524	569	485	647	534
Rūpniecība kopā	B, C, D	618	532	544	504	669	541
leguves rūpniecība un karjeru izstrāde	B	760	693	642	754	809	660
Apstrādes rūpniecība	C	592	524	531	489	638	535
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	D	781	553	667	467	820	563
Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	E	665	546	610	534	695	552
Būvniecība	F	606	480	588	514	610	474
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	G	578	524	527	526	662	521
Transports un uzglabāšana	H	730	697	679	706	753	694
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	I	486	519	454	532	574	499
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	J	1 021	756	891	783	1 134	733
Finanšu un apdrošināšanas darbības	K	1 398	839	1 161	827	1 871	865
Operācijas ar nekustamo īpašumu	L	596	444	549	434	644	452
Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	M	875	669	828	645	934	713
Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	N	650	593	617	593	675	593
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	O	816	582	825	576	802	589
Izglītība	P	571	417	562	417	610	417
Veselība un sociālā aprūpe	Q	670	521	655	539	745	477
Māksla, izklaide un atpūta	R	547	492	530	509	584	464
Citi pakalpojumi	S	538	421	484	384	700	586

Darba samaksas struktūras apsekojums 2010. gadā (pārskats 5-darbs).

Saskaņā ar Darba samaksas struktūras izlases veida apsekojuma rezultātiem zemākā jauniešu vidējā mēneša bruto darba samaksa 2010. gadā bija 397 eiro profesiju 6. pamatgrupas „Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki” darbiniekiem, gan sievietēm, gan vīriešiem. Sieviešu un vīriešu darba samaksas starpība profesiju 3. pamatgrupā „Vecākie speciālisti” un profesiju 5. pamatgrupā „Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki” nebija lielāka par 5%. Vislielākā darba samaksas atšķirība vīriešiem un sievietēm bija profesiju 6. pamatgrupā „Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki” – 25%. Profesiju 1. pamatgrupā „Vadītāji”, 3. pamatgrupā „Speciālisti” un 5. pamatgrupā „Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki” sieviešu bruto darba samaksa vidēji mēnesī 2010. gadā bija lielāka nekā vīriešu vidējā darba samaksa.

3.5. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) bruto darba samaksa vidēji mēnesī pa profesiju pamatgrupām un pēc dzimuma 2010. gadā (EUR)

Darba samaksas struktūras apsekojums 2010. gadā (pārskats 5-darbs).

Nelaiemes gadījumi darbā

Nelaiemes gadījumu riskiem darba vietās ir pakļauti strādājošie neatkarīgi no vecuma, un arī jaunieši nav izņēmums. Valsts darba inspekcijas (VDI) datubāzē ir pieejama informācija par darbā notikušajiem nelaimes gadījumiem, bet diemžēl statistiskā informācija nav pilnīga, jo neaptver pašnodarbinātās personas un strādājošos ģimenes uzņēmumos, turklāt, sākot ar 2012. gadu, informācija tiek apkopota par nelaimes gadījumiem, kuru rezultātā ir iestājies darbnepēja ilgāk par trim dienām.

3.9. tabula. Nelaiemes gadījumos cietušo sadalījums pēc vecuma

	2005		2010		2012		2013	
	kopā	tai skaitā letāli	kopā	tai skaitā letāli	kopā	tai skaitā letāli	kopā	tai skaitā letāli
Pavisam cietuši darbā	1 582	56	1 232	25	1 545	35	1 595	29
tai skaitā jaunieši vecumā								
līdz 18 gadiem	12	2	2	1	2	0	4	0
no 18 līdz 24 gadiem	216	5	167	2	209	1	251	3

VDI dati.

Pēc VDI datiem to jauniešu skaits, kuri cietuši nelaimes gadījumos darbā, svārstās no 13,6% līdz 15,7% no kopējā cietušo skaita. Vērojama atšķirība nelaimes gadījumos darbā cietušo skaitā pa dzimumiem. Jaunieši piedzīvo trīs līdz četras reizes vairāk negadījumu darbā kā jaunietes. Atšķirības var redzēt gan pēc ievainojuma rakstura, gan pēc ievainojuma lokalizācijas. VDI dati liecina, ka pēc ievainojuma rakstura dominē nelaimes gadījumi, kuros iegūtas brūces un virspusēji ievainojumi, otro pozīciju ieņem kaulu lūzumi, kam seko izmežģījumi, muskuļu un saišu sastiepumi.

3.10. tabula. Nelaimes gadījumos cietušo sadalījums pēc ievainojuma rakstura

	2011		2012	
	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
Pavisam vecumā līdz 24 gadiem	155	42	163	46
Brūces un virspusēji ievainojumi	69	23	72	21
Kaulu lūzumi	44	2	39	8
Izmežģījumi, muskuļu un saišu sastiepumi	17	5	17	9
Traumatiska amputācija (ķermeņa daļu zaudējums)	6	1	9	1
Satricinājumi un iekšēji ievainojumi	4	1	5	1
Apdegumi, applaucējumi un apsaldējumi	7	4	9	3
Citi ievainojumi	8	6	12	3

VDI dati.

3.11. tabula. Nelaimes gadījumos cietušo sadalījums pēc ievainojuma lokalizācijas

	2011		2012	
	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
Pavisam vecumā līdz 24 gadiem	155	42	163	46
Galva	23	14	28	7
Augšējās ekstremitātes	70	14	81	21
Apakšējās ekstremitātes	47	11	42	13
Pārējās lokalizācijas	15	3	12	5

VDI dati.

VDI speciālistu vērtējumā nelaimes gadījumi darbā ir viena no nesakārtotas darba vides izpausmēm un liecina par vieglprātīgu attieksmi pret darba aizsardzības prasībām. Bieži vien uzņēmumi taupības dēļ neievēro darba aizsardzības prasības. Tai pašā laikā pozitīvi ir jāvērtē VDI vēršanās pie jauniešiem kā mērķauditorijas, izglītojot skolēnus un jauniešus, kuri paši tuvākajā nākotnē kļūs par nodarbinātajiem vai darba devējiem un veidos darba vidi un darba tiesiskās attiecības.

Saskaņā ar CSP Darbaspēka apsekojuma 2013. gada *ad hoc* moduļa „Nelaimes gadījumi darbā un ar darbu saistītās veselības stāvokļa problēmas” datiem uz jautājumu par faktoriem, kas visvairāk ietekmē cilvēka fizisko veselības stāvokli darbā, katrs piektais (20,2%) jaunietis norādīja uz smagumu celšanu vai pārvietošanu, bet 14,9% norādīja uz paaugstinātu redzes sasprindzinājumu. Kā faktori, kas būtiski ietekmē cilvēku garīgo veselību un labsajūtu darba vidē, galvenokārt tiek norādīta steidzināšana un pārslodze (17,0%), bet tādi garīgās labsajūtas faktori kā vardarbība vai vardarbības draudi, kā arī uzmākšanās un iebiedēšana nav nozīmīgi jauniešu vērtējumā.

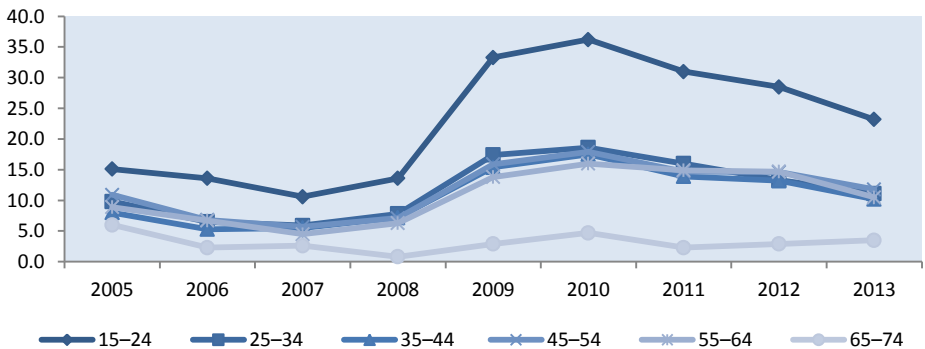
Jauniešu bezdarbs

Tikai pavisam neliela daļa (10%) jauniešu uzskata, ka Latvijā ir iespējas atrast labu darbu. Pēdējo trīs gadu laikā šis rādītājs gan ir pakāpeniski pieaudzis, tomēr joprojām nesasniedz 2008. gada līmeni, kad šādu novērtējumu pauda 17% jauniešu¹.

Saskaņā ar Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem 2013. gadā gandrīz desmitā daļa (21,5 tūkstoši jeb 9,1%) jauniešu bija darba meklētāji. Darba meklētāju jauniešu īpatsvars ekonomiski aktīvo jauniešu kopskaitā bija 23,2%, kas ir visaugstākais darba meklētāju īpatsvars salīdzinājumā ar citām vecuma grupām. Ekonomiskās krīzes laikā visstraujāk darba meklētāju īpatsvars pieauga tieši jauniešu vidū, un tas joprojām saglabājas salīdzinoši augstākā līmenī nekā citās vecuma grupās. Darba meklētāju jauniešu īpatsvars ekonomiski aktīvo jauniešu kopskaitā ir augsts, jo tikai neliela daļa jauniešu strādā un kopā ar darba meklētājiem veido ekonomiski aktīvo jauniešu skaitu, pret kuru tiek rēķināts darba meklētāju īpatsvars.

Augstajam darba meklētāju īpatsvaram jauniešu vidū ir vairāki cēloņi: pieredzes trūkums (2013. gadā tikai 37,9% darba meklētāju jauniešu bija darba pieredze) un iegūtā izglītība bez profesionālās kvalifikācijas (2013. gadā 68,0% darba meklētāju jauniešu bija vispārējā izglītība, pamatzglītība vai zemāka). NVA jauniešus pieskaita pie riska grupas bezdarbniekiem, kuri 2013. gada beigās veidoja 9,5% no kopējā NVA reģistrēto bezdarbnieku skaita.

3.6. attēls. Darba meklētāju īpatsvars pa vecuma grupām (%)

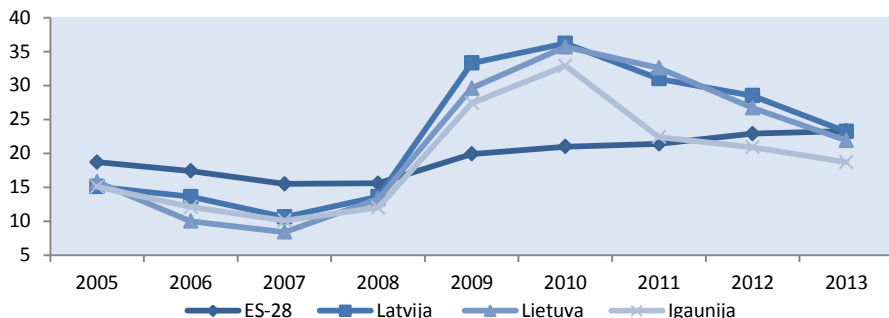
Darbaspēka izlases veida apsekojums.

Baltijas valstīs zemākais darba meklētāju jauniešu īpatsvars ekonomiski aktīvo jauniešu skaitā ir Igaunijā, bet augstākais – Latvijā. Salīdzinot jauniešu darba meklētāju īpatsvaru Latvijā un vidēji ES, Latvijā jauniešu darba meklētāju īpatsvars laikā no 2005. līdz 2008. gadam bija zemāks par vidējo ES rādītāju, bet ekonomiskās lejupslīdes laikā strauji palielinājās un 2010. gadā pārsniedza vidējo jauniešu darba meklētāju īpatsvaru ES pat par 15,2 procentpunktiem, bet 2013. gadā tas bija par 0,1 procentpunktu zemāks nekā vidēji ES. Tas norāda, ka Latvijā jauniešu situācija darba tirgū pakāpeniski uzlabojas.

¹ IZM 2013. gadā publicētais pētījums „Jaunieši Latvijā 2008–2013: aktivitāte, mobilitāte, līdzdalība”.

3.7. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) darba meklētāju īpatsvars Baltijas valstīs un ES

(%)

Darbspēka izlases veida apsekojums un Eurostat dati.

Atbalsta pasākumi jauniešu (18–24 gadi) nodarbinātības veicināšanai

Lai mazinātu jauniešu bezdarbnieku skaitu un to sociālās atstumtības risku, Latvijā tiek īstenoti atbalsta pasākumi jauniešu nodarbinātības veicināšanai. Saskaņā ar NVA informāciju lielākais aktīvās nodarbinātības pasākums, kurā tika iesaistīti jaunieši, 2013. gadā bija NVA īstenotais pasākums „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam”. Pasākuma mērķis bija veicināt jauniešu bezdarbnieku aktivitāti sabiedrības labā un sniegt atbalstu biedrībām un nodibinājumiem, lai tie organizētu jauniešu bezdarbnieku iesaisti brīvprātīgā darbā biedrības vai nodibinājuma statūtos noteikto funkciju nodrošināšanai. Pasākumā tika iesaistīti jaunieši bezdarbnieki vecumā no 18 līdz 24 gadiem. 2013. gadā dalību pasākumā uzsāka 1 438 jaunieši, kas ir 1,7 reizes vairāk nekā 2012. gadā (859 jaunieši).

Papildus NVA īsteno vairākus citus pasākumus jauniešu nodarbinātības veicināšanai. Sākot ar 2011. gadu, tiek īstenota aktivitāte „Darba vieta jauniešiem” un tajā iesaistīti bezdarbnieki jaunieši vecumā no 18 līdz 24 gadiem. Aktivitātes mērķis ir jauniešu bezdarbnieku integrēšana darba tirgū, vienlaikus veicinot pastāvīgas darba vietas izveidi un jauniešu bezdarbnieku nodarbinātību. 2013. gadā šajā pasākumā iesaistījās 152 jaunieši. Lielākais jauniešu skaits šajā pasākumā tika novērots 2012. gadā, kad tika iesaistīti 523 jaunieši.

2013. gada pirmajā ceturksnī tika uzsākta aktivitāte „Darbnīcas jauniešiem”. Tās ietvaros jaunieši bezdarbnieki izglītības iestādē iepazīst trīs profesionālās izglītības programmas, kurās darbojas trīs nedēļas (kopumā 9 nedēļas jeb 45 darba dienas), lai iepazītos ar to saturu un gūtu pirmo pieredzi, kas jauniešiem bezdarbniekiem ļautu izvēlēties izglītības un profesionālās darbības jomu. 2013. gadā šajā aktivitātē tika iesaistīti 272 jaunieši.

3.12. tabula. NVA aktīvās nodarbinātības pasākumos iesaistīto jauniešu (18–24 gadi) skaits

NVA aktīvās nodarbinātības pasākums	2011	2012	2013
Pasākums „Darba vieta jauniešiem”	381	523	152
Pasākums „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam”	1 255	859	1 438
Pasākums „Darbnīcas jauniešiem”	-	-	272
NVA nodarbinātības aģentu asistentu apmācība un prakse	122	72	99

NVA dati.

4. VESELĪBA

AMOS ZATU
HOITABER

4. VESELĪBA

Katram iedzīvotājam laba veselība ir priekšnosacījums labklājībai un labākai dzīves kvalitātei. Jaunieši ir valsts attīstības potenciāls, tāpēc viņu veselības stāvoklim jāpievērš īpaša uzmanība.

Veselību jaunieši novērtē kā vienu no svarīgākajām vērtībām savā dzīvē. Kā liecina jauniešu sociālās un politiskās darbības pētījums Latvijā, kopumā vairāk nekā puse jauniešu (67%) regulāri seko līdzī savam veselības stāvoklim, turklāt 58% uzskata, ka viņiem ir veselīgs dzīvesveids¹.

Jauniešiem vēl nav izveidojusies stabila vērtību sistēma un pastāv risks aizrauties ar smēķēšanu, alkohola vai narkotiku lietošanu, neveselīgu dzīvesveidu (neveselīgas pārtikas patēriņš un aptaukošanās), kas var negatīvi ietekmēt veselību. Tāpēc jauniešu veselības problēmām ir jābūt veselības politikas veidotāju redzeslokā.

Jauniešu fiziskās formas pašvērtējums

Jaunībā, veidojot veselīgu pamatu turpmākajai dzīvei, svarīga loma ir veselīgajiem ieradumiem un veselības uzturēšanas pasākumiem. Pētījumi rāda, ka neveselīga dzīvesveida faktoru klātbūtne nav retums jauniešu vidū. Saskaņā ar 2012. gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma rezultātiem vidēji 72% jauniešu savu svaru vērtē kā normālu. Taču liekais svars ir katram piektajam jauniešim (20,1%), kā arī katrai desmitajai jauniešim (11,4%). No aptaukošanās vienādi cieš gan jaunieši (2,6%), gan arī jauniešes (2,9%) 15 līdz 24 gadu vecumā.

4.1. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) svara pašvērtējums 2012. gadā (%)

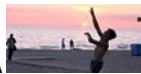
	Jaunieši	Jauniešes
Nepietiekams svars	5,3	13,6
Normāls svars	72,0	72,1
Liekais svars	20,1	11,4
Aptaukošanās	2,6	2,9

 Slimību profilakses un kontroles centra (SPKC) dati.

Nopietna problēma ir arī svara nepietiekamība, kas vairāk raksturīga jauniešiem. Meiteņu ar nepietiekamu svaru ir gandrīz tikpat, cik meiteņu ar lieko svaru. Pētījumi parāda, ka personām ar pazeminātu svaru ir augstāks saslimstības un smagu veselības problēmu risks.

Aktīvs dzīvesveids ir viena no metodēm, kā uzturēt savu fizisko formu un līdzsvarot fiziskās aktivitātes ar sēdošu darbu vai garu stundu pavadīšanu pie datora vai televizora. Saskaņā ar 2012. gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem jauniešiem (gandrīz 40%) un jauniešiem (31,5%) raksturīga sēdoša brīvā laika pavadīšana. Pozitīvi jāvērtē respondentu atbildes par vieglām fiziskām nodarbībām vismaz 4 stundas nedēļā, ko veic gandrīz puse (48%) no jauniešiem un 44,4% jauniešu. Nopietni ar sportu cenšas nodarboties 12,5% no jauniešiem un tikai 2,4% no jauniešiem. Jauniešes vairāk brīvā laika pavada lasot vai citās sēdošās nodarbēs.

¹ SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”. Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā. Rīga, 2007, 64. lpp. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/petijumi/Jauniesu_socialas_un_politiskas_darbibas_izpete_Latvija.pdf

4.2. tabula. Respondentu (15–24 gadi) brīvā laika nodarbību raksturojums (atbilžu sadalījums, %)

	Jaunieši	Jaunietes
Lasišana, TV skatīšanās un cita veida sēdoša brīvā laika pavadīšana	31,5	39,9
Pastaigas, braukšana ar divriteni vai citas vieglas fiziskās nodarbības vismaz četras stundas nedēļā	44,4	48,0
Lēns skrējieni un citi fizisko aktivitāšu veidi vai smagi dārza darbi vismaz trīs stundas nedēļā	11,6	14,6
Smagi fiziski treniņi un sacensības biežāk kā reizi nedēļā	12,5	2,4

 SPKC dati.

Lielākā daļa jauniešu savu fizisko formu vērtē kā diezgan labu. Kopumā savu fizisko formu kā diezgan labu un ļoti labu vērtē trīs ceturtdaļas no jauniešiem (74,9%). Jaunietes šajā jautājumā ir daudz kritiskākas pret sevi (68,3%).

4.3. tabula. Respondentu (15–24 gadi) fiziskās formas novērtējums (atbilžu sadalījums, %)

	Jaunieši	Jaunietes
Ļoti laba	28,6	17,7
Diezgan laba	46,3	50,6
Vidēja	22,5	25,9
Diezgan slihta	2,2	5,5
Ļoti slihta	0,3	0,3

 SPKC dati.

2,5% vīriešu un 5,8% sieviešu 15–24 gadu vecumā savu fizisko formu vērtē kā zemāku par vidējo.

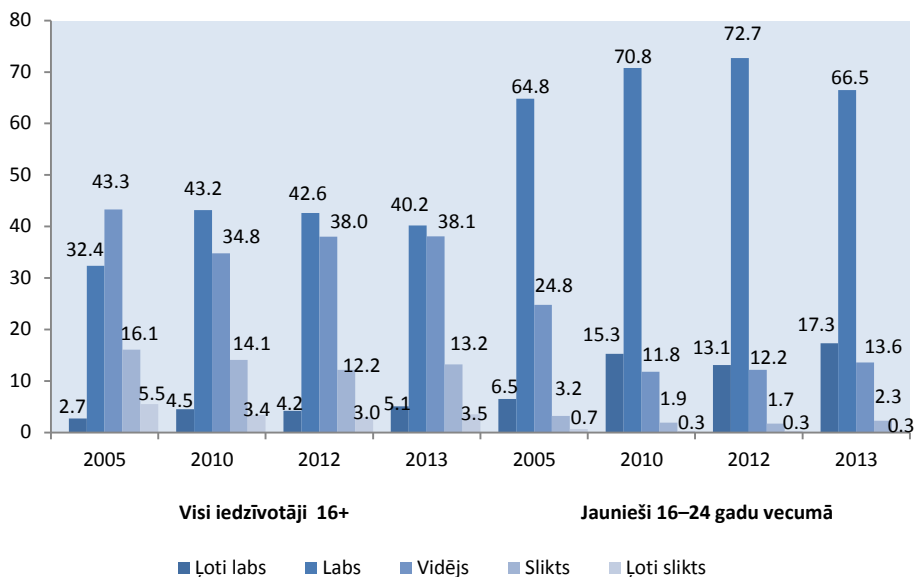
Jauniešu veselības stāvokļa pašvērtējums

Veselības pašvērtējums ir katra respondenta personiskais viedoklis par savu veselību, ko veido gan objektīvi faktori (izmeklējumu rezultāti un ārstu slēdzieni), gan arī paša subjektīvais viedoklis par savu veselību. Veselības pašvērtējumu ietekmē ne tikai respondenta objektīvi fiziskais stāvoklis, bet arī emocionālā pašsajūta un spēja socializēties.

2005. gadā 35,1% iedzīvotāju, kuriem bija vismaz 16 gadu, savu veselības stāvokli vērtēja kā ļoti labu vai labu. Visoptimistiskāk savu veselību iedzīvotāji vērtēja 2010. gadā, kad šādu vērtējumu par savu veselību sniedza 47,7% aptaujāto respondentu. Savukārt 2013. gadā iedzīvotāju veselības stāvokļa pašvērtējums nedaudz pasliktinājās, un savu veselību kā labu vai ļoti labu raksturoja 45,3% no aptaujātajiem respondentiem, kuriem bija vismaz 16 gadu.

4.1. attēls. Veselības stāvokļa pašvērtējums (%)

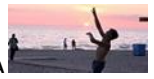

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

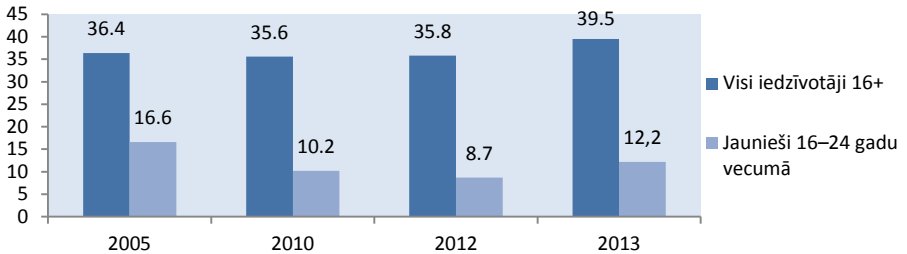
Salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, jaunieši 16–24 gadu vecumā krietni optimistiskāk vērtēja savu veselības stāvokli. Tomēr pārējo ES dalībvalstu vidū Latvijas jaunieši bija starp tiem, kuri visretāk vērtēja savu veselību kā labu vai ļoti labu. 2010. gadā 86,1% jauniešu vecumā no 16 līdz 24 gadiem savu veselības stāvokli vērtēja kā labu vai ļoti labu. Savukārt vidēji ES šādu vērtējumu sniedza 93,2% jauniešu, Igaunijā – 87,5% jauniešu un Lietuvā – 93,6% jauniešu. 2012. un 2013. gadā jauniešu veselības stāvokļa pašvērtējums saglabājās nemainīgs.

Vairāk nekā trešā daļa Latvijas iedzīvotāju norādīja, ka viņiem piemīt kāda ilgstoša slimība vai ilgstoša veselības problēma. Kopš 2005. gada šādu iedzīvotāju īpatsvars ir nedaudz samazinājies (no 36,4% 2005. gadā līdz 35,8% 2012. gadā), tomēr 2013. gadā tas krasi pieauga (39,5%)¹. Jauniešu (16–24 gadu vecumā) vidū bija ievērojami mazāk tādu respondentu, kuri norādīja uz ilgstošu slimību vai ilgstošām veselības problēmām. Tomēr 2005. gadā Latvijas jauniešu īpatsvars ar ilgstošu slimību vai ilgstošām veselības problēmām vairāk nekā par 6 procentpunktiem pārsniedza vidējo ES rādītāju (Latvijā – 16,6%, vidēji ES – 10,4%). Šis rādītājs jauniešiem Latvijā bija visliktākais arī starp visām trim Baltijas valstīm. 2005. gadā Igaunijā bija 13,1% jauniešu ar ilgstošu slimību vai ilgstošām veselības problēmām un Lietuvā – 9,4%. Tikai Zviedrijas (22,7%), Somijas (20,4%) un Nīderlandes (17,1%) jauniešu vidū bija vairāk izplatītas ilgstošas slimības vai ilgstošas veselības problēmas.

¹ 2013. gadā tika mainīts jautājuma formulējums, un tas varēja ietekmēt respondentu sniegtās atbildes. Līdz 2012. gadam respondentiem tika jautāts: „Vai Jums ir kāda hroniska slimība, ilgstošas kaites vai fiziski trūkumi?” Sākot ar 2013. gadu, šis jautājums tiek uzdots jaunā redakcijā: „Vai Jums ir kāda ilgstoša slimība vai ilgstoša veselības problēma?”

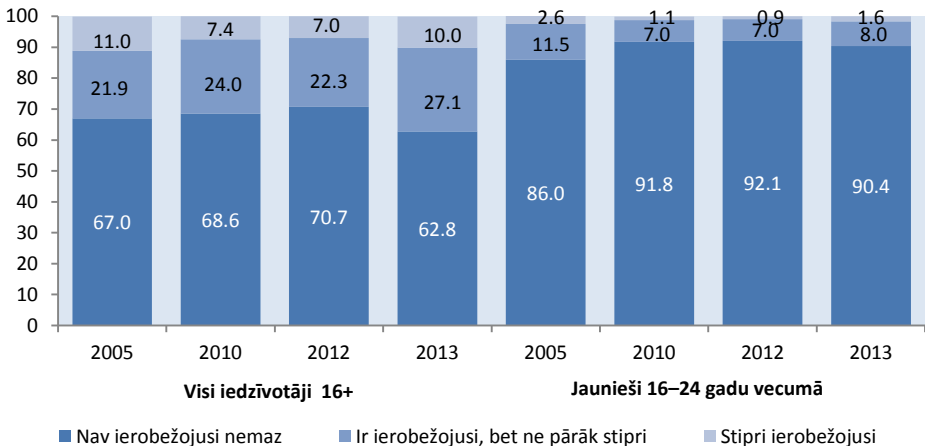
4.2. attēls. Respondentu, kuriem ir ilgstoša slimība vai ilgstoša veselības problēma, īpatsvars (%)

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

2010. gadā situācija uzlabojās un Latvijas jauniešu īpatsvars ar ilgstošu slimību vai ilgstošām veselības problēmām bija nedaudz zem vidējā ES līmeņa (Latvijā – 10,2%, vidēji ES – 10,6%). Šai ziņā starp visām pārējām ES dalībvalstīm Latvija bija septiņpadsmitā dalībvalsts ar vismazāko īpatsvaru jauniešu, kas cieš no ilgstošas slimības vai no ilgstošām veselības problēmām. Arī Baltijas valstu vidū Latvijā vairs nebija vislielākais jauniešu (16–24 gadu vecumā) īpatsvars ar ilgstošu slimību vai ilgstošām veselības problēmām. 2010. gadā Igaunijā 14,8% jauniešu (16–24 gadu vecumā) norādīja, ka cieš no ilgstošas slimības vai no ilgstošām veselības problēmām, un Lietuvā šādu jauniešu īpatsvars bija 4,7%. Tomēr 2013. gadā Latvijā atkal palielinājās to jauniešu īpatsvars, kuri norādīja, ka viņiem ir ilgstoša slimība vai ilgstošas veselības problēmas (12,2%)¹.

4.3. attēls. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik lielā mērā kāda veselības problēma vismaz pēdējo 6 mēnešu laikā ir Jūs ierobežojusi veikt aktivitātes, ko cilvēki parasti dara?” (%)

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

¹ 2013. gadā tika mainīts jautājuma formulējums, un tas varēja ietekmēt respondentu sniegtās atbildes. Līdz 2012. gadam respondentiem tika jautāts: „Vai Jums ir kāda hroniska slimība, ilgstošas kaites vai fiziski trūkumi?” Sākot ar 2013. gadu, šis jautājums tiek uzdots jaunā redakcijā: „Vai Jums ir kāda ilgstoša slimība vai ilgstoša veselības problēma?”

2013. gadā 10% Latvijas iedzīvotāju norādīja, ka pēdējo 6 mēnešu laikā kāda veselības problēma viņus ir stipri ierobežojusi veikt ierastās ikdienas aktivitātes, 27,1% norādīja, ka veselības problēma viņus ir ierobežojusi, bet ne pārāk stipri, savukārt 62,8% apgalvoja, ka veselības problēma viņus nav ierobežojusi nemaz.

Jauniešu (16–24 gadu vecumā) vidū veselības problēmu radītie ierobežojumi bija izplatīti krietni mazāk. 2013. gadā 8% jauniešu (16–24 gadu vecumā) norādīja, ka veselības problēma viņus ir ierobežojusi, bet ne pārāk stipri, veikt aktivitātes, ko cilvēki parasti dara, un tikai 1,6% apgalvoja, ka veselības problēma viņus ir stipri ierobežojusi. Savukārt 90,4% jauniešu apgalvoja, ka veselības problēmas viņus nav ierobežojušas veikt ikdienas aktivitātes.¹

2012. gadā Latvijā nedaudz mazāk kā vidēji ES (92,8%) bija to Latvijas jauniešu 16–24 gadu vecumā (92,1%), kas apgalvoja, ka veselības problēmas viņus nav ierobežojušas ikdienas aktivitātēs. Latvija bija desmitā ES dalībvalsts ar vismazāko jauniešu īpatsvaru bez veselības problēmu radītajiem ierobežojumiem veikt ikdienas aktivitātes. No Baltijas valstīm Igaunijā bija vismazākais to jauniešu (16–24 gadu vecumā) īpatsvars (88,3%), kuriem nav bijuši veselības problēmu radīti ierobežojumi veikt ikdienas aktivitātes, savukārt Lietuvā šādu jauniešu īpatsvars bija vislielākais – 94,5%.

34% jauniešu ir droši, ka slimības gadījumā viņi saņems kvalitatīvu medicīnisko palīdzību. Tikai trešā daļa jauniešu uzskata, ka veselības aprūpes pakalpojumi Latvijā atbilst jauniešu vajadzībām. Viens no galvenajiem neapmierinātības iemesliem parasti ir iespēju trūkums izvēlēties ārstu. Tāpat neapmierinātību rada ārstu un ārstējošā personāla attieksme pret pacientiem (neiejūtīgums, nepacietība, paviršums). Salīdzinot pilsētu un lauku jauniešu viedokli par veselības aprūpi, lauku jaunieši kā svarīgu problēmu veselības aprūpē atzīst konfidencialitātes trūkumu, jo baidās, ka ārsts par apmeklējumu izstāstīs kādam citam un pēc tam par to būs zināms arī jaunieša draugiem un paziņām.²

Veselības aprūpes pieejamība

2013. gadā 20% Latvijas iedzīvotāju pēdējo 12 mēnešu laikā bija vismaz viens gadījums, kad vajadzēja veikt pārbaudi vai ārstēšanos pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu), bet tas netika darīts.

Salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, 16–24 gadus vecu jauniešu vidū ir mazāk izplatīti gadījumi, kad pēdējo 12 mēnešu laikā nepieciešamības gadījumā nav veikta pārbaude vai ārstēšanās pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu). 2013. gadā šādu gadījumu bija pieredzējuši 7,8% jauniešu. Tomēr, salīdzinot 2012. gada datus, Latvijā bija augstāks nekā vidēji ES (Latvijā – 5,4%, vidēji ES – 3,2%) to jauniešu īpatsvars, kas nepieciešamības gadījumā nav apmeklējuši vai ārstējušies pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu). Šai ziņā Latvijai bija piektais sliktākais rādītājs visā ES. Igaunijā 5,8% un Lietuvā 0,4% jauniešu 16–24 gadu vecumā apgalvoja, ka pēdējo 12 mēnešu laikā bija piedzīvojuši vismaz vienu gadījumu, kad bija nepieciešamība veikt pārbaudi vai ārstēšanos pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu), bet viņi to neizdarīja.

¹ 2013. gadā tika mainīts jautājuma formulējums, un tas varēja ietekmēt respondentu sniegtās atbildes. Līdz 2012. gadam respondentiem tika jautāts: „Vai Jums pašreiz ir veselības problēmas, kas vismaz pēdējos 6 mēnešus ir traucējušas vai ierobežojušas Jūsu ikdienas aktivitātes mājās, darbā vai atpūtā?” Sākot ar 2013. gadu, šis jautājums tiek uzdots jaunā redakcijā: „Cik lielā mērā kāda veselības problēma vismaz pēdējo 6 mēnešu laikā ir Jūs ierobežojusi veikt aktivitātes, ko cilvēki parasti dara?”

² SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”. Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā. Rīga, 2007.

Pieejams:

http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/petijumi/Jauniesu_sociales_un_politiskas_darbibas_izpete_Latvija.pdf

4.4. tabula. Pārbaužu veikšana vai ārstēšanās pie medicīnas speciālista un apstākļi, kas traucējuši veikt pārbaudes vai ārstēšanos (%)

	2005	2010	2012	2013
Viesi iedzīvotāji 16+				
Vai pēdējo 12 mēnešu laikā Jums ir bijusi nepieciešamība veikt pārbaudi pie medicīnas speciālista vai ārstēšanos (izņemot zobārstu), bet Jūs to neizdarījāt?				
Pavisam	100	100	100	100
Jā, bija vismaz viens šāds gadījums	29,4	21,4	19,1	20,0
Nē, tāds gadījums nav bijis	70,6	78,6	80,9	80,0
Kāds bija galvenais iemesls, kāpēc neveicāt pārbaudi pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu) vai ārstēšanos?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Nevarēja to atļauties (pārāk dārgi)	55,5	62,4	54,9	60,0
Pārāk ilgi jāgaida pieņemšanu / rindas	5,9	5,6	6,6	6,5
Nevarēja izbrīvēt laiku darba dēļ vai bija jā rūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem	12,7	8,0	7,3	8,3
Bija pārāk tālu jābrauc / nav transporta līdzekļu	1,9	2,3	3,3	2,6
Bailes no ārstiem/slimnīcas/izmeklēšanas	2,8	2,2	3,0	2,2
Gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk	15,3	15,8	21,0	16,2
Nezināja nevienu labu ārstu vai speciālistu	3,1	1,8	1,8	2,6
Citi iemesli	2,8	2,0	2,1	1,7
Jaunieši 16–24 gadu vecumā				
Vai pēdējo 12 mēnešu laikā Jums ir bijusi nepieciešamība veikt pārbaudi pie medicīnas speciālista vai ārstēšanos (izņemot zobārstu), bet Jūs to neizdarījāt?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Jā, bija vismaz viens šāds gadījums	16,7	8,9	5,8	7,8
Nē, tāds gadījums nav bijis	83,3	91,1	94,2	92,2
Kāds bija galvenais iemesls, kāpēc neveicāt pārbaudi pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu) vai ārstēšanos?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Nevarēja to atļauties (pārāk dārgi)	46,6	60,0	41,9	55,4
Pārāk ilgi jāgaida pieņemšanu / rindas	6,8	5,4	12,8	7,8
Nevarēja izbrīvēt laiku darba dēļ vai bija jā rūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem	15,7	11,4	10,6	7,8
Bija pārāk tālu jābrauc / nav transporta līdzekļu	1,3	0,8	-	-
Bailes no ārstiem/slimnīcas/izmeklēšanas	4,2	1,6	2,3	2,6
Gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk	20,2	19,0	28,9	21,7
Nezināja nevienu labu ārstu vai speciālistu	2,4	1,2	-	0,8
Citi iemesli	2,7	0,6	3,5	3,8

 EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

2013. gadā galvenais iemesls, kāpēc jaunieši nepieciešamības gadījumā nevērsās pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu), bija tas, ka viņi nevarēja to atļauties (55,4%) un ka gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk (21,7%). Salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, jaunieši vecumā no

¹ Tiem, kuriem pēdējo 12 mēnešu laikā bija vismaz viens gadījums, kad bija nepieciešamība veikt pārbaudi vai ārstēšanos pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu), bet tas netika izdarīts.

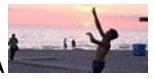
16 līdz 24 gadiem relatīvi retāk norādīja naudas trūkumu kā galveno kavēkli apmeklēt medicīnas speciālistu (izņemot zobārstu), bet vairāk atrunājās, ka nepieciešamā vizīte tika atlikta, jo gribēja nogaidīt un novērot, vai ar laiku nekļūs labāk.

2013. gadā 21,5% Latvijas iedzīvotāju pēdējo 12 mēnešu laikā bija pieredzējuši vismaz vienu tādu gadījumu, kad vajadzēja veikt zobu pārbaudi vai ārstēšanu, bet viņi to neizdarīja, un 85,7% no viņiem apgalvoja, ka zobu pārbaudi vai ārstēšanu neveica, jo nevarēja to atļauties. Arī šajā gadījumā jauniešu vidū situācija bija nedaudz labāka. 2013. gadā 11,3% jauniešu 16–24 gadu vecumā apgalvoja, ka pēdējo 12 mēnešu laikā viņiem bija vismaz viens tāds gadījums, kad vajadzēja veikt zobu pārbaudi vai ārstēšanu, bet viņi to neizdarīja. Arī jaunieši kā galveno iemeslu zobu pārbaudes ārstēšanas neveikšanai minēja, ka nevarēja to atļauties (80,6%) un ka gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk (5,9%), un ka nevarēja izbrīvēt laiku darba dēļ vai bija jārūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem (5,3%).

4.5. tabula. Zobārsta apmeklējums un zobārsta neapmeklēšanas iemesls (%)

	2005	2010	2012	2013
Visi iedzīvotāji 16+				
Vai pēdējo 12 mēnešu laikā Jums ir bijusi nepieciešamība veikt zobu pārbaudi vai ārstēšanu, bet Jūs to neizdarījāt?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Jā, bija vismaz viens šāds gadījums	29,0	21,3	20,7	21,5
Nē, tāds gadījums nav bijis	71,0	78,7	79,3	78,5
Kāds bija galvenais iemesls, kāpēc neveicāt zobu pārbaudi vai ārstēšanu?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Nevarēja to atļauties (pārāk dārgi)	76,4	83,8	84,4	85,7
Pārāk ilgi jāgaida pieņemšanu / rindas	2,1	1,2	1,3	1,7
Nevarēja izbrīvēt laiku darba dēļ vai bija jārūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem	7,6	3,3	2,8	3,1
Bija pārāk tālu jābrauc / nav transporta līdzekļu	0,7	1,1	1,0	0,5
Bailes no ārstiem/slimnīcas/izmeklēšanas	7,9	7,2	6,8	4,9
Gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk	3,6	2,3	2,1	2,5
Nezināja nevienu labu ārstu vai speciālistu	0,3	0,3	0,4	0,3
Citi iemesli	1,4	0,8	1,2	1,3
Jaunieši 16–24 gadu vecumā				
Vai pēdējo 12 mēnešu laikā Jums ir bijusi nepieciešamība veikt zobu pārbaudi vai ārstēšanu, bet Jūs to neizdarījāt?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Jā, bija vismaz viens šāds gadījums	19,6	10,2	7,8	11,3
Nē, tāds gadījums nav bijis	80,4	89,8	92,2	88,7
Kāds bija galvenais iemesls, kāpēc neveicāt zobu pārbaudi vai ārstēšanu?¹				
Pavisam	100	100	100	100
Nevarēja to atļauties (pārāk dārgi)	60,6	79,2	76,0	80,6
Pārāk ilgi jāgaida pieņemšanu / rindas	5,7	1,8	4,2	2,5

¹ Tiem, kuriem pēdējo 12 mēnešu laikā bija vismaz viens gadījums, kad bija nepieciešamība veikt zobu pārbaudi vai ārstēšanu, bet tas netika izdarīts.

turpinājums

	2005	2010	2012	2013
Nevarēja izbrīvēt laiku darba dēļ vai bija jā rūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem	8,8	2,4	3,3	5,3
Bija pārāk tālu jābrauc / nav transporta līdzekļu	0,8	0,9	-	0,5
Bailes no ārstiem/slimnīcas/izmeklēšanas	14,2	13,8	12,3	4,0
Gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk	6,8	1,6	3,1	5,9
Nezināja nevienu labu ārstu vai speciālistu	0,3	0,2	0,5	-
Citi iemesli	2,9	-	0,7	1,3

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Saslimstība

Nopietnas slimības nav izplatītas jauniešu vidū. Tomēr, neskatoties uz pirmreizējo gadījumu skaita samazinājumu, ir nepieciešama neatslābstoša speciālistu uzmanība, jo saslimstība ietekmē jauniešu dzīves kvalitāti.

Saslimstība ar ļaundabīgiem audzējiem valstī kopumā pieaug gadu no gada. Jauniešu vidū saslimstības gadījumu skaits svārstās, bet tam nav pieaugoša tendence.

4.6. tabula. Saslimstība ar noteiktām slimībām (pirmreizējo gadījumu skaits)

	2005	2010	2012	2013
Ļaundabīgie audzēji				
Pavisam	9 830	10 600	11 476	11 567
15–19 gadu vecumā	38	29	19	20
20–24 gadu vecumā	32	50	56	34
Visu formu tuberkuloze				
Pavisam	1 238	825	880	776
15–17 gadu vecumā	21	16	20	13
18–24 gadu vecumā	97	74	89	57
Psihiskās slimības				
Pavisam	5 517	6 207	6 479	6 793
15–19 gadu vecumā	597	444	302	338
20–24 gadu vecumā	272	258	294	288
Neirotikie, ar stresu saistītie un somatoformie traucējumi				
Pavisam	960	1 125	1 257	1 233
15–19 gadu vecumā	101	92	73	90
20–24 gadu vecumā	75	93	133	98

SPKC dati.

Diemžēl jauniešu saslimstība ar cukura diabētu pēdējos gados pieaug. Turklāt relatīvie rādītāji, rēķinot uz 100 000 attiecīgā vecuma jauniešu, parāda visai nelabvēlīgu ainu. Vīriešu 15–24 gadu vecumā vidū šāda tendence ir izteiktāka, kas acīmredzot ir saistīts ar neveselīgu uzturu un dzīvesveidu.

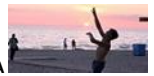
4.7. tabula. Jauniešu, kuri slimo ar cukura diabētu, skaits
(gada beigās)

	2005	2010	2012	2013
Skaits				
Kopā 15–19 gadu vecumā	273	270	235	243
tai skaitā				
jaunieši	144	157	128	136
jaunietes	129	113	107	107
Kopā 20–24 gadu vecumā	288	372	374	351
tai skaitā				
jaunieši	143	193	211	188
jaunietes	145	179	163	163
Uz 100 000 attiecīgā vecuma jauniešu				
Kopā 15–19 gadu vecumā	153,7	220,7	235,9	264,6
tai skaitā				
jaunieši	159,1	251,0	250,0	290,2
jaunietes	148,0	188,9	220,9	240,4
Kopā 20–24 gadu vecumā	169,0	238,9	260,4	261,5
tai skaitā				
jaunieši	164,2	243,1	285,7	272,4
jaunietes	174,1	234,6	233,7	250,0

SPKC dati.

Kā liecina SPKC 2012. gadā publicētais „Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums”, 10,5% piecpadsmit gadus vecu zēnu un 5,6% tāda vecuma meiteņu vismaz reizi dienā lieto saldinātus gāzētos dzērienus. Savukārt tā paša apsekojuma dati liecina, ka 15 gadus veci jaunieši augļus un dārzeņus uzturā lieto retāk nekā skolēni, kas ir jaunāki par 15 gadiem. No 15 gadus veciem skolēniem 16,4% zēnu un 26,4% meiteņu dārzeņus ēd vismaz reizi dienā, bet augļus attiecīgi 15,9% un 26,3%, kas neliecina par veselīgu uzturu.

Taču svarīgi ir ne tikai ievērot veselīgu dzīvesveidu, bet arī atmest kaitīgos ieradumus un veicināt veselīgus paradumus. Saskaņā ar 2012. gada Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem uzskati par to, ko darīt un kā mainīt savus ieradumus, mazāk atšķiras dažādās vecuma grupās nekā starp dzimumiem. Gandrīz puse sieviešu 15–24 gadu vecumā (45,9%) pēdējā gada laikā ir mainījušas uztura un citus paradumus savas veselības dēļ, savukārt no 15–24 gadus veciem vīriešiem tos mainīja tikai 28,2%. Lai mainītu ieradumus, vīrieši visvairāk izvēlējušies palielināt fiziskās aktivitātes, bet sievietes ne tikai pievērsušas vairāk uzmanības fiziskajām aktivitātēm (23,2%), bet arī palielinājušas dārzeņu daudzumu uzturā (21,5%).

4.8. tabula. Respondentu (15–34 gadi), kuri pēdējā gada laikā veselības apsvērumu dēļ ir mainījuši uzturu un citus paradumus, īpatsvars (%)

	Jaunieši		Jaunietes	
	15–24	25–34	15–24	25–34
Samazinājis/-usi tauku daudzumu uzturā	9,9	9,1	15,0	18,2
Mainījis/-usi tauku veidu uzturā	2,9	4,8	4,1	9,6
Palielinājis/-usi dārzenu lietošanu	11,2	9,4	21,5	21,8
Samazinājis/-usi cukura lietošanu	7,4	6,8	12,5	16,0
Samazinājis/-usi sāls lietošanu	2,2	3,0	10,1	13,4
Samazinājis/-usi alkohola patēriņu	5,4	6,5	6,7	9,3
Palielinājis/-usi fizisko aktivitāti	16,8	11,5	23,2	21,8
Ievērojis/-usi diētu svara samazināšanai	3,2	4,3	8,6	11,2
Nav mainījis/-usi uzturu un citus paradumus	71,8	74,4	54,1	52,3

SPKC dati.

HIV infekcija visā Eiropā ir viena no nopietnākajām infekcijas slimībām, ko raksturo augsta mirstība un saīsināts dzīves ilgums, kā arī lieli izdevumi ārstēšanai un veselības aprūpei.

4.9. tabula. Jauno HIV infekcijas gadījumu skaits jauniešiem sadalījumā pa vecuma grupām

	2005			2010			2013		
	Pavisam	15–19 gadi	20–24 gadi	Pavisam	15–19 gadi	20–24 gadi	Pavisam	15–19 gadi	20–24 gadi
Kopējais jauno HIV infekcijas gadījumu skaits	299	10	81	274	9	38	340	3	30
tai skaitā pēc transmisijas veida									
vertikālā transmisija (māte-bērns)	2	0	0	4	0	0	10	0	0
homoseksuālā transmisija	14	1	5	18	0	2	27	0	4
heteroseksuālā transmisija	96	4	27	131	4	20	125	1	12
narkotiku injicēšana	115	2	30	86	3	8	77	2	9
nenoskaidrots inficēšanas ceļš	72	3	19	35	2	8	101	0	5

SPKC dati.

Izteiktākais HIV transmisijas risks jauniešu (15–24 gadi) vidū ir heteroseksuāli dzimumakti un kopīgu narkotiku injicēšanas piederumu izmantošana.

Līdz 2013. gada beigām laboratoriski apstiprināta HIV infekcija bija 1 958 jauniešiem 15–24 gadu vecumā. Latvijas iedzīvotāju reprodūktīvās veselības pētījuma (2003) rezultāti rāda, ka tikai 30% aptaujāto jauniešu 15–24 gadu vecumā spēj identificēt visus HIV inficēšanās riskus atbilstoši Apvienoto Nāciju

Organizācijas (ANO) programmā cīņai ar AIDS (UNAIDS) noteiktajam minimālajam zināšanu līmenim.¹ Ar HIV infekciju slimojošie jaunieši saskaras arī ar sociālajām problēmām – sabiedrības nesapratni, izolāciju un diskrimināciju –, kas būtiski ietekmē viņu dzīves kvalitāti un veicina sociālo atstumtību.

Jauniešu reproduktīvās veselības augsta riska faktors ir seksuāli transmisīvās slimības. Seksuāli transmisīvo slimību gadījumu skaita pieaugums norāda uz iedzīvotāju, sevišķi jaunās paaudzes, nepietiekamu atbildību par savu un savu partneru veselību. Mūsdienu tendences veselības izglītības jautājumos ir devušas savu ieguldījumu – jaunieši kopumā ir informēti par seksuālām attiecībām, to drošumu un citiem jautājumiem, kas saistās ar reproduktīvo veselību, tai skaitā arī par seksuāli transmisīvo slimību izplatību. Taču jaunieši nepiešķir nozīmi reproduktīvajai veselībai, un diemžēl tikai sastapšanās ar šīm slimībām liek kritiskāk izvērtēt savu attieksmi, apzināties seksuāli transmisīvo slimību nopietnību un neārstēšanās sekas.

Daudzos reproduktīvās veselības pētījumos ir uzsvērts, ka valstī pastāv problēmas, kas raksturo pacienta un ārsta sadarbību tieši šajā jomā: uzticību un konfidencialitāti. Lielāka uzmanība jāvelta pacienta un ārsta sadarbībai. Seksuāli transmisīvo slimību izplatība nav augsta jauniešu vidū, taču parādās izteiktākas atšķirības starp dzimumiem.

4.10. tabula. Jauniešu saslimstība ar seksuāli transmisīvām slimībām (gadījumu skaits)

	Kopā		15–19 gadu vecumā		20–24 gadu vecumā	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Seksuāli transmisīvas hlamīdiju ierosinātas slimības						
2010	375	667	11	122	94	261
2011	515	1 061	18	181	102	374
2012	527	1 213	14	184	124	435
2013	662	1 367	9	187	128	463
Gonokoku infekcija						
2010	278	79	18	12	87	30
2011	411	139	25	20	96	39
2012	431	171	17	23	102	46
2013	387	173	11	16	83	48
Sifiliss						
2010	98	36	5	3	13	8
2011	84	59	5	1	14	12
2012	95	52	9	3	3	4
2013	87	42	1	2	7	7
Anoģenitālā herpesvīrusa infekcija						
2010	27	28	1	2	0	6
2011	31	22	0	1	5	7
2012	20	11	0	1	2	3
2013	10	3	0	1	3	1

SPKC dati.

Jaunieši ir riska grupa arī narkotiku un alkohola lietošanas izplatības ziņā.

¹ SKDS. Uz dzīves prasmju izglītību balstīta seksuālā un reproduktīvā izglītība un HIV/AIDS profilakse. Rīga, 2005, 4. lpp. Pieejams: http://visc.gov.lv/visc/dokumenti/petijumi/petijums_dzivprasmizgl_un_hivaidis_profilakse.pdf

4.11. tabula. Jauniešu psihiskie uzvedības traucējumi psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ 2013. gadā

	Gada laikā ārstēto jauniešu skaits		
	pavisam	tai skaitā pa vecuma grupām	
		15–19 gadi	20–24 gadi
Alkohola psihozes	25	1	24
tai skaitā			
jaunieši	22	1	21
jaunietes	3	-	3
Alkohola atkarība (neieskaitot alkohola psihozes)	83	16	67
tai skaitā			
jaunieši	72	14	58
jaunietes	11	2	9
Personu skaits ar psihoaktīvo vielu atkarību (izņemot alkoholu)	150	46	104
tai skaitā			
jaunieši	99	29	70
jaunietes	51	17	34
Personu skaits ar alkohola akūtu intoksikāciju vai tā kaitējoši pārmērīgu lietošanu	199	151	48
tai skaitā			
jaunieši	130	87	43
jaunietes	69	64	5
Personu skaits ar psihoaktīvo vielu intoksikāciju un to kaitējoši pārmērīgu lietošanu	201	147	54
tai skaitā			
jaunieši	162	116	46
jaunietes	39	31	8

 SPKC dati.

2013. gada laikā ārstēto pacientu skaits, kas primāri lietojuši opioīdus, bija 711 persona, no kurām 52 bija pacienti 15–24 gadu vecumā. 281 pacients primāri lietoja kanabisu, no tiem 188 jeb 67% bija jaunieši.

Traumatisms

Statistiskā informācija par kopējo traumu skaitu nav pieejama, jo, sākot ar 2008. gadu, reģistrā „Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs” datus sniedz tikai stacionārās ārstniecības iestādes par hospitalizētajiem pacientiem. Saskaņā ar reģistrā pieejamo informāciju kopējais jauniešu skaits 15–24 gadu vecumā, kuri guvuši traumas, 2013. gadā bija 1 266 jaunieši, kas veidoja 10,8% no visiem reģistrētajiem traumu gadījumiem (2010. gadā – 16,7%, 2012. gadā – 13,9%). Nav iespējams noteikt, vai pēdējos gados jauniešu traumatisms samazinās, jo jāveic datu avota kvalitātes pārbaude, lai pārliecinātos par datu pārklājuma atbilstību (visu ārstniecības iestāžu atskaišu iesniegšanu).

4.12. tabula. Pacientu, kuri guvuši traumas un ievainojumus un ārstējušies slimnīcā, skaits

	2010		2012		2013	
	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
Pavisam	12 593	8 158	10 781	7 280	6 750	5 003
15–19 gadu vecumā	1 081	556	810	380	395	217
20–24 gadu vecumā	1 381	455	1 012	316	498	156

SPKC dati.

Maz atšķiras nelaimes gadījumu rezultātā iegūto ievainojumu/traumu veidi jauniešiem dažādās vecuma grupās, kā arī pēc dzimuma. Pārsvārā dominē lūzumi, sasitumi, vaļējas brūces un smadzeņu satricinājumi. Pēdējo gadu laikā pieaug saindēšanās gadījumu skaits gan jauniešiem, gan arī jaunietēm. Gandrīz katra trešā jauniešu ir ārstējusies slimnīcā ar šādu diagnozi.

Traumas ir iegūtas galvenokārt mājās vai transporta zonā. 2013. gadā gandrīz katra otrā jauniešu vecumā no 20 līdz 24 gadiem traumu ir ieguvusi mājās, turpretim jaunieši šajā vecuma grupā vairāk saskārušies ar nelaimes gadījumiem transporta zonā (36,1% no visām traumām).

4.13. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) traumu un nelaimes gadījumu rezultātā gūto ievainojumu veidi pēc to rakstura un norises vietas pa vecumu grupām

	2010		2012		2013	
	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
Ievainojumu veids¹ vecuma grupā 15–19 gadi	1 141	592	859	402	422	228
Lūzums	317	98	282	51	154	42
Pamežģījums, sastiepums	92	74	74	50	7	7
Saindēšanās	4	5	48	58	58	48
Sasitums, zilums	250	193	177	115	63	40
Smadzeņu satricinājums	118	94	102	69	61	54
Vaļēja brūce	197	66	95	37	37	17
Citi veidi	163	62	81	22	42	20
Ievainojumu veids vecuma grupā 20–24 gadi	1 475	476	1 090	336	528	165
Lūzums	355	76	342	71	207	33
Pamežģījums, sastiepums	85	39	60	28	5	0
Saindēšanās	1	3	73	43	66	50
Sasitums, zilums	257	157	161	59	55	23
Smadzeņu satricinājums	138	62	101	56	59	27
Vaļēja brūce	340	84	190	48	56	13
Citi veidi	299	55	163	31	80	19

¹ Reģistrēto ievainojumu skaits var būt lielāks nekā reģistrēto traumu gadījumu skaits noteiktā laika periodā, jo kombinētu traumu gadījumā vienam pacientam var reģistrēt līdz diviem dažādiem ievainojumu veidiem.

turpinājums

	2010		2012		2013	
	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes	jaunieši	jaunietes
Reģistrēto traumu gadījumu skaits pēc norises vietas vecuma grupā 15–19 gadi	1 081	556	810	380	395	217
Atpūtas, kultūras zona vai sabiedriskā celtne	42	20	12	9	14	6
Brīva daba	53	25	37	11	12	8
Mājas	205	155	244	148	153	98
Notikuma norises vieta nav precizēta	197	114	49	22	23	9
Skola, izglītības zona	76	44	64	30	31	17
Sporta un fizisko vingrinājumu zona	186	62	169	42	42	9
Transporta zona: publiski pieejamas autostrādes, ielas vai ceļi	256	121	196	95	95	47
Citas norises vietas	66	15	39	23	25	23
Reģistrēto traumu gadījumu skaits pēc norises vietas vecuma grupā 20–24 gadi	1 381	455	1 012	316	498	156
Atpūtas, kultūras zona vai sabiedriskā celtne	57	19	44	10	24	2
Brīva daba	64	16	43	9	19	0
Mājas	331	159	313	134	116	79
Notikuma norises vieta nav precizēta	272	80	70	20	57	7
Skola, izglītības zona	5	2	4	4	3	2
Sporta un fizisko vingrinājumu zona	134	24	102	20	32	8
Transporta zona: publiski pieejamas autostrādes, ielas vai ceļi	385	120	365	101	180	39
Citas norises vietas	133	35	71	18	67	19

SPKC dati.

Nāves cēloņi un mirstība

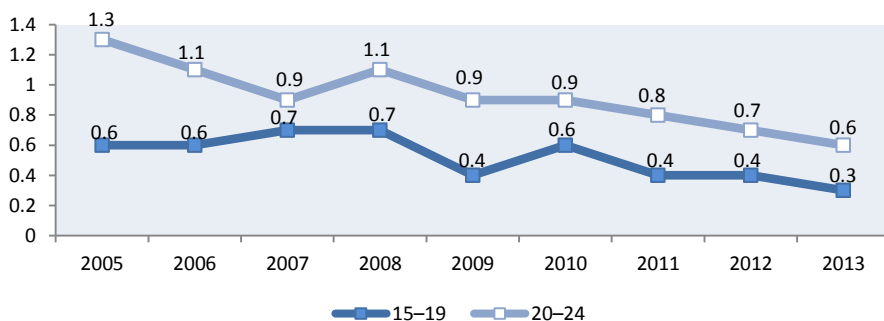
2013. gadā no dzīves šķērās 111 jaunieši 15–24 gadu vecumā. Tiesa, mirstības rādītāji uz 1 000 jauniešu 15–24 gadu vecumā pēdējos gados ir samazinājušies – kopš 2005. gada vidēji divas reizes. Mirstība 20–24 gadu vecumā pārsniedz mirstību 15–19 gadu vecumā, īpaši vīriešu mirstība. Taču mirstības rādītājs uz 1 000 vīriešu 20–24 gadu vecumā 2013. gadā ir arī visvairāk samazinājies – par 2,4 reizēm salīdzinājumā ar 2005. gadu.

4.14. tabula. Mirušo skaits pēc vecuma un dzimuma

	Pavisam				Jaunieši				Jaunietes			
	2005	2010	2012	2013	2005	2010	2012	2013	2005	2010	2012	2013
Mirušie	32 777	30 040	29 025	28 691	16 601	14 561	13 801	13 518	16 176	15 479	15 224	15 173
no tiem vecumā (gadi)												
15–24	321	211	149	111	237	170	109	81	84	41	40	30
tai skaitā vecumā (gadi)												
15–19	103	65	46	31	72	48	34	24	31	17	12	7
20–24	218	146	103	80	165	122	75	57	53	24	28	23
Uz 1 000 attiecīgā vecuma un dzimuma iedzīvotāju												
Kopā	14,6	14,3	14,3	14,3	16,2	15,2	14,8	14,7	13,3	13,6	13,8	13,9
tai skaitā vecumā (gadi)												
15–24	0,9	0,7	0,6	0,5	1,3	1,2	0,8	0,7	0,5	0,3	0,3	0,3
15–19	0,6	0,5	0,4	0,3	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2
20–24	1,3	0,9	0,7	0,6	1,9	1,5	1,0	0,8	0,6	0,3	0,4	0,3

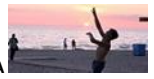
4.4. attēls. Jauniešu mirstība vecuma grupās 2005.–2013. gadā (mirušo skaits uz 1 000 attiecīgā vecuma iedzīvotāju)

Ārējie nāves cēloņi (traumas, saindēšanās, kritieni) ir galvenie jauniešu mirstības izraisītāji. 2005.–2010. gadā no visiem mirušajiem jauniešiem vecumā 15–24 gadi 74% gāja bojā no dažādiem ārējiem nāves cēloņiem. Jāatzīmē, ka šādas nāves cēloņu grupas īpatsvars ir būtiski samazinājies un 2013. gadā bija jau 46%. No visiem ārējiem nāves cēloņiem kā galvenie jāmin transporta nelaimes gadījumi un pašnāvības.

4.15. tabula. Mirušo jauniešu skaits pēc atsevišķiem nāves cēloņiem vecuma grupās

	Pavisam			
	2005	2010	2012	2013
Ārējie nāves cēloņi				
15–19 gadu vecumā	81	52	36	19
20–24 gadu vecumā	156	104	68	49

turpinājums

	2005	2010	2012	2013
No ārējiem cēloņiem:				
transporta nelaimes gadījumi				
15–19 gadu vecumā	30	20	14	7
20–24 gadu vecumā	60	24	12	16
tīšs paškaitējums				
15–19 gadu vecumā	19	9	8	5
20–24 gadu vecumā	32	29	32	14

SPKC dati.

Jauniešu mirstība no ārējiem nāves cēloņiem Lietuvā ir nedaudz augstāka nekā Latvijā un Igaunijā – 2012. gadā uz 1 000 jauniešu 15–24 gadu vecumā Lietuvā bija 0,8 mirušie, Latvijā un Igaunijā – 0,6. Lielākas atšķirības ir 20–24 gadu vecumā – 2012. gadā 1,0 (Lietuvā), 0,7 (Latvijā) un 0,8 (Igaunijā) mirušie uz 1 000 atbilstošā vecuma iedzīvotāju. Mirstība samazinās visās Baltijas valstīs. 2012. gadā vidējais ES mirstības rādītājs uz 1 000 jauniešu 15–24 gadu vecumā bija 0,3.

Jaunieši un veselības aprūpes finansējums

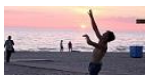
Veselības aprūpes pakalpojumu klāsts un to kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no tai piešķirtā finansējuma. Kaut gan valsts apmaksātie veselības aprūpes pakalpojumi ir pieejami katram valsts iedzīvotājam, finansējums nav pietiekošs, lai apmierinātu iedzīvotāju pieprasījumu. 2012. gadā Veselības ministrijas administrātie izdevumi veselības aprūpei sasniedza 764,2 milj. eiro (3,5% no IKP).

4.16. tabula. Vispārējās valdības finansējums veselības aprūpei (% no IKP)¹

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Beļģija	7,0	7,4	8,1	7,9	8,0	...
Igaunija	3,9	4,6	5,2	5,0	4,6	...
Spānija	5,9	6,3	7,0	7,0	6,8	...
Francija	8,1	8,2	8,7	8,7	8,6	8,7
Latvija	3,6	3,6	3,7	3,9	3,9	...
Lietuva	4,1	4,5	5,4	4,9	4,7	...
Ungārija	5,0	4,9	5,0	5,0	5,0	...
Nīderlande	8,4	8,7	9,5	9,6	9,5	...
Austrija	7,5	7,7	8,1	8,1	7,9	...
Polija	4,2	4,6	4,8	4,7	4,5	...
Portugāle	6,3	6,4	6,9	6,8	6,3	...
Rumānija	4,2	4,3	4,4	4,7	4,4	...
Slovēnija	5,3	5,8	6,3	6,3	6,3	...
Slovākija	5,1	5,4	6,0	5,8	5,6	...
Somija	5,7	5,9	6,5	6,4	6,5	...
Zviedrija	7,0	7,2	7,7	7,3	7,3	7,4
Norvēģija	6,9	6,8	7,8	7,7	7,6	...
Šveice	6,0	6,7	7,2	7,1	7,2	...

Eurostat dati.

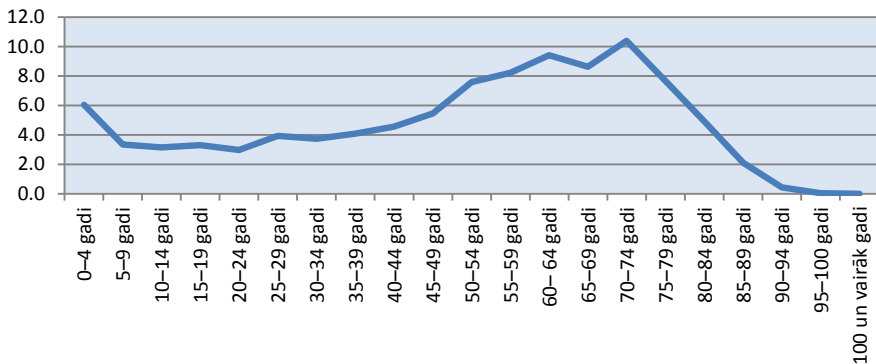
¹ Pēc System of Health Accounts (SHA) 1.red. metodoloģijas.

Finansējums veselības aprūpei no valsts budžeta ar katru gadu pieaug. Saskaņā ar Nacionālā veselības dienesta (NVD) datiem 2012. gadā veselības aprūpes ārstnieciskajiem pakalpojumiem (ambulatorai aprūpei, slimnīcu pakalpojumiem, zobārstniecībai un valsts apmaksātiem medikamentiem) tika novirzīti 560,4 milj. eiro, kas ir par 5% vairāk nekā 2011. gadā (533,9 milj. eiro).

Katrā vecuma grupā ir savas veselības pakalpojumu izmantošanas tendences. Medicīniskā palīdzība jauniešiem vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem neprasa sevišķi lielus resursus. Tie ir tikai 3–4% no kopējās summas, kas tiek izlietota visu iedzīvotāju veselības pakalpojumiem.

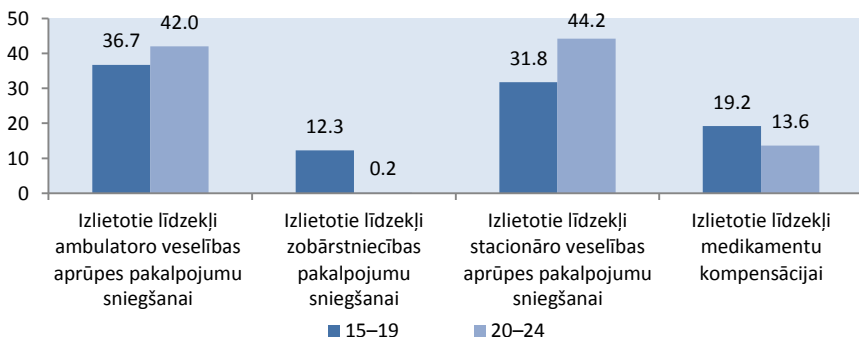
4.5. attēls. Valsts budžeta izdevumi ārstniecībai sadalījumā pa vecuma grupām 2012. gadā (%)

NVD dati.

Apļūkojot izdevumu struktūru, jāatzīmē atšķirības finanšu līdzekļu izlietojumā starp jauniešu vecuma grupām, kas kopumā atbilst veselības politikas nostādņēm – zobārstniecības pakalpojumi tiek finansēti no valsts līdzekļiem tikai bērniem līdz 18 gadu vecumam. Jauniešiem 20–24 gadu vecumā vairāk naudas tiek izlietots slimnīcu pakalpojumiem.

4.6. attēls. Valsts budžeta izdevumi ārstniecībai sadalījumā pa atsevišķām vecuma grupām 2012. gadā (%)

NVD dati.

4.17. tabula. Veselības budžeta izdevumi ārstniecības pakalpojumiem¹ 2009.–2012. gadā sadalījumā pa atsevišķām iedzīvotāju grupām

	Izdevumi kopā, milj. EUR	no tiem vecuma grupā (gadi)			
		10–14	15–19	20–24	25–29
2009	544,1	18,9	25,7	23,3	25,3
2010	526,5	18,1	22,9	20,5	23,7
2011	533,8	16,6	18,9	15,7	20,1
2012	560,4	17,6	18,5	16,7	22,1
2012/2009 (%)	103,0	93,2	71,8	71,4	87,3

NVD dati.

Kopējie veselības budžeta izdevumi ārstniecības pakalpojumiem 2012. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu ir pieauguši, taču jauniešiem tie ir sarukuši caurmērā par 20%. 2011. un 2012. gadā izmantotie finanšu līdzekļi 15–19 un 20–24 gadu vecuma grupās palika nemainīgi. Tomēr tie vēl ir tālu no pirmskrīzes līmeņa, un tas ietekmē veselības aprūpes pakalpojumu apjomu un kvalitāti.

Paredzamais mūža ilgums

Demogrāfisko situāciju un dzīves kvalitāti raksturojošs rezultatīvs rādītājs ir vidējais paredzamais mūža ilgums. Zīdaiņu mirstības samazināšanās veicinājusi paredzamā mūža ilguma pieaugumu. Paredzamais mūža ilgums pēdējo gadu laikā pakāpeniski pieaug, un izņēmums nav arī jaunieši.

4.18. tabula. Paredzamais mūža ilgums noteikta vecuma iedzīvotājiem

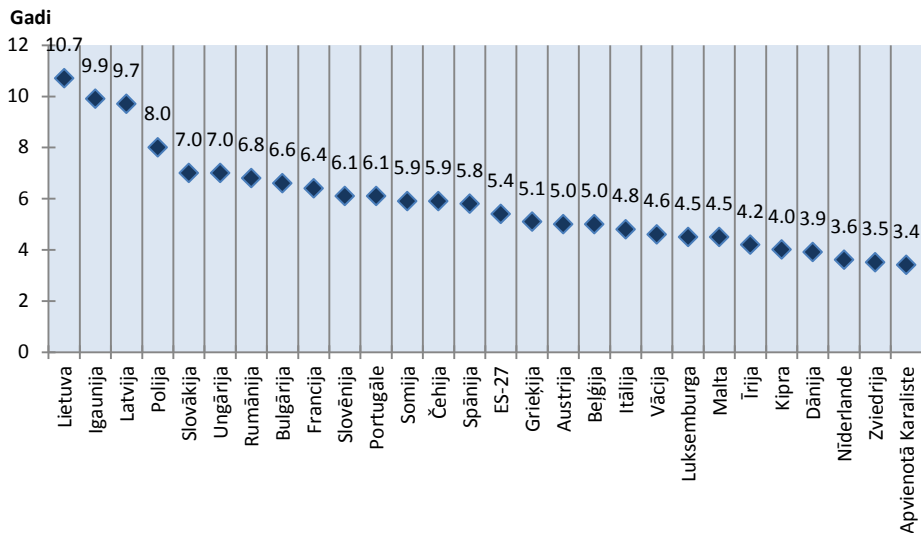
	Kopā				Jaunieši				Jaunietes			
	piedzim- stot	gadu vecumā			piedzim- stot	gadu vecumā			piedzim- stot	gadu vecumā		
		15	20	25		15	20	25		15	20	25
2005	70,9	56,8	51,9	47,2	65,2	51,1	46,2	41,7	76,6	62,4	57,5	52,7
2010	73,3	59,0	54,1	49,3	68,1	53,8	48,9	44,3	78,1	63,8	58,9	53,9
2012	74,2	59,8	55,0	50,1	69,1	54,7	49,9	45,1	78,9	64,5	59,6	54,7
2013	74,4	60,0	55,1	50,2	69,5	55,1	50,2	45,4	79,0	64,5	59,5	54,6

Kopš 2005. gada mūža ilgums jauniešiem pieauga par 4,3 gadiem un jaunietēm – par 2,4 gadiem. Tomēr sievietes, sasniedzot 25 gadu vecumu, Latvijā dzīvo gandrīz par 9,2 gadiem ilgāk nekā vīrieši. Tās ir arī nelaimes gadījumu sekas, kuru rezultātā jauno vīriešu dzīves pārtrūkst biežāk nekā šīs pašas vecuma grupas sievietēm.

¹ Ambulatorai aprūpei, zobārstniecības pakalpojumiem, stacionāro veselības aprūpes pakalpojumiem un medikamentu kompensācijai.

4.7. attēls. Sieviešu paredzamā mūža ilguma pārsvars 2012. gadā ES valstīs, sasniedzot 25 gadu vecumu

Eurostat dati.

Mirstības un mūža ilguma tabulu aprēķini rāda, ka, piemēram, vīriešu, kuri sasnieguši 25 gadu vecumu, vidējais turpmākās dzīves ilgums ir 45 gadi, bet šo pašu vecumu sasniegušajām sievietēm – 55 gadi. ES vīrieši, sasniedzot 25 gadu vecumu, var nodzīvot vidēji 53 gadus, bet sievietes – 59 gadus. Lietuvā un Latvijā ir līdzīgs vīriešu un sieviešu paredzamais mūža ilgums. Igaunijā, sasniedzot 25 gadu vecumu, vīrieši un sievietes var nodzīvot par 2 gadiem ilgāk nekā pārējās Baltijas valstīs.

5. SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA

5. SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA

Likums „Par sociālo drošību” nosaka, ka bērniem un jauniešiem ir tiesības uz valsts atbalstu viņiem paredzēto pakalpojumu saņemšanā. Šiem pakalpojumiem jāveicina bērnu un jauniešu pilnveidošanās un jāatbalsta audzināšana ģimenē.

Sociālās izmaksas jauniešiem

Saskaņā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA) informāciju apgādnieka zaudējuma pensiju vecumā no 15 līdz 24 gadiem 2013. gadā saņēma 12,4 tūkst. jauniešu, kas ir par 10,9% mazāk nekā 2012. gadā (13,9 tūkst.). 2013. gadā jaunieši veidoja 63,6% no kopējā apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmēju skaita (2012. gadā – 65,9%). Salīdzinot ar 2005. gadu, to jauniešu skaits, kas saņem apgādnieka zaudējuma pensiju, ir samazinājies par 36,5% (19,5 tūkst.).

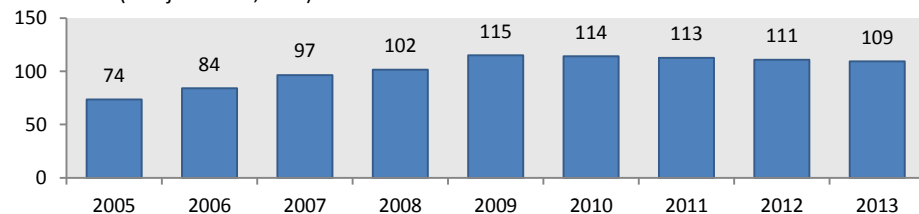
5.1. tabula. Apgādnieka zaudējuma pensiju saņēmēju sadalījums pēc vecuma (gada beigās)

	2005	2010	2012	2013
Personas, kuras saņem apgādnieka zaudējuma pensiju ¹	29 640	24 245	21 031	19 450
tai skaitā vecumā (gadi):				
15–19	14 563	9 935	7 698	6 955
20–24	4 913	6 761	6 171	5 407

VSAA dati.

2013. gadā vidējais izmaksātās apgādnieka zaudējuma pensijas apmērs, salīdzinot ar 2005. gadu, ir pieaudzis par 48,6%, savukārt, salīdzinot ar 2012. gadu, izmaksātās pensijas apmērs jauniešiem pērn samazinājās par 1,2%. Arī apgādnieka zaudējuma pensijas apmērs visām vecuma grupām kopā 2013. gadā (128,71 eiro), salīdzinot ar 2012. gadu (130,31 eiro), samazinājās par 1,2%, kas skaidrojams ar to, ka samazinājās kopējais apgādnieka zaudējuma pensiju saņēmēju skaits un palielinājās pensiju saņēmēju skaits ar mazajām pensijām. 2013. gadā vidējā izmaksātā apgādnieka zaudējuma pensija vecumā no 15 līdz 24 gadiem bija par 15% mazāka nekā vidējā izmaksātā apgādnieka zaudējuma pensija visām vecuma grupām kopā.

5.1. attēls. Izmaksāto apgādnieka zaudējuma pensiju vidējais apmērs jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem (vidēji mēnesī, EUR)

VSAA dati.

¹ Personas vecumā no 18 līdz 24 gadiem apgādnieka zaudējuma pensiju saņem tikai tad, ja tās mācās dienas nodalā.

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu 2013. gada beigās saņēma 4,9 tūkst. jauniešu vecumā no 16 līdz 24 gadiem, kas ir par 4,5% mazāk nekā 2012. gada decembrī (5,2 tūkst.). Kaut arī 2013. gadā, salīdzinot ar 2005. gadu, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēju kopējais skaits ir pakāpeniski pieaudzis (par 16,8%), pabalsta saņēmēju jauniešu skaits ir samazinājies – par 4,4%. Vidējā izmaksātā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs visām vecuma grupām kopā 2013. gadā bija 92,46 eiro (2012. gadā – 92,43 eiro).

5.2. tabula. Sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēju sadalījums pēc vecuma (gada beigās)

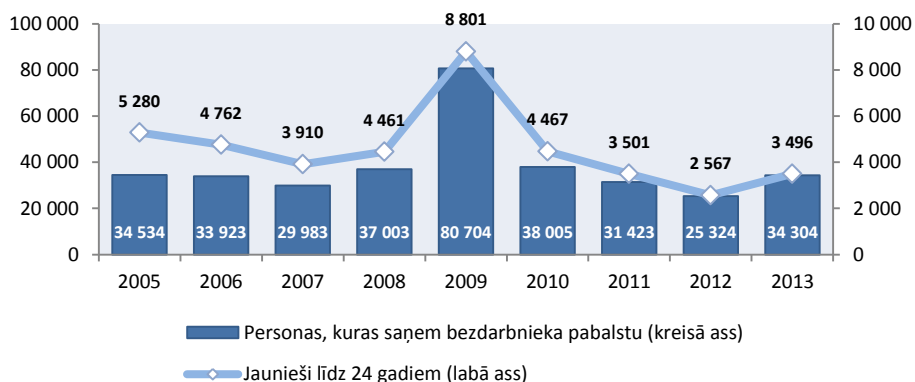
	2005	2010	2012	2013
Personas, kuras saņem sociālā nodrošinājuma pabalstu tai skaitā vecumā (gadi):	16 324	18 061	18 755	19 064
16–17	21	11	7	6
18–24	5 127	5 351	5 147	4 918

VSAA dati.

Ja jauniešs pārtrauc strādāt vai zaudē iegūto darba vietu, viņam ir tiesības saņemt bezdarbnieka pabalstu, kurš tiek izmaksāts, ja kopējais apdrošināšanas (darba) stāžs ir ne mazāks par vienu gadu un veiktas obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas bezdarba gadījumam ne mazāk kā 9 mēnešus pēdējo 12 mēnešu periodā pirms bezdarbnieka statusa iegūšanas dienas.

2013. gada beigās, salīdzinājumā ar 2012. gadu, palielinoties bezdarbnieku pabalsta saņēmēju kopējam skaitam, pieaug arī to jauniešu skaits, kas saņem bezdarbnieka pabalstu. Salīdzinot ar 2012. gada beigām, to jauniešu skaits, kas saņem bezdarbnieka pabalstu, ir pieaudzis par 36,2%, kas skaidrojams ar likumos veiktajām izmaiņām pabalsta apmēra piešķiršanas nosacījumos¹. Salīdzinot ar 2005. gadu, to jauniešu skaits, kas saņem bezdarbnieka pabalstu, ir samazinājies par 33,8%. No kopējā bezdarbnieku pabalsta saņēmēju skaita 2013. gada beigās jaunieši veidoja salīdzinoši nelielu daļu (10,2%).

5.2. attēls. Bezdarbnieka pabalsta saņēmēju sadalījums pēc vecuma (gada beigās)

VSAA dati.

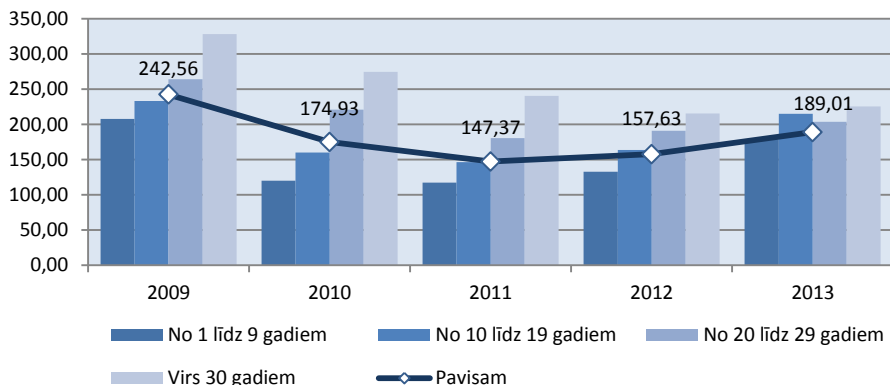
¹ Sākot ar 2013. gada 1. janvāri, bezdarbnieka pabalsta saņemšanas ilgums visiem bezdarbniekiem ir 9 mēneši neatkarīgi no apdrošināšanas stāža.

Ņemot vērā to, ka jaunieši atbilstoši savam vecumam tikai uzsāk iesaistīšanos algota darba tirgū, pārtraucot darba attiecības, jauniešiem bezdarbnieka pabalsta aprēķinam pārsvarā noteikts apdrošināšanas stāžs no viena gada līdz deviņiem gadiem.

Kā redzams 5.3. attēlā, augstākais izmaksātais bezdarbnieka pabalsta vidējais apmērs visām apdrošināšanas stāža grupām tika sasniegts 2009. gadā (vidējais izmaksātais apmērs – 242,56 eiro). Salīdzinot ar 2009. gadu, 2010. un 2011. gadā vidējais izmaksātais bezdarbnieka pabalsta apmērs visām apdrošināšanas stāža grupām pakāpeniski samazinājās, kas skaidrojams ar 2009. gada 16. jūnija likumu „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” pieņemtajiem pabalstu apmēru ierobežojumiem. Sākot no 2012. gada, vidējais izmaksātais bezdarbnieka pabalsta apmērs pakāpeniski pieaug. Arī izmaksātā bezdarbnieka pabalsta apmērs 2013. gadā visām apdrošināšanas stāža grupām kopā palielinājās par 19,9% (2012. gadā – 157,63 eiro, 2013. gadā – 189,01 eiro).

5.3. attēls. Izmaksāto bezdarbnieka pabalstu vidējais apmērs pavisam un sadalījumā pēc apdrošināšanas stāža (vidēji mēnesī, EUR)

📖 VSAA dati.

Atbalsts jaunajām ģimenēm un vecākiem

Lai atbalstītu jaunās ģimenes, tiek piešķirti dažādi valsts pabalsti. Piemēram, valsts bērna piedzimšanas gadījumā izmaksā vienreizēju bērna piedzimšanas pabalstu. 2013. gadā bērna piedzimšanas pabalstu saņēma 4,1 tūkst jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kas bija 20,6% no kopējā bērna piedzimšanas pabalstu saņēmēju skaita (20,1 tūkst.). Lai nodrošinātu pastāvīgu atbalstu ģimenēm, kurās aug bērni, valsts ģimenēm līdz bērna 15 gadu vecumam izmaksā ģimenes valsts pabalstu. 2013. gada beigās ģimenes valsts pabalstu par apgādībā esošo bērnu (bērniem) saņēma 8,8 tūkst. jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Jaunieši 2013. gada beigās veidoja 4,1% no kopējā ģimenes valsts pabalsta saņēmēju skaita (213,8 tūkst.).

Nodarbinātie (sociāli apdrošinātie) vecāki kopš 2008. gada sākuma saņem vecāku pabalstu. 2013. gada beigās vecāku pabalstu saņēma 1,4 tūkst. jauniešu, kas ir par 11% vairāk nekā 2012. gada beigās. Salīdzinot ar 2009. gadu, vecāku pabalstu, ko saņem jaunieši, saņēmēju skaits ir samazinājies par 38,3%. Tāpat tiek piešķirts bērna kopšanas pabalsts nenodarbinātiem vecākiem par bērna kopšanu līdz 1 gadam un par bērna kopšanu no 1 līdz 2 gadu vecumam neatkarīgi no tā, vai pabalsta saņēmējs ir nodarbināts vai ne.

2013. gada beigās bērna kopšanas pabalstu par bērnu vecumā līdz 1 gadam saņēma 2,5 tūkst. jauniešu. Savukārt bērna kopšanas pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem no 1 līdz 2 gadu vecumam saņēma 3,6 tūkst. jauniešu.

5.3. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) skaits, kas saņem valsts pabalstus par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem

	2009	2010	2011	2012	2013
Jauniešu skaits, kas saņem bērna piedzimšanas pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem (gadā)	5 394	4 698	4 249	4 335	4 139
Jauniešu skaits, kas saņem ģimenes valsts pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem (decembrī)	19 535	15 313	11 347	9 646	8 785
Jauniešu skaits, kas saņem vecāku pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem (decembrī)	2 475	1 452	1 173	1 295	1 437
Jauniešu skaits, kas saņem bērna kopšanas pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem līdz 1 gada vecumam (decembrī)	2 329	2 746	2 768	2 680	2 505
Jauniešu skaits, kas saņem bērna kopšanas pabalstu par apgādībā esošu/-iem bērnu/-iem no 1 līdz 2 gadu vecumam (decembrī)	5 177	4 339	3 832	3 643	3 626

 VSAA dati.

Jaunieši institucionālajā aprūpē

Bērnu aprūpes iestādē tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kā arī bērniem, kuriem nepieciešama sociālā rehabilitācija vai īpaša aprūpe veselības stāvokļa dēļ. 2013. gada beigās pēc Labklājības ministrijas (LM) datiem valsts sociālās aprūpes centros atradās 426 jaunieši, savukārt pašvaldību sociālās aprūpes centros pagājušā gada beigās bija 506 jaunieši 15–25 gadu vecumā.

Ja salīdzina jauniešu ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās pa vecuma grupām, tad valsts sociālās aprūpes centros lielākā daļa (78,6%) jauniešu bija pilngadīgi (vecumā no 18 līdz 25 gadiem), savukārt pašvaldību sociālās aprūpes centros lielākā daļa (85%) jauniešu bija vecumā no 15 līdz 17 gadiem, ko var skaidrot ar atšķirībām tiesībās saņemt valsts un/vai pašvaldību pakalpojumus ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

5.4. tabula. Jauniešu (15–25 gadi) skaits institucionālajā aprūpē

	Valsts (un līgumorganizāciju) sociālās aprūpes centri				Pašvaldību un citu organizāciju sociālās aprūpes centri			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
lemītnieku kopskaits	5 624	5 847	5 820	5 604	1 547	1 724	1 768	1 707
tai skaitā vecumā (gadi):								
15–17	88	86	94	91	424	413	434	430
18–25	407	390	360	335	137	111	104	76

 LM dati.

Jaunieši, kuriem nepieciešama aizsardzība

Vecāku un visas sabiedrības uzdevums ir nodrošināt bērna drošību, kā arī viņa veselības un dzīvības maksimālu aizsardzību. Diemžēl realitāte ne vienmēr sakrīt ar vēlamu. Tam par pamatu ir kā vecāku, tā arī

personu, kuras nonāk kontaktā ar bērnu, nevērība, pienākumu nepildīšana un bērnu tiesību ļaunprātīga pārkāpšana. Tas pats ir attiecināms arī uz nepilngadīgiem jauniešiem. Dati par no vardarbības cietušiem jauniešiem plašāk tiks aplūkoti sadaļā „Sabiedrībā nevēlamas parādības”. Šajā sadaļā tiks raksturota no vardarbības cietušu jauniešu rehabilitācija un bāriņtiesu darbība.

Jaunieši, kas cietuši no vardarbības, ir tiesīgi saņemt sociālo rehabilitāciju. 2013. gadā 178 jaunieši saņēma valsts nodrošināto sociālo rehabilitāciju (2012. gadā – 212 jaunieši). Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām sniedz Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds” bērna dzīvesvietā, ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē vai bērnu aprūpes iestādē (ne vairāk par desmit 45 minūšu konsultācijām) vai sociālās rehabilitācijas institūcijā (sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 vai līdz 60 dienām). 2013. gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma konsultācijas saņēma 1 167 bērni, savukārt rehabilitāciju institūcijā saņēma 868 bērni.

5.5. tabula. No vardarbības cietušo jauniešu rehabilitācija

	2010	2012	2013
Rehabilitēto bērnu kopskaits	2 142	2 738	2 035
tai skaitā vecumā (gadi):			
16–17	172	208	158
18 un vecāki	4	4	20

LM dati.

Saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (VBTAI) datiem 2013. gadā 774 jaunieši vecumā no 13 līdz 17 gadiem atradās ģimenēs, kurās bāriņtiesa konstatējusi nepietiekami nodrošinātu bērna attīstību un audzināšanu (2012. gadā – 937 jaunieši). 2013. gadā ar bāriņtiesas lēmumu 2 tūkst. bērnu (tai skaitā 425 bērnu vecumā no 13 līdz 17 gadiem) vecākiem tika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības. Savukārt ar tiesas spriedumu bērnu aizgādības tiesības 2013. gadā tika atņemtas 952 bērnu (tai skaitā 223 bērnu vecumā no 13 līdz 17 gadiem) vecākiem.

5.6. tabula. Bāriņtiesu darbība

	2010	2012	2013
Bērnu skaits ģimenēs, par kurām bāriņtiesa informējusi, ka netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, gada laikā ¹	3 851	3 494	3 238
tai skaitā 13–17 gadu vecumā	1 067	937	774
Personu, kurām ar bāriņtiesas lēmumu pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, skaits ¹	1 645	1 876	1 799
Bērnu, kuru vecākiem pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, skaits ²	1 953	2 189	2 032
tai skaitā 13–17 gadu vecumā	452	425	425
Personu, kurām ar bāriņtiesas lēmumu atjaunotas pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, skaits ¹	521	649	652
Bērnu, kuru vecākiem atjaunotas pārtrauktās bērna aizgādības tiesības, skaits ²	696	849	872
tai skaitā 13–17 gadu vecumā	165	153	174
Personu, kurām ar tiesas lēmumu atņemtas bērna aizgādības tiesības, skaits	760	814	739
Bērnu, kuru vecākiem atņemtas bērna aizgādības tiesības, skaits	922	1 078	952
tai skaitā 13–17 gadu vecumā	246	278	223

VBTAI dati.

¹ Līdz 2013. gadam: ar bāriņtiesas lēmumu atņemtas bērna aprūpes tiesības.

² Līdz 2013. gadam: ar bāriņtiesas lēmumu atjaunotas bērna aprūpes tiesības.

6. JAUNIEŠU DZĪVES KVALITĀTE

6. JAUNIEŠU DZĪVES KVALITĀTE

Viens no jaunatnes politikas pamatprincipiem ir „veicināt tādu sociālo un ekonomisko apstākļu veidošanos, kas nodrošinātu jauniešiem iespēju būt patstāvīgiem Latvijas iedzīvotājiem, kuriem ģimene ir pamatvērtība”¹.

Jauniešu dzīves kvalitāti atspoguļo gan objektīvi, gan subjektīvi rādītāji, un tās mērīšanai ir nepieciešams kritēriju kopums. Dzīves kvalitāte nav iedomājama bez labas veselības, iekļaušanās sabiedrībā, cilvēkiem draudzīgas vides un pienācīga materiālā komforta. Pagājušā gadsimta pirmajā pusē dzīves kvalitāti mēdza raksturot ar materiālās labklājības līmeni. Jo augstāks bija kādas valsts iekšzemes kopprodukts, jo iedzīvotāju dzīves kvalitāte tika uzskatīta par labāku. 21. gadsimta sākumā sociālie indikatori un dzīves kvalitāte ir kļuvuši par populārām pētniecības jomām daudzās pasaules valstīs, un dzīves kvalitātes koncepts ir kļuvis plašāks, aptverot ne tikai materiālos apstākļus, bet arī citas dzīves jomas.

Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem 94,1% jauniešu 15–17 gadu vecumā un 37,3% jauniešu 18–24 gadu vecumā bija nestrādājoši skolēni vai studenti. Nodarbināti bija 37,8% jauniešu 18–24 gadu vecumā. Tas norāda, ka jaunieši lielā mērā ir atkarīgi no vecāku, citu mājsaimniecības locekļu vai valsts atbalsta. Tāpēc mājsaimniecībām ar jauniešiem ienākumu līmenis bija zemāks nekā vidēji visās Latvijas mājsaimniecībās, un pēdējo gadu laikā tas sasniedza 85–88% no vidējā ienākumu līmeņa. Turklāt pēdējos gados šai ienākumu starpībai ir tendence palielināties.

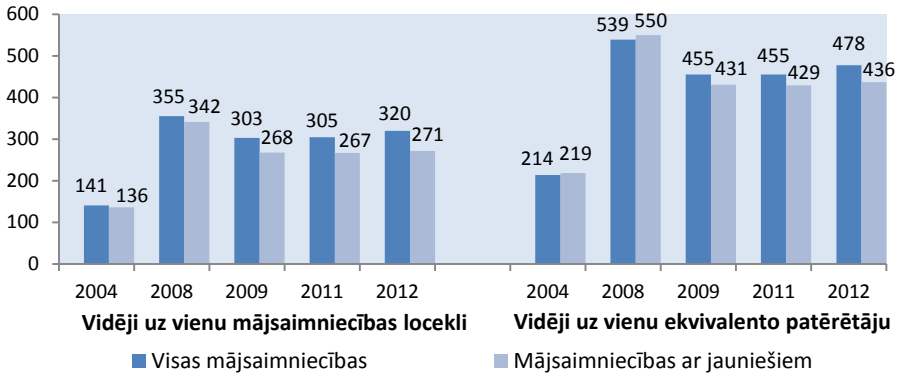
2004. gadā mājsaimniecības ar jauniešiem bija līdzīgā situācijā ar visām pārējām Latvijas mājsaimniecībām, un to rīcībā esošie ienākumi² uz vienu mājsaimniecības locekli īpaši neatpalika no vidējā Latvijas mājsaimniecību ienākumu līmeņa. Savukārt laika gaitā vidējie Latvijas mājsaimniecību ienākumi auga straujāk nekā mājsaimniecībām ar jauniešiem, un 2012. gadā mājsaimniecībām ar jauniešiem rīcībā esošie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli bija par 15% zemāki nekā vidēji visām Latvijas mājsaimniecībām kopumā.

¹ IZM. Jaunatnes politikas pamatprincipi. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/jaunatne/7483.html>

² Monetārās nabadzības un ienākumu nevienlīdzības indikatori publicēti ar atsauci uz ienākumu pārskata gadu, nevis ar atsauci uz apsekojuma gadu, kā to publicē *Eurostat*.

6.1. attēls. Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi (mēnesī, EUR)

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Mājsaimniecības ar jauniešiem ir salīdzinoši aktīvākas darba tirgū, un lielākā daļa šo mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu tiek gūti no algota darba vai pašnodarbinātības. Tomēr 2009. gadā arī mājsaimniecībām ar jauniešiem krasi samazinājās šādi ienākumi (no 85,2% no rīcībā esošā ienākuma 2004. gadā līdz 80,2% 2009. gadā), un veidojās lielāka atkarība no sociālajiem transfertiem (no 13,2% 2004. gadā līdz 17,9% 2009. gadā). Pēdējos gados šī situācija uzlabojas.

6.1. tabula. Mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu struktūra (%)

	2004	2008	2009	2011	2012
Visas mājsaimniecības					
Rīcībā esošais ienākums	100	100	100	100	100
ienākumi no algotā darba	68,2	75,5	67,7	65,8	67,5
pašnodarbināto ienākumi	6,8	3,3	2,6	4,5	4,1
ienākumi no īpašuma	0,9	1,1	0,7	0,7	0,8
saņemtie transferti	25,9	21,5	30,1	30,4	29,0
no tiem sociālie transferti	23,9	20,0	28,6	28,9	27,4
citi ienākumi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
rīcībā esošo ienākumu samazinošie izdevumi	-1,8	-1,4	-1,2	-1,4	-1,4
Mājsaimniecības ar jauniešiem¹					
Rīcībā esošais ienākums	100	100	100	100	100
ienākumi no algotā darba	77,2	84,2	77,3	77,4	76,8
pašnodarbināto ienākumi	8,0	2,8	2,9	5,0	5,2
ienākumi no īpašuma	0,8	1,2	1,0	0,5	0,5
saņemtie transferti	14,9	12,5	19,5	18,2	18,3
no tiem sociālie transferti	13,2	11,1	17,9	16,5	16,8
citi ienākumi	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
rīcībā esošo ienākumu samazinošie izdevumi	-0,9	-0,8	-0,7	-1,0	-0,9

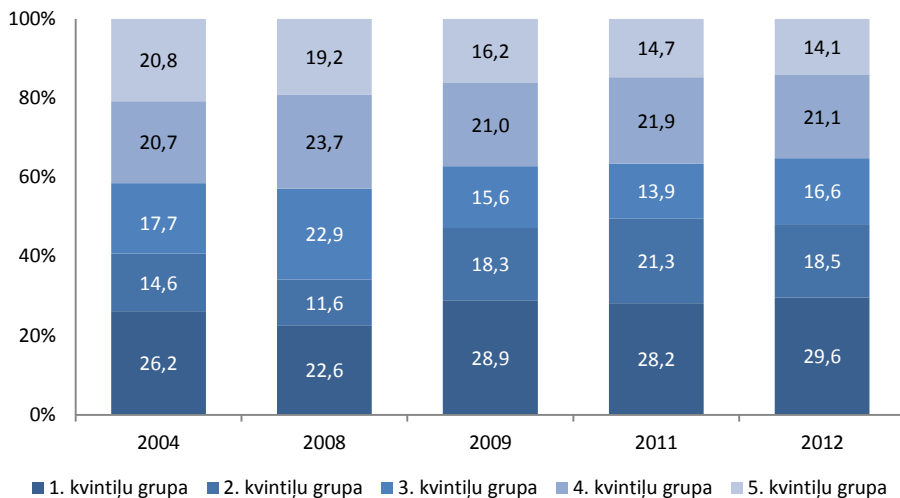
EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

¹ Šeit un visur šajā sadaļā mājsaimniecība ar jauniešiem ir mājsaimniecība, kur dzīvo vismaz viena persona 15–24 gadu vecumā.

Tomēr darba samaksa mājāsaimniecībām ar jauniešiem nenodrošina pienācīgu ienākumu līmeni. Statistiskie dati norāda, ka arvien vairāk mājāsaimniecību ar jauniešiem nonāk to mājāsaimniecību vidū, kurām ir relatīvi zemāki ienākumi, salīdzinot ar citu mājāsaimniecību ienākumiem. Turklāt pēdējo gadu laikā šī tendence kļūst aizvien izteiktāka. Šādu tendenci iespējams novērot, sadalot visas Latvijas mājāsaimniecības ienākumu kvintīļu grupās un atsevišķi aplūkojot mājāsaimniecību ar jauniešiem sadalījumu šajās ienākumu kvintīļu grupās.

6.2. attēls. Mājāsaimniecību ar jauniešiem sadalījums ienākumu kvintīļu grupās

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

2004. gadā mājāsaimniecības ar jauniešiem bija salīdzinoši vienmērīgi pārstāvētas visās ienākumu kvintīļu grupās. 41,5% mājāsaimniecību ar jauniešiem piederēja pie turīgākajām mājāsaimniecībām (4. vai 5. kvintīļu grupa), un gandrīz tikpat (40,8%) mājāsaimniecību piederēja pie trūcīgākajām mājāsaimniecībām (1. vai 2. kvintīļu grupa). Savukārt 2011. gadā gandrīz puse (49,5%) un 2012. gadā 48,1% mājāsaimniecību ar jauniešiem piederēja pie trūcīgākajām mājāsaimniecībām (1. un 2. kvintīļu grupa), bet 36,6% (2011. gadā) un 35,2% (2012. gadā) – pie turīgākajām mājāsaimniecībām (4. un 5. kvintīļu grupa).

2013. gadā 85,2% Latvijas mājāsaimniecību apgalvoja, ka savus ikdienas izdevumus spēj segt ar grūtībām (t. i., „ar lielām grūtībām”, „ar grūtībām” vai „ar nelielām grūtībām”), un tikai 3,4% apgalvoja, ka spēj tos segt viegli vai ļoti viegli. Mājāsaimniecībām ar jauniešiem bija nedaudz grūtāk segt ikdienas izdevumus. 2013. gadā 87,2% mājāsaimniecību ar jauniešiem apgalvoja, ka savus ikdienas izdevumus spēj segt ar grūtībām, un tikai 2,9% norādīja, ka spēj tos segt viegli vai ļoti viegli.

6.2. tabula. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Ņemot vērā Jūsu mājsaimniecības kopējos neto (pēcnodokļa) ienākumus, kā Jūsu mājsaimniecībai izdodas savilkt galus kopā, t. i., nomaksāt nepieciešamos ikdienas izdevumus?” (%)

		Pavisam	Ar lielām grūtībām	Ar grūtībām	Ar nelielām grūtībām	Samērā viegli	Viegli	Ļoti viegli
Visas mājsaimniecības	2005	100	27,5	27,2	32,0	10,9	2,1	0,3
	2009	100	18,3	30,5	33,1	15,2	2,6	0,2
	2010	100	23,3	32,3	29,7	12,9	1,6	0,2
	2012	100	22,8	30,5	31,5	12,1	2,7	0,4
	2013	100	27,0	29,6	28,6	11,4	3,0	0,4
Mājsaimniecības ar jauniešiem	2005	100	22,7	28,2	35,6	11,7	1,7	0,2
	2009	100	17,6	30,5	34,5	14,7	2,7	-
	2010	100	24,7	32,0	30,6	11,9	0,8	0,0
	2012	100	22,6	30,0	35,0	10,1	2,0	0,3
	2013	100	26,0	29,8	31,4	9,9	2,7	0,2
No tām mājsaimniecībām, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	2005	100	22,4	25,8	35,0	14,4	2,3	-
	2009	100	22,4	30,8	30,0	14,2	2,5	-
	2010	100	30,3	33,3	23,0	12,4	1,1	-
	2012	100	27,1	25,6	36,1	9,6	0,9	0,7
	2013	100	22,9	25,6	37,9	11,9	1,7	-

 EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Lielākajai daļai Latvijas mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi ir bijuši zem minimālās ienākumu summas, kas tām būtu nepieciešama, lai segtu ikdienas izdevumus (t. i., lai savilktu galus kopā). Ievērojami labāka situācija bija 2009. gadā, kad mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi visvairāk atbilda minimālajai nepieciešamai ienākumu summai ikdienas izdevumu segšanai, tomēr laika gaitā šī situācija atkal pasliktinājās.

Mājsaimniecībām ar jauniešiem ir bijuši ne vien salīdzinoši mazāki rīcībā esošie ienākumi nekā visām Latvijas mājsaimniecībām, bet tās arī ir norādījušas salīdzinoši pieticīgāku summu, kas tām būtu nepieciešama ikdienas izdevumu segšanai. 2005. gadā mājsaimniecības ar jauniešiem bija salīdzinoši līdzīgā situācijā ar visām Latvijas mājsaimniecībām, un to rīcībā esošie ienākumi veidoja 65,3% (visām Latvijas mājsaimniecībām – 64,1%) no minimālās nepieciešamās ienākumu summas ikdienas izdevumu segšanai, bet 2009. gadā – 94,7% (visām Latvijas mājsaimniecībām – 89,9%) no nepieciešamās minimālās ienākumu summas ikdienas izdevumu segšanai. Savukārt pēc 2009. gada mājsaimniecību situācija pasliktinājās, un vairāk to izjuta mājsaimniecības ar jauniešiem. 2012. gadā mājsaimniecībām ar jauniešiem rīcībā esošie ienākumi veidoja 73,3% (visām Latvijas mājsaimniecībām – 76,4%) no minimālās nepieciešamās ienākumu summas ikdienas izdevumu segšanai, un 2013. gadā to rīcībā esošo ienākumu nodrošinājums minimālo ikdienas izdevumu segšanai bija vēl mazāks – 70,8% (visām Latvijas mājsaimniecībām – 74,2%).

6.3. tabula. Zemāko nepieciešamo neto ienākumu apjoma, lai spētu savilkt galus kopā, t. i., nomaksāt nepieciešamos ikdienas izdevumus, un rīcībā esošo ienākumu salīdzinājums

(vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī, EUR)

		2005	2009	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	zemākais nepieciešamais ikmēneša neto ienākums	220	395	366	399	431
	rīcībā esošie ienākumi	141	355	303	305	320
Mājsaimniecības ar jauniešiem	zemākais nepieciešamais ikmēneša neto ienākums	208	361	338	364	383
	rīcībā esošie ienākumi	136	342	268	267	271
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	zemākais nepieciešamais ikmēneša neto ienākums	231	356	345	357	367
	rīcībā esošie ienākumi	144	326	246	240	260

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Mājsaimniecību patēriņa izdevumi

Patēriņa izdevumi atspoguļo ekonomisko resursu izmantošanu un raksturo iedzīvotāju faktiskos materiālās labklājības aspektus. Mājsaimniecību ar jauniešiem patēriņa izdevumi un to struktūra atšķiras no vidējā patēriņa līmeņa visās mājsaimniecībās. Tāpat kā mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi, arī patēriņa izdevumi mājsaimniecībās ar jauniešiem ir zemāki nekā vidēji visās mājsaimniecībās. 2013. gadā kopējie patēriņa izdevumi mājsaimniecībās ar jauniešiem bija 262 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī un tie veidoja 87% no vidējā patēriņa izdevumu līmeņa valstī.

Izdevumi pārtikai un bezalkoholiskajiem dzērieniem arī mājsaimniecībās ar jauniešiem nenoliedzami veido lielāko daļu no kopējiem patēriņa izdevumiem. To apjoms 2013. gadā bija 74 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī. Jāņem vērā, ka šajās mājsaimniecībās tiek vairāk tērēts sabiedriskajai ēdināšanai – 13 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī, tai skaitā arī ātro uzkodu ēdināšanas iestādēs. Mājsaimniecībās, kurās ir jaunieši, aptuveni par 15% vairāk naudas tērē bezalkoholisko dzērienu (visādu veidu limonāžu), kā arī kartupeļu pusfabrikātu (čipsu) iegādei.

Novērtīgu vietu kopējos patēriņa izdevumos jauniešu mājsaimniecībās 2013. gadā aizņem izdevumi mājokļa komunālajiem maksājumiem – 39 eiro, kā arī izdevumi transportam – 37 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī. Šīs mājsaimniecības vairāk tērē gan vilciena, gan arī pilsētas sabiedriskā transporta biļešu iegādei. Mājsaimniecības ar jauniešiem apģērbiem un apaviem 2013. gadā tērēja 19 eiro, kas ir vairāk, nekā tērē vidējā Latvijas mājsaimniecība, savukārt atpūtai un kultūrai – 17 eiro vidēji uz mājsaimniecības locekli mēnesī, kas ir mazāk, nekā tērē vidējā mājsaimniecība. Mobilo telefonu operatoru pakalpojumu, interneta pieslēguma, dažādu datu apstrādes iekārtu, tai skaitā personālo datoru apmaksai mēnesī vairāk tērējušas mājsaimniecības, kurās ir jaunieši. Arī izdevumi izglītībai ir augstāki – tas saistīts ar jauniešu augstākās izglītības apguvi par saviem līdzekļiem.

6.4. tabula. Patēriņa izdevumu sastāvs un to struktūra 2013. gadā

	Patēriņa izdevumi uz mājsaimniecības locekli mēnesī, EUR		Patēriņa izdevumu struktūra, %	
	visas mājsaimniecības	mājsaimniecības ar jauniešiem	visas mājsaimniecības	mājsaimniecības ar jauniešiem
Patēriņa izdevumi	300,72	262,05	100	100
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	84,84	73,59	28,2	28,1
Alkoholiskie dzērieni, tabaka	9,99	9,26	3,3	3,5
Apģērbi un apavi	17,41	18,58	5,8	7,1
Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze un cits kurināmais	49,52	38,88	16,5	14,8
Mājokļa iekārta, mājturības piederumi un mājas uzkopšana	12,72	10,20	4,2	3,9
Veselība	18,50	11,08	6,2	4,2
Transports	39,55	36,68	13,2	14,0
Sakari	12,70	12,67	4,2	4,8
Atpūta un kultūra	21,21	17,24	7,1	6,6
Izglītība	4,31	6,19	1,4	2,4
Restorāni, kafējnīcas un viesnīcas	13,14	13,40	4,4	5,1
Dažādas preces un pakalpojumi	16,82	14,27	5,6	5,4

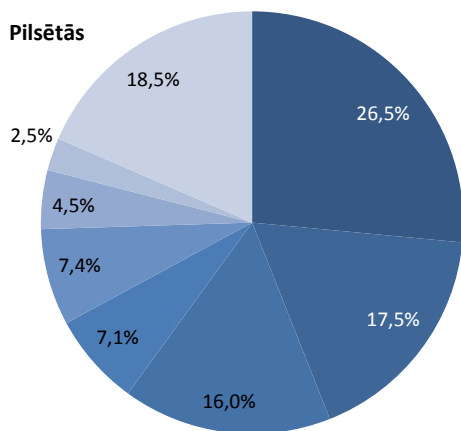
 Mājsaimniecību budžetu apsekojuma dati.

Patēriņa izdevumu struktūra lielā mērā ir atkarīga gan no līdzekļu apjoma, kas ir mājsaimniecības rīcībā, gan arī no prioritātēm, kuras izvirza pati mājsaimniecība. Ģimenēs, kurās ir jaunieši, objektīvās vajadzības ir vispusīgas un nepietiek tikai ar pamatvajadzību apmierināšanu. Mājsaimniecībās ar jauniešiem tādi primārie izdevumi kā uzturs (28%), mājokļa uzturēšana un komunālie maksājumi (15%), transports (14%), apģērbu un apavu iegāde (7,1%), veselība (4,2%) un izglītība (2,4%) veidoja vairāk nekā divas trešdaļas (71%) no kopējiem patēriņa izdevumiem.

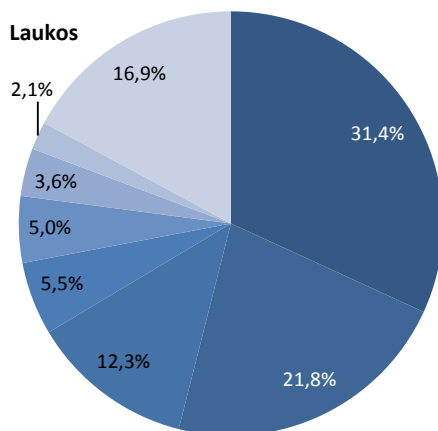
Patēriņa izdevumu struktūra jeb sadalījums mājsaimniecībās ar jauniešiem ir atkarīgs no tā, vai mājsaimniecība dzīvo pilsētā vai laukos. Pilsētās dzīvojošās mājsaimniecības salīdzinoši vairāk tērē mājoklim un komunālajiem maksājumiem (16%), atpūtai un kultūrai (7,1%), apģērbiem un apaviem (7,4%), kā arī izglītībai (2,5%) un veselībai (4,5%). Savukārt laukos dzīvojošās mājsaimniecības ar jauniešiem vairāk tērē uzturam (31%), kā arī transportam un sakariem (22%). Skaītīt 6.3. attēlu.

6.3. attēls. Patēriņa izdevumu struktūra māsaimniecībās ar jauniešiem 2013. gadā pilsētās un laukos

- Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni
- Transports un sakari
- Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze u. c. kurināmais
- Atpūta un kultūra
- Apģērbi un apavi
- Veselība
- Izglītība
- Pārējie izdevumi

- Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni
- Transports un sakari
- Mājoklis, ūdens, elektroenerģija, gāze u. c. kurināmais
- Atpūta un kultūra
- Apģērbi un apavi
- Veselība
- Izglītība
- Pārējie izdevumi

Māsaimniecību budžetu apsekojuma dati.

Nopietns izaicinājums māsaimniecību budžetiem ir vispārējie mājokļa uzturēšanas izdevumi (skat. terminu *ar mājokļa uzturēšanu saistītie izdevumi*). Kopš 2005. gada mājokļa uzturēšanas izdevumi ir auguši vairāk nekā divas reizes (no 65 eiro mēnesī 2005. gadā līdz 134 eiro mēnesī 2013. gadā). Māsaimniecības ar jauniešiem mājokļa uzturēšanai tērē vairāk nekā vidēji visas Latvijas māsaimniecības. 2005. gadā māsaimniecības ar jauniešiem mājokļa izdevumu segšanai tērēja 75 eiro mēnesī, savukārt 2013. gadā – 150 eiro mēnesī. Turklāt māsaimniecības ar jauniešiem mājokļa izdevumu segšanai tērēja salīdzinoši mazāku daļu no saviem ienākumiem (15,3% 2005. gadā un 2013. gadā). Māsaimniecībās, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis (t. i., persona 15–24 gadu vecumā), mājokļa uzturēšanas izdevumu kāpums ir krietni mazāks. 2005. gadā māsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis, mājokļa uzturēšanai tērēja 72 eiro mēnesī, savukārt 2013. gadā šie tēriņi bija 112 eiro mēnesī. 2005. gadā māsaimniecības, kur jauniešis bija

galvenais pelnītājs, mājokļa uzturēšanas izdevumiem tērēja 16,3% no saviem rīcībā esošajiem ienākumiem, savukārt 2013. gadā mājokļa uzturēšanas izdevumi veidoja 15% no šo mājsaimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem.

6.5. tabula. Ar mājokļa uzturēšanu saistītie izdevumi un to ietekme uz mājsaimniecības finansiālo situāciju

		Visas mājsaimniecības	Mājsaimniecības ar jauniešiem	Mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis
Kopējie ar mājokļa uzturēšanu saistītie izdevumi uz mājsaimniecību mēnesī, EUR	2005	64,8	75,3	71,9
	2009	124,9	140,1	130,2
	2010	117,9	132,9	125,1
	2012	127,3	147,5	119,6
	2013	133,7	149,8	112,3
Mājokļa uzturēšanas izdevumi, % pret rīcībā esošo ienākumu	2005	17,7	15,3	16,3
	2009	14,0	11,2	13,3
	2010	15,6	13,8	17,7
	2012	17,2	15,3	16,3
	2013	17,3	15,3	15,0

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Vairāk nekā piektā daļa Latvijas mājsaimniecību pēdējo 12 mēnešu laikā kaut reizi naudas trūkuma dēļ bija kavējušas maksājumus par komunālajiem pakalpojumiem, īri vai kredīta atmaksu. Vairāk parādnieku par komunālajiem pakalpojumiem, īri vai kredīta atmaksu bija to mājsaimniecību vidū, kurās dzīvo jaunieši. 2005. gadā gandrīz vienai trešdaļai (30,7%) šo mājsaimniecību bija parādi par komunālajiem pakalpojumiem, īri vai kredīta atmaksu. Kaut arī pēdējo gadu laikā mājsaimniecībām ar jauniešiem situācija ir nedaudz uzlabojusies, tomēr vēl joprojām lielai daļai (27,9% 2012. gadā un 27,8% 2013. gadā) pēdējo 12 mēnešu laikā naudas trūkuma dēļ kaut reizi ir bijuši parādi par komunālajiem pakalpojumiem, īri vai kredīta atmaksu.

6.6. tabula. Mājsaimniecību, kas pēdējo 12 mēnešu laikā naudas trūkuma dēļ kaut reizi bija kavējušas komunālo pakalpojumu rēķinu, īres vai kredīta maksājumus, īpatsvars (%)

	2005	2009	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	22,8	19,3	23,1	22,5	20,6
Mājsaimniecības ar jauniešiem	30,7	24,5	30,0	27,9	27,8
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	29,9	29,0	38,3	33,0	31,0

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Vēl vairāk parādnieku par komunālajiem pakalpojumiem, īri vai kredīta atmaksu bija to mājsaimniecību vidū, kur jauniešis ir galvenais pelnītājs (38,3% – 2010. gadā, 33,0% – 2012. gadā un 31,0% – 2013. gadā).

Nabadzības risks

Statistiskie dati liecina, ka mājsaimniecībās ar jauniešiem pieaug nabadzības risks. 2004. gadā mājsaimniecības ar jauniešiem bija līdzīgā situācijā ar visām Latvijas mājsaimniecībām. Savukārt, sākot ar 2009. gadu, mājsaimniecības ar jauniešiem zem nabadzības riska sliekšņa nonāk straujāk nekā visas Latvijas mājsaimniecības. 2009. gadā 22,4% mājsaimniecību ar jauniešiem bija pakļautas nabadzības riskam (20,9% – vidēji no visām Latvijas mājsaimniecībām), savukārt 2011. gadā nabadzības riskam pakļauto mājsaimniecību ar jauniešiem īpatsvars bija 21,6% (19,2% – vidēji no visām Latvijas mājsaimniecībām) un 2012. gadā – 22,1% (19,4% – vidēji no visām Latvijas mājsaimniecībām).

6.7. tabula. Nabadzības riska indekss¹ (%)

	2004	2008	2009	2011	2012
Visas mājsaimniecības	19,4	26,4	20,9	19,2	19,4
Mājsaimniecības ar jauniešiem	19,8	22,6	22,4	21,6	22,1
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	11,9	27,7	28,4	28,4	26,3

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Situācija skaudrāk attīstījās tajās mājsaimniecībās, kurās galvenais pelnītājs ir jauniešis. Salīdzinot ar pārējām Latvijas mājsaimniecībām, 2004. gadā labākā situācijā bija mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs bija jauniešis. 2004. gadā nabadzības riskam bija pakļauti 11,9% mājsaimniecību, kur galvenais pelnītājs bija jauniešis. Savukārt ekonomiskās krīzes ietekmē 2009. gadā šis īpatsvars sasniedza 28,4%. Uzlabojoties kopējai ekonomiskai situācijai, 2012. gadā nabadzības risks sāka samazināties arī to mājsaimniecību vidū, kur galvenais pelnītājs bija jauniešis (26,3%).

Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, 2011. gadā Latvija bija divpadsmitā dalībvalsts ar vislielāko nabadzības riskam pakļauto jauniešu īpatsvaru. Baltijas valstīs nabadzības riskam pakļauto jauniešu īpatsvars bija līdzīgs: Igaunijā 21,8% jauniešu bija pakļauti nabadzības riskam, Latvijā – 22,4% un Lietuvā – 22,2%.

2011. gadā 36,2% Latvijas iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai. ES dalībvalstu vidū tas bija trešais augstākais rādītājs, turklāt jauniešu vidū šī parādība bija vēl izplatītāka.

6.8. tabula. Iedzīvotāju, kas pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, īpatsvars (%)

	2004	2008	2009	2011	2012
Visas personas	46,3	37,9	38,2	36,2	35,1
Jaunieši 15–24 gadu vecumā	45,7	35,0	39,7	39,5	38,7 ²

Eurostat dati.

Tomēr Latvijas jauniešu situācija nav unikāla, jo vairākās citās ES dalībvalstīs bija vēl lielāks nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu (15–24 gadu vecumā) īpatsvars. 2011. gadā Latvijā šis bija

¹ Monetārās nabadzības un ienākumu nevienlīdzības indikatori publicēti ar atsauci uz ienākumu pārskata gadu. Šādu lēmumu 2010. gada 25. marta sēdē ir atbalstījusi Centrālās statistikas pārvaldes Metodoloģiskā padome.

² Šis rādītājs attiecas uz jauniešiem vecumā no 16 līdz 24 gadiem.

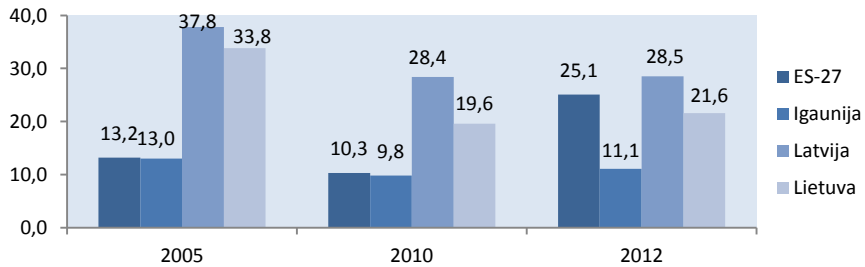

piektais augstākais rādītājs (39,5%) starp pārējām ES dalībvalstīm. Līdzīga situācija bija Lietuvā, kur 36,5% jauniešu 15–24 gadu vecumā bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, savukārt Igaunijā dzīvojošo jauniešu (15–24 gadu vecumā) vidū šis rādītājs bija krietni zemāks – 28,1%.

Materiālā nenodrošinātība

Lai raksturotu materiālo nenodrošinātību, Eiropas statistikas sistēmā izmanto rādītāju dzija materiālā nenodrošinātība. 2012. gadā Latvijā dzijai materiālajai nenodrošinātībai bija pakļauti 28,5% jauniešu 15–24 gadu vecumā un viņi bija trešie dzijai materiālajai nenodrošinātībai visvairāk pakļautie jaunieši visā ES¹.

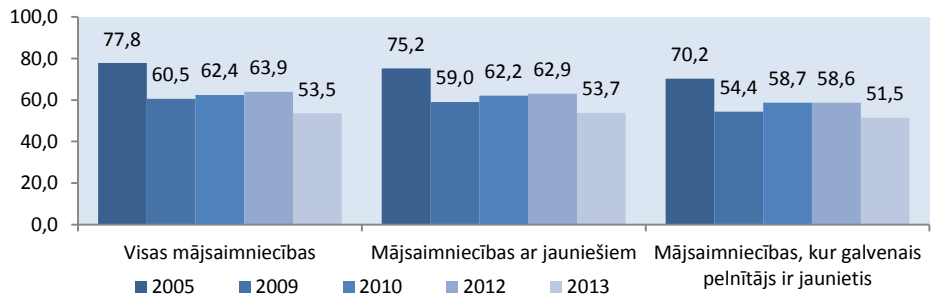
6.4. attēls. Dzija materiālā nenodrošinātība 15–24 gadus vecu jauniešu vidū ES-27 un Baltijas valstīs² (%)

Eurostat dati.

2013. gadā lielākajai daļai (53,5%) Latvijas mājsaimniecību nebija iespējas visiem katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām un mājsaimniecības ar jauniešiem (53,7%) bija līdzīgā situācijā. Savukārt iespēja katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām vismazāk bija liegta mājsaimniecībām, kur jaunietis bija galvenais pelnītājs (51,5%).

6.5. attēls. Mājsaimniecību, kas nevarēja atļauties katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām, īpatsvars (%)

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

¹ 2012. gadā nav pieejami dati par Īriju un par ES-27 kopumā.

² 2012. gada ES-27 rādītājs attiecas uz jauniešiem 16–24 gadu vecumā.

2005. gadā 41,4% Latvijas mājsaimniecību naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties katru otro dienu ēst gaļas, putnu gaļas, zivju vai līdzvērtīgu veģetāro ēdienu, savukārt 2013. gadā šāda iespēja bija liegta 26,8% mājsaimniecību. 2013. gadā 23,1% mājsaimniecību ar jauniešiem nevarēja atļauties katru otro dienu ēst gaļas, putnu gaļas, zivju vai līdzvērtīgu veģetāro maltīti (2005. gadā – 35,1% mājsaimniecību). Ņemot vērā to, ka mājsaimniecībām ar jauniešiem ir salīdzinoši zemāki ekonomiskie resursi nekā visām Latvijas mājsaimniecībām, zemāk minētie dati liecina, ka mājsaimniecībās ar jauniešiem pilnvērtīgs uzturs tiek uzskatīts par vienu no prioritātēm.

6.9. tabula. Mājsaimniecību, kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis katru otro dienu, īpatsvars (%)

	2005	2009	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	41,4	25,7	28,7	28,0	26,8
Mājsaimniecības ar jauniešiem	35,1	21,3	26,4	26,2	23,1
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	38,3	26,6	30,4	28,9	24,1

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Kopš 2005. gada ir samazinājies to mājsaimniecību īpatsvars, kas nevarēja atļauties segt pēkšņus, neparedzētus izdevumus. Savukārt mājsaimniecībām ar jauniešiem situācija ir attīstījusies citādi. 2005. gadā mājsaimniecības ar jauniešiem (69,5%) salīdzinoši mazāk nekā visas Latvijas mājsaimniecības (74,2%) apgalvoja, ka nespēj tikt galā ar pēkšņiem, neparedzētiem izdevumiem. Savukārt 2013. gadā mājsaimniecības ar jauniešiem bija līdzīgā situācijā ar visām Latvijas mājsaimniecībām. 2013. gadā 71,7% mājsaimniecību ar jauniešiem (72,1% no visām Latvijas mājsaimniecībām) apgalvoja, ka nespēj segt pēkšņus, neparedzētus izdevumus, turklāt skaudrāka situācija bija tajās mājsaimniecībās, kur galvenais pelnītājs bija jauniešis (76,3%).

6.10. tabula. Mājsaimniecību, kas nevarēja atļauties segt neparedzētus izdevumus¹, īpatsvars (%)

	2005	2009	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	74,2	74,1	79,5	75,5	72,1
Mājsaimniecības ar jauniešiem	69,5	71,8	78,9	74,8	71,7
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	72,9	76,2	87,2	77,6	76,3

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Latvijā lielai daļai mājsaimniecību sagādā finansiālas problēmas uzturēt mājokli siltu. Tomēr kopš 2005. gada šādu mājsaimniecību īpatsvars ir būtiski samazinājies (no 34,2% 2005. gadā līdz 24,1% 2013. gadā). Mājsaimniecības ar jauniešiem salīdzinoši mazāk norādīja, ka tās nevar atļauties uzturēt mājokli pietiekami siltu. 2005. gadā 27,5% mājsaimniecību ar jauniešiem apgalvoja, ka nevar finansiāli

¹ Neparedzētie izdevumi tiek rēķināti katru gadu atbilstoši nabadzības riska sliekšnim uz vienu ekvivalento patērētāju pirms trim gadiem (2013. gadā tika ņemts vērā 2010. gada nabadzības riska sliekšnis uz vienu ekvivalento patērētāju). 2013. gadā neparedzēto izdevumu summa bija 213 eiro, 2012. gadā – 228 eiro, 2010. gadā – 242 eiro un 2005. gadā – 85 eiro.

atļauties uzturēt mājokli siltu, savukārt 2013. gadā to pašu apgalvoja 20,7% mājsaimniecību, kurās dzīvo jaunieši.

6.11. tabula. Mājsaimniecību, kas nevarēja atļauties uzturēt mājokli siltu, īpatsvars (%)

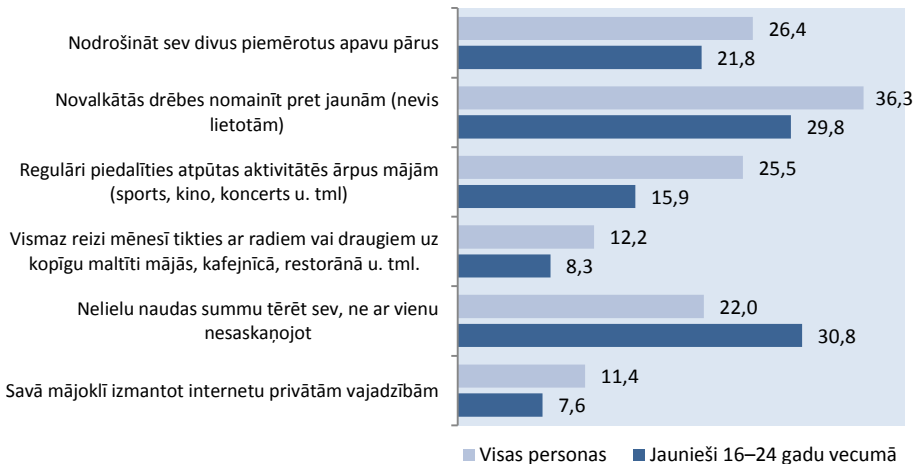
	2005	2009	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	32,4	18,5	22,0	22,4	24,1
Mājsaimniecības ar jauniešiem	27,5	15,0	18,8	20,1	20,7
no tām mājsaimniecības, kur galvenais pelnītājs ir jauniešis	27,5	16,2	21,4	26,7	25,8

EU-SILC apsekojums (2005.–2013. gads).

Lai gūtu plašāku priekšstatu par iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspektiem un tām iedzīvotāju grupām, kuras ir vairāk pakļautas sociālai neaizsargātībai un atstumtībai, 2013. gadā tika iegūta papildu informācija par iedzīvotāju materiālo nodrošinātību, aptaujājot mājsaimniecības locekļus, kuriem bija vismaz 16 gadi. Tika noskaidrots, ka 2013. gadā lielai iedzīvotāju daļai naudas trūkums bija liedzis novalkātās drēbes nomainīt pret jaunām, nevis lietotām drēbēm (36,3%), nodrošināt sev divus gadalaikam atbilstošus apavu pārus (26,4%) un regulāri piedalīties atpūtas aktivitātēs ārpus mājām – nodarboties ar sportu, apmeklēt kino vai koncertu u. tml. (25,5%).

Salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, jauniešu vidū ir mazāk tādu, kuri naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties novalkātās drēbes nomainīt pret jaunām, nevis lietotām drēbēm (29,8%), nodrošināt sev gadalaikam atbilstošus apavu pārus (21,8%), regulāri piedalīties atpūtas aktivitātēs ārpus mājām, nodarboties ar sportu, apmeklēt koncertu vai kino u. tml. (15,9%). Savukārt 30,8% jauniešu naudas trūkuma dēļ nebija iespēju nelielu naudas summu tērēt sev, ne ar vienu nesaskaņojot.

6.6. attēls. Jaunieši, kuri naudas trūkuma dēļ nevarēja sev nodrošināt atsevišķas pamatvajadzības, 2013. gadā (%)

EU-SILC apsekojums (2013. gads).

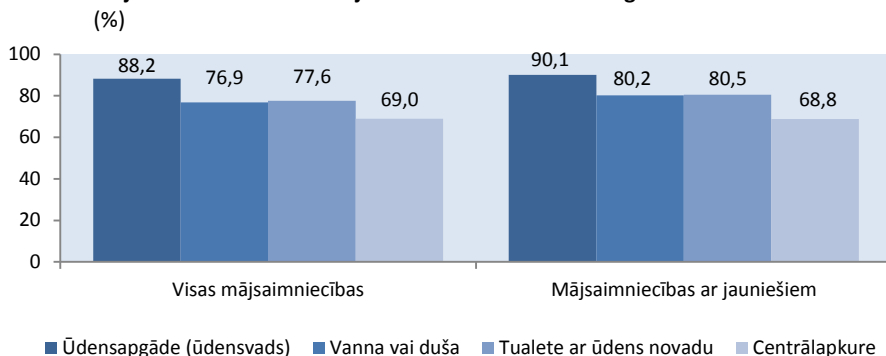

Mājokļa apstākļi

Saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem Latvijā bija 859 823 privātās mājsaimniecības, no kurām ceturtdaļa (212 009 privātās mājsaimniecības) bija mājsaimniecības, kurās ir jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem. No mājsaimniecībām, kurās ir jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem, 211 723 jeb 99,9% dzīvoja tradicionālajos mājokļos, tas ir, dzīvojamās mājās vai dzīvokļos.

No visām Latvijas mājsaimniecībām 88,2% bija nodrošinātas ar ūdensapgādi (ūdensvadu), 76,9% mājsaimniecību bija vannu vai duša, 77,6% – tualete ar ūdens novadu, un 69,0% mājsaimniecību bija centrālāpkure. Savukārt mājsaimniecībās, kurās ir jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem, mājokļa apstākļi bija salīdzinoši labāki nekā kopumā valstī. Ar ūdensapgādi bija nodrošinātas 90,1% šo mājsaimniecību (par 1,9 procentpunktiem vairāk), ar vannu vai dušu bija nodrošinātas 80,2% šo mājsaimniecību (par 3,3 procentpunktiem vairāk), tualete ar ūdens novadu bija 80,5% šo mājsaimniecību (par 2,9 procentpunktiem vairāk). 68,8% mājsaimniecību ar jauniešiem bija centrālāpkure, kas ir par 0,2 procentpunktiem mazāk nekā mājsaimniecībām valstī kopumā.

6.7. attēls. Mājsaimniecību nodrošinājums ar labierīcībām 2011. gadā

2011. gada tautas skaitīšanas dati.

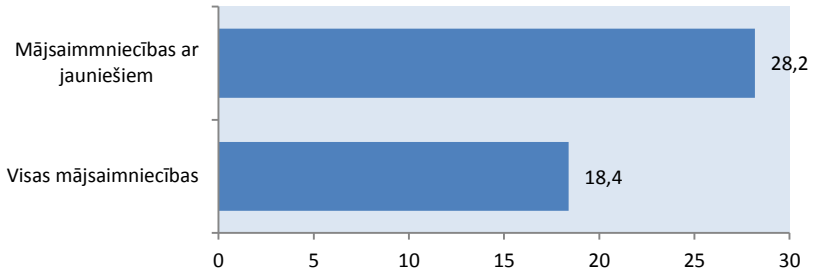
2013. gadā mājsaimniecību lietošanā bija vidēji 3 istabas un uz katru mājsaimniecības locekli – vidēji 1,2 istaba. Mājsaimniecības apdzīvotā mājokļa platība bija vidēji 64,4 kvadrātmetri. Mājsaimniecības ar jauniešiem dzīvoja plašākos mājokļos (73,3 kvadrātmetri) ar lielāku istabu skaitu (3,4 istabas), tomēr vidējais istabu skaits uz mājsaimniecības locekli bija mazāks (0,9 istabas), kas tomēr liecina par pārāpdzīvotību.

2012. gadā 14,9% mājsaimniecību apgalvoja, ka ar savu mājokli ir ļoti apmierinātas un 70,6% mājsaimniecību bija apmierinātas, savukārt 14,5% mājsaimniecību apgalvoja, ka ar savu mājokli ir neapmierinātas vai ļoti neapmierinātas. Mājsaimniecības ar jauniešiem atbildēja līdzīgi. 15,7% mājsaimniecību ar jauniešiem apgalvoja, ka ar savu mājokli ir ļoti apmierinātas, 67,9% – apmierinātas. Savukārt 16,5% mājsaimniecību ar jauniešiem norādīja, ka ar savu mājokli ir neapmierinātas vai ļoti neapmierinātas.

Tam, ka daļa mājsaimniecību nebija apmierinātas ar savu mājokli, ir izprotami un objektīvi iemesli. 2012. gadā gandrīz piektā daļa (18,4%) Latvijas mājsaimniecību norādīja, ka tām mājoklī trūkst platības. Turklāt vairāk ar šo problēmu saskārās mājsaimniecības ar jauniešiem (28,2%).

6.8. attēls. Mājsaimniecību, kas norādīja uz platības trūkumu mājoklī, īpatsvars 2012. gadā (%)

 EU-SILC apsekojums (2012. gads).

Visvairāk mājsaimniecību sūdzējās par tekošu jumtu, mitrām sienām, griestiem, grīdām vai mājas pamatiem vai trupi logu rāmjos, durvīs vai grīdās, kā arī par apkārtējās vides piesārņojumu, putekļiem un/vai citām vides problēmām dzīvesvietas apkārtnē. Biežāk uz šīm mājokļa problēmām norādīja mājsaimniecības ar jauniešiem. Tomēr arvien mazāk mājsaimniecību norāda uz problēmām savas dzīvesvietas apkārtnē, un mājsaimniecības ar jauniešiem nonāk līdzvērtīgā situācijā ar visām Latvijas mājsaimniecībām. 2005. gadā 41,2% mājsaimniecību ar jauniešiem (vidēji Latvijā – 38,5% mājsaimniecību) norādīja, ka to mājoklī ir tekošs jumts, mitras sienas, griesti, grīdas vai mājas pamati vai trupe logu rāmjos, durvīs vai grīdās, savukārt 2013. gadā uz šo problēmu norādīja 29,3% mājsaimniecību ar jauniešiem (vidēji Latvijā – 27% mājsaimniecību).

Visstraujāk samazinājās sūdzību skaits par vardarbības un noziedzības līmeni dzīvesvietas apkārtnē. 2005. gadā 26,6% mājsaimniecību ar jauniešiem (vidēji Latvijā – 22,5% mājsaimniecību) bija noraizējušās par vardarbības un noziedzības līmeni dzīvesvietas apkārtnē, savukārt 2013. gadā par to satraucās 11,8% mājsaimniecību ar jauniešiem (vidēji Latvijā – 12,9% mājsaimniecību).

7. JAUNIEŠU LABSAJŪTA

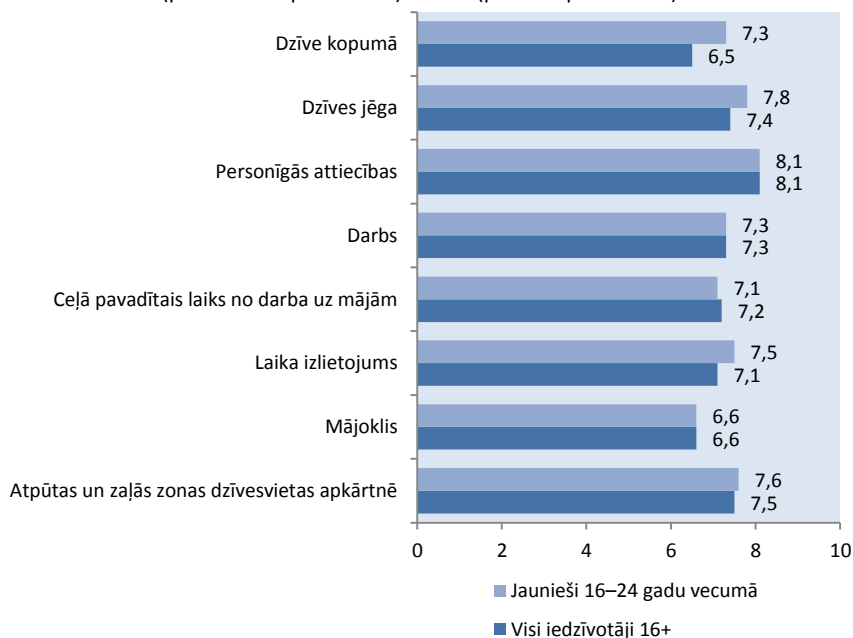
7. JAUNIEŠU LABSAJŪTA

Apmierinātība ar dzīvi un iedzīvotāju labsajūta ir ļoti būtisks aspekts, ko ir nepieciešams ņemt vērā, vērtējot sabiedrības sociālos procesus un tās dzīves kvalitāti. Ir svarīgi novērot, kā labsajūta un apmierinātība ar dzīvi atspoguļojas jauniešu vidū laikā, kad viņi paši sāk veidot savu dzīvi. Plašāku ieskatu šajā tēmā sniedz CSP 2013. gadā veiktais apsekojums par ienākumiem un dzīves apstākļiem (EU-SILC)¹. Apsekojumā tika aptaujāti iedzīvotāji, kuriem bija vismaz 16 gadi, un viņiem tika lūgts novērtēt atsevišķus labsajūtas aspektus 10 ballu skalā no 0 (viszemākais novērtējums) līdz 10 (visaugstākais novērtējums).

Apsekojuma dati liecina, ka jauniešu vērtējums par apmierinātību ar atsevišķiem dzīves aspektiem īpaši neatšķiras no visu Latvijas iedzīvotāju sniegtā vidējā vērtējuma. Tomēr 16–24 gadus veci jaunieši sniedza augstākus novērtējumus apmierinātībai ar dzīvi kopumā (jauniešu vidējais vērtējums – 7,3 balles, visu iedzīvotāju vidējais vērtējums – 6,5 balles), laika izlietojumu (jauniešu vidējais vērtējums – 7,5 balles, visu iedzīvotāju vidējais vērtējums – 7,1 balle) un dzīves nozīmi un jēgu (jauniešu vidējais vērtējums – 7,8 balles, visu iedzīvotāju vidējais vērtējums – 7,4 balles).

7.1. attēls. Iedzīvotāju sniegtais vidējais vērtējums par apmierinātību ar atsevišķiem dzīves aspektiem 2013. gadā

no 0 (pavisam neapmierināts) līdz 10 (pilnībā apmierināts)

 EU-SILC apsekojums (2013. gads).

¹ Atbildes snieguši aptaujāto māsasaimniecību locekļi, kuriem 2012. gadā bija 16 gadi un vairāk.

Salīdzinot ar pārējo reģionu jauniešiem, Kurzemē dzīvojošie jaunieši visoptimistiskāk vērtēja savu dzīvi kopumā (vidējais vērtējums – 7,6 balles) un visaugstāk novērtēja savas dzīves nozīmi un jēgu (vidējais vērtējums – 8,3 balles). Turklāt šī reģiona jaunieši ievērojami pozitīvāk vērtēja savas personīgās attiecības ar draugiem, radniekiem, darba kolēģiem u. c. līdzilvēkiem (vidējais vērtējums – 8,4 balles) un atpūtas un zaļās zonas dzīvesvietas apkārtnē (vidējais vērtējums – 8,4 balles). Visaugstāko vērtējumu savam mājoklim sniedza Pierīgas jaunieši (vidējais vērtējums – 7 balles), bet darbam – Latgales un Pierīgas jaunieši (vidējais vērtējums – 7,8 balles). Rīgas jaunieši visus minētos dzīves aspektus vērtēja atturīgāk.

7.1. tabula. Dažādu Latvijas reģionu 16 līdz 24 gadus vecu jauniešu sniegtais vidējais vērtējums par apmierinātību ar atsevišķiem dzīves aspektiem 2013. gadā no 0 (pavisam neapmierināts) līdz 10 (pilnībā apmierināts)

	Reģioni					
	Rīga	Pierīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Dzīve kopumā	7,0	7,5	6,9	7,6	7,3	7,3
Dzīves jēga	7,7	8,0	7,4	8,3	8,0	7,5
Personīgās attiecības	8,2	7,9	7,8	8,4	8,5	8,0
Darbs	7,0	7,8	6,9	7,4	7,2	7,8
Ceļā pavadītais laiks no darba uz mājām	7,0	7,1	6,9	7,5	7,1	6,8
Laika izlietojums	7,2	7,5	7,4	7,8	7,9	7,3
Mājoklis	6,4	7,0	6,2	6,8	6,7	6,7
Atpūtas un zaļās zonas dzīvesvietas apkārtnē	7,2	8,1	7,6	8,4	7,7	7,0
Dzīves telpa	6,9	7,9	7,4	7,7	7,0	6,8

 EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Optimisms mazinājās, vērtējot mājsaimniecības finansiālo situāciju. Tomēr, salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, arī savas mājsaimniecības finansiālo situāciju jaunieši vērtēja nedaudz optimistiskāk (vidējais iedzīvotāju vērtējums – 5 balles, 16–24 gadus vecu jauniešu vērtējums – 5,3 balles).

16–24 gadus vecu jauniešu apmierinātība ar savas mājsaimniecības finansiālo situāciju svārstījās no 4,9 ballēm (Latgalē) līdz 5,7 ballēm (Kurzemē). Starp pārējiem Latvijas reģioniem īpaši neizcēlās Rīgas un Pierīgas jauniešu vērtējums (vidēji – 5,3 balles) par savas mājsaimniecības finansiālo situāciju.

Kopumā Latvijas iedzīvotāji atturīgi vērtēja to, vai viņi uzticas citiem cilvēkiem (vidējais vērtējums – 6,5 balles). Tomēr 16–24 gadus veci jaunieši pauda nedaudz lielāku uzticēšanos citiem cilvēkiem (vidējais vērtējums – 6,9 balles). Turklāt tieši 16–24 gadus vecas sievietes citiem cilvēkiem uzticējās nedaudz vairāk (vidējais vērtējums – 7 balles) nekā tās pašas vecuma grupas vīrieši (vidējais vērtējums – 6,7 balles).

5,6% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju apgalvoja, ka viņiem nav neviena, kam lūgt palīdzību nepieciešamības gadījumā. Tomēr 16–24 gadus vecu jauniešu vidū šādu respondentu bija nedaudz mazāk (2,6%).

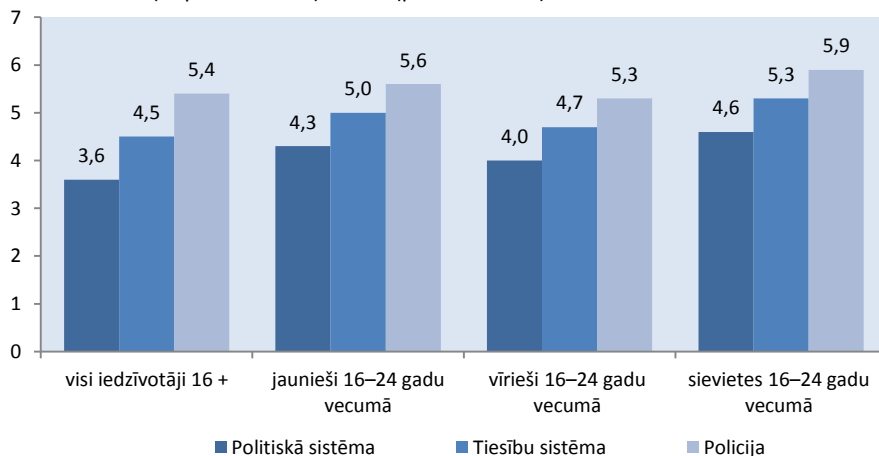
7.2.tabula. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Vai Jūs varat kādai personai, kura nedzīvo Jūsu mājāsaimniecībā, lūgt palīdzību nepieciešamības gadījumā?” 2013. gadā (%)

	Visi iedzīvotāji 16+				Jaunieši 16–24 gadu vecumā			
	pavisam	jā	nē	nav radnieku, draugu, kaimiņu	pavisam	jā	nē	nav radnieku, draugu, kaimiņu
Pavisam	100	84,3	10,1	5,6	100	90,8	6,5	2,6
Vīrieši	100	83,0	10,6	6,4	100	89,7	7,1	3,2
Sievietes	100	85,4	9,6	5,0	100	92,1	5,9	2,0

EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Dati liecina, ka Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās pastāvošajai politiskajai sistēmai bija ļoti zema (vidējais vērtējums – 3,6 balles). Nedaudz vairāk iedzīvotāji uzticējās valsts tiesību sistēmai (vidējais vērtējums – 4,5 balles) un policijai (vidējais vērtējums – 5,4 balles). Neraugoties uz iepriekš minēto, 16–24 gadus veci jaunieši vairāk uzticējās pastāvošajai politiskajai sistēmai (vidējais vērtējums – 4,3 balles), tiesību sistēmai (vidējais vērtējums – 5 balles) un policijai (vidējais vērtējums – 5,6 balles).

7.2. attēls. Iedzīvotāju sniegtais vidējais vērtējums par uzticēšanos valsts pārvaldības un tiesību sistēmai 2013. gadā
no 0 (vispār neuzticas) līdz 10 (pilnībā uzticas)

EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Interesanti, ka 16–24 gadus vecas sievietes vairāk uzticējās pastāvošajai valsts pārvaldības un tiesību sistēmai nekā tā paša vecuma vīrieši. Turklāt, salīdzinot ar sava vecuma vīriešiem (vecumā no 16 līdz 24 gadiem), viņas vidēji par 0,6 ballēm augstāk novērtēja savu uzticēšanos policijai, tiesību sistēmai un politiskajai sistēmai.

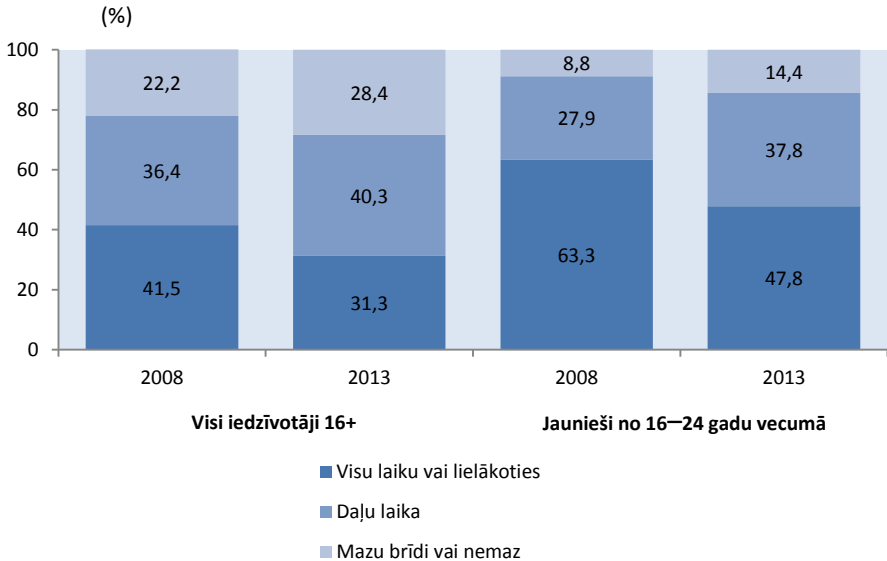

Psihologiskā labsajūta

Psihologiskā labsajūta visprecīzāk un visplašāk raksturo iedzīvotāju mentālo veselību un to, kā viņi uztver apkārtējo vidi un savu dzīvi. CSP psiholoģisko labsajūtu raksturojošos rādītājus ir pētījusi 2008. gada Eiropas iedzīvotāju veselības apsekojumā (EIVA) un 2013. gada EU-SILC apsekojumā. Apsekojuma jautājumi un aptaujāto respondentu loks ļauj iegūtos datus salīdzināt un novērot, kā mainījusies jauniešu psiholoģiskā labsajūta 2008. gadā un 2013. gadā.

Dati norāda, ka 16–24 gadus veci jaunieši arvien mazāk izjūt savam vecumam raksturīgo pacilātības sajūtu un šai ziņā kļūst arvien līdzīgāki citiem gados vecākiem Latvijas iedzīvotājiem. Salīdzinot ar 2008. gadu, ir ievērojami krities to jauniešu īpatsvars, kuri apgalvoja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā bija laimīgi visu laiku vai lielākoties (no 63,3% 2008. gadā līdz 47,8% 2013. gadā). Arvien vairāk jauniešu apgalvoja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā bija laimīgi daļu laika (no 27,9% 2008. gadā līdz 37,8% 2013. gadā) vai mazu brīdi vai nemaz (no 8,8% 2008. gadā līdz 14,4% 2013. gadā).

7.3. attēls. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik ilgi pēdējo 4 nedēļu laikā Jūs bijāt laimīgs?” 2008. gadā un 2013. gadā

EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

2008. gadā 16–24 gadus vecas sievietes biežāk nekā tā paša vecuma vīrieši apgalvoja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā viņas bija laimīgas visu laiku vai lielākoties (64,9% sieviešu vecumā no 16 līdz 24 gadiem, 61,7% vīriešu vecumā no 16 līdz 24 gadiem) vai daļu no laika (attiecīgi 28,7% un 27,1%).

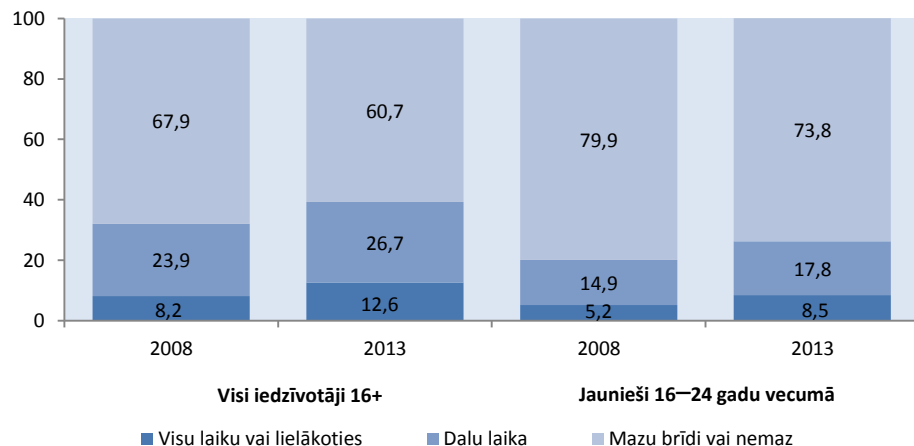
7.3. tabula. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik ilgi pēdējo 4 nedēļu laikā Jūs bijāt laimīgs?” pēc vecuma un dzimuma 2008 un 2013. gadā (%)

	Vīrieši				Sievietes			
	2008		2013		2008		2013	
	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā
Pavisam	100	100	100	100	100	100	100	100
Visu laiku vai lielākoties	43,5	61,7	31,4	44,9	39,8	64,9	31,2	50,8
Daļu laika	36,3	27,1	41,0	37,3	36,4	28,7	39,7	38,3
Mazu brīdi vai nemaz	20,2	11,2	27,6	17,8	23,8	6,4	29,1	10,9

📖 EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Mūsdienu dinamiskajos dzīves apstākļos bieži nākas izjust stresu. Viena no stresa izpausmēm ir nervozitāte. Salīdzinot ar visiem Latvijas iedzīvotājiem, 16–24 gadus vecu jauniešu vidū bija lielāks īpatsvars to respondentu, kuri apgalvoja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā bija ļoti nervozi vien mazu brīdi vai nemaz. Tomēr 2013. gadā šādu jauniešu īpatsvars samazinājās (no 79,9% 2008. gadā līdz 73,8% 2013. gadā) un pieauga to jauniešu īpatsvars, kuri norādīja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā bija ļoti nervozi visu laiku vai lielākoties (no 5,2% 2008. gadā līdz 8,5% 2013. gadā) vai daļu laika (no 14,9% 2008. gadā līdz 17,8% 2013. gadā).

7.4. attēls. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik ilgi pēdējo 4 nedēļu laikā Jūs bijāt ļoti nervozs?” 2008. un 2013. gadā (%)

📖 EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Dati liecina, ka, salīdzinot ar 2008. gadu, ir līdzīgas izmaiņas 16–24 gadus vecu sieviešu un vīriešu sniegtajās atbildēs. Arvien vairāk 16–24 gadus vecu sieviešu un vīriešu norādīja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā

bija ļoti nervozi visu laiku vai lielākoties vai daļu laika. Savukārt arvien mazāk 16–24 gadus vecu vīriešu un sievietes apgalvoja, ka pēdējo 4 nedēļu laikā bija ļoti nervozi vien mazu brīdi vai nemaz.

7.4. tabula. Atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik ilgi pēdējo 4 nedēļu laikā Jūs bijāt ļoti nervozi?” pēc dzimuma un vecuma 2008. un 2013. gadā (%)

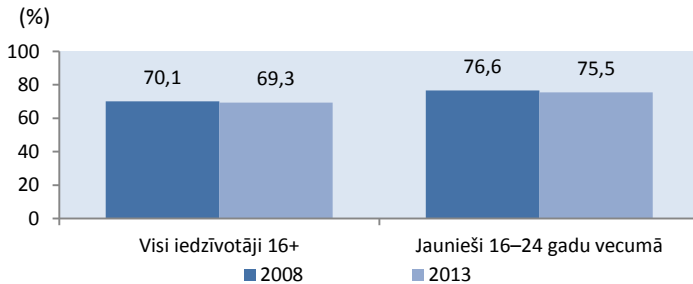
	Vīrieši				Sievietes			
	2008		2013		2008		2013	
	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā	Visi iedzīvotāji 16+	16–24 gadu vecumā
Pavisam	100	100	100	100	100	100	100	100
Visu laiku vai lielākoties	6,4	5,4	11,2	8,7	9,6	4,9	13,7	8,2
Daļu laika	22,1	12,9	25,2	16,3	25,4	17,0	27,9	19,3
Mazu brīdi vai nemaz	71,5	81,7	63,5	75,1	65,0	78,1	58,4	72,5

EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Mentālās veselības indekss¹

Pēdējos gados pētnieku vidū aizvien lielāku popularitāti gūst psiholoģiskās labklājības (well-being) un mentālās veselības jautājumi. Mentālā veselība nenozīmē tikai psihisko traucējumu neesamību. Pasaules Veselības organizācija (PVO) mentālo veselību definē kā psiholoģiskas labklājības stāvokli, kad katrs indivīds var realizēt savu potenciālu, tikt galā ar stresu ikdienas dzīvē, strādāt produktīvi un auglīgi un sniegt savu ieguldījumu sabiedrības dzīvē².

7.5. attēls. Mentālās veselības indekss 2008. un 2013. Gadā

EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

2008. un 2013. gada dati norāda, ka, salīdzinot ar visiem iedzīvotājiem kopumā, 16–24 gadus veciem jauniešiem mentālās veselības indekss ir ievērojami augstāks (par 6,5 procentpunktiem 2008. gadā un par

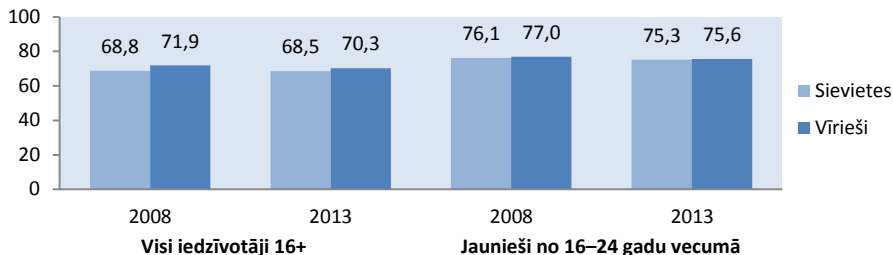
¹ Mentālās veselības indekss ir rādītājs, kas tika izveidots Eiropas Komisijas BIOMED2 programmas un PVO Eiropas reģionālā biroja kopējā projekta (EUROHIS) ietvaros 2001. gadā. Plašāka informācija pieejama: <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/eurohis-developing-common-instruments-for-health-surveys>

² PVO. Mental health: a state of well-being. Pieejams: http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/

6,2 procentpunktiem 2013. gadā). Tas var būt izskaidrojams ar to, ka jaunieši pozitīvāk raugās uz savu dzīvi un vieglāk pārvar ikdienas stresu. Tomēr, salīdzinot ar 2008. gadu, tieši jauniešu vidū 2013. gadā bija viskrasāk samazinājies mentālās veselības indekss (par 1,1 procentpunktu – 16 līdz 24 gadu vecuma jauniešiem, par 0,8 procentpunktiem – visiem iedzīvotājiem kopumā).

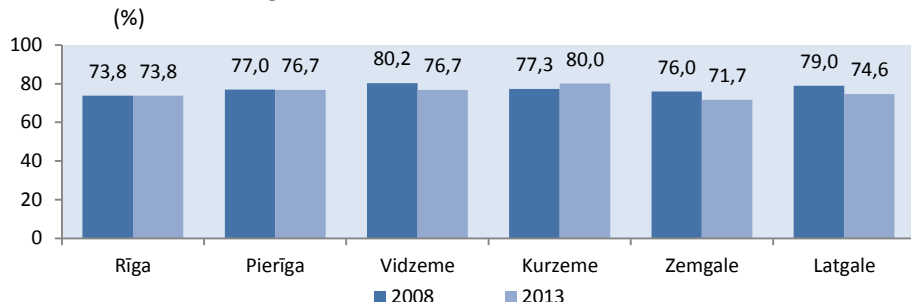
7.6. attēls. Mentālās veselības indekss pēc dzimuma un vecuma 2008. un 2013. gadā (%)

EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

2008. gadā vīriešu mentālās veselības indekss bija par 3,1 procentpunktu augstāks nekā sievietēm, savukārt 16–24 gadus vecu jauniešu vidū šī starpība bija ievērojami zemāka – 0,9 procentpunkti. 2013. gadā vīriešu mentālās veselības indekss samazinājās par 1,6 procentpunktiem, bet sievietēm šis indekss samazinājās tikai par 0,3 procentpunktiem. Tādējādi samazinājās atšķirības starp vīriešu un sieviešu mentālās veselības pašvērtējumu. Jauniešu vidū situācija attīstījās citādāk. 2013. gadā mentālās veselības indekss strauji pazeminājās ne tikai 16–24 gadus veciem vīriešiem (par 1,4 procentpunktiem), bet tas salīdzinoši straujāk pazeminājās arī tās pašas vecuma grupas sievietēm (par 0,8 procentpunktiem).

7.7. attēls. 16–24 gadus vecu jauniešu mentālās veselības indekss pa reģioniem 2008. un 2013. gadā (%)

EIVA (2008. gads) un EU-SILC apsekojums (2013. gads).

Dati liecina, ka ir mainījies 16–24 gadus vecu jauniešu mentālās veselības novērtējums Latvijas reģionos. 2008. gadā visaugstākais mentālās veselības vērtējums bija Vidzemes jauniešiem (80,2%), bet 2013. gadā tas bija vislabākais Kurzemes jauniešiem (80%). Rīgā jauniešu mentālās veselības indekss 5 gadu laikā ir saglabājies nemainīgs. 2008. gadā Rīgas jauniešiem bija viszemākais mentālās veselības indekss (73,8%), bet 2013. gadā Latvijas reģionos situācija mainījās un viszemākais mentālās veselības indekss bija Zemgales jauniešiem (71,7%).

8. BRĪVĀ LAIKA PAVADĪŠANA

8. BRĪVĀ LAIKA PAVADĪŠANA

Lietderīgi izmantotam brīvajam laikam piemīt socializējoša un izglītojoša nozīme. Tas dod iespēju ne vien atpūtai, bet arī sevis pilnveidošanai un dzīves pieredzes uzkrāšanai, un ir liels pamats personīgai izaugsmei. Ja tiek atrasta savām interesēm piemērota vide un joma, katram ir iespēja rast sev neatkarīgu pieredzi un iemaņas, kas var noderēt arī turpmākajā dzīvē.

Saskaņā ar IZM ikgadējā jaunatnes politikas monitoringa ietvaros veikto aptauju (respondentu vecums ir 13–25 gadi) 25% jauniešu ir norādījuši, ka viņiem ir visas iespējas, un 43% ir norādījuši, ka viņiem ir lielas iespējas pavadīt brīvo laiku tā, kā viņi to vēlas. Tomēr 31% jauniešu ir norādījuši, ka viņiem ir nelielas iespējas pavadīt brīvo laiku vai arī šādu iespēju vispār nav. Turklāt jāpiebilst, ka tie jaunieši, kas pozitīvāk nekā citi vērtē savu dzīvi, biežāk norādījuši, ka brīvā laika pavadīšanas iespējas viņiem ir plašas.

Līdzdalība kultūras pasākumos

Līdzdalība kultūras dzīvē (gan aktīvā, gan pasīvā) ir viens no veidiem, kā jaunieši var pavadīt savu brīvo laiku. Iespējas šādai līdzdalībai Latvijā 2013. gada beigās nodrošināja 559 kultūras centri, 111 muzeji (ieskaitot muzeju filiāles), 14 kinoteātri un 9 teātri (tai skaitā bērnu, operas un baleta, muzikālie un drāmas teātri). Jauniešiem ir iespēja izmantot arī bibliotēku pakalpojumus. Diemžēl šo iestāžu skaits 2013. gada beigās sarucis līdz 814, lai gan 2010. gadā Latvijā bija 827 publiskās bibliotēkas, savukārt 2007. gadā to bija vēl vairāk – 864.

Līdzdalība kultūras dzīvē ir būtisks faktors jauniešu personības izaugsmei. *Eurobarometer* 2013. gada speciālā apsekojuma¹ dati par kultūras pieejamību un līdzdalību liecina, ka 15–24 gadu vecu jauniešu kultūras līdzdalības indekss Latvijā bija 16% salīdzinājumā ar 26% ES-27 dalībvalstīs. ES dalībvalstīs kultūras patēriņš ir krities gandrīz visās kultūras jomās, iespējams, tas atspoguļo ierobežotos līdzekļus, ko cilvēki var veltīt kultūras pasākumiem. Tomēr jauniešu līdzdalība kultūras un sporta pasākumos ir augstāka nekā visiem pārējiem iedzīvotājiem. Jauniešu vidū populārākie brīvā laika pavadīšanas veidi ir izrāžu un koncertu apmeklēšana.

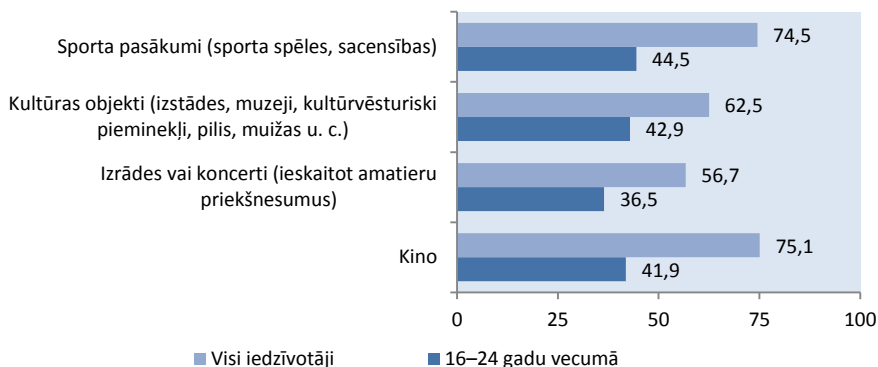
Kā liecina EU-SILC 2006. gada apsekojuma speciālā moduļa par sociālo līdzdalību dati, vairāk kā puse jauniešu (16–24 gadu vecumā) atzinuši, ka ir kaut reizi apmeklējuši kultūras vai sporta pasākumus pēdējo 12 mēnešu laikā pirms aptaujas veikšanas. Savukārt, ievērojama daļa jauniešu pēdējo 12 mēnešu laikā ne reizi nebija apmeklējuši kultūras un sporta pasākumus, jo to nevarēja atļauties. Visvairāk (44,5%) jauniešu 16–24 gadu vecumā apsekojumā norādījuši, ka gada laikā neapmeklēja nevienu sporta pasākumu, vismazāk (36,5%), ka nav apmeklējuši izrādes vai koncertus.

¹ "Special Eurobarometer 399" aptauja par kultūras pieejamību un līdzdalību, kas veikta 27 Eiropas Savienības dalībvalstīs un Horvātijā.

Pieejama: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_399_en.pdf

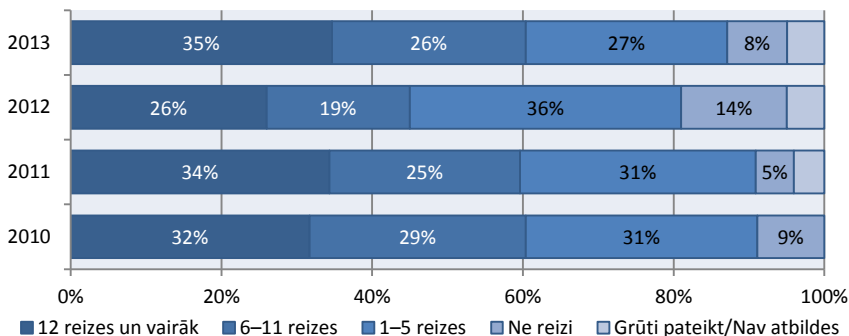
8.1. attēls. Personu, kuras pēdējo 12 mēnešu laikā ne reizi nav apmeklējušas kādu no kultūras vai sporta pasākumiem, īpatsvars (%)

EU-SILC apsekojums (2006. gads).

IZM dati liecina, ka 2013. gadā, salīdzinot ar diviem iepriekšējiem gadiem, jauniešu iesaistīšanās dažādos kultūras un izklaides pasākumos ir augusi – 61% jauniešu norādījuši, ka vismaz 6 reizes gadā ir iesaistījušies kādā kultūras vai izklaides pasākumā. Jāpiebilst, ka šie dati attiecas uz līdzdalību gan koncertos (iespējams, arī skolas koncertos) un festivālos, gan dažādās sporta sacensībās (arī, piemēram, starp skolām rīkotās sacensībās), kino un citos pasākumos.

8.2. attēls. Jauniešu (13–25 gadi) atbilžu sadalījums uz jautājumu „Cik bieži tu pēdējā gada laikā esi iesaistījies/-usies kultūras un izklaides aktivitātēs?”¹

IZM aptauja ikgadējā jaunatnes politikas monitoringa ietvaros (2013. gads).

¹ Dati par līdzdalību koncertos, sporta sacensībās, festivālos, kino u. c. aktivitātēs. IZM aptauja ikgadējā jaunatnes politikas monitoringa ietvaros (2013. gads). Pieejams:

http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/2013/IZM_Monitorings_2013.pdf

EU-SILC 2013. gada dati liecina, ka jaunieši, salīdzinot ar citu vecuma grupu iedzīvotājiem, kopumā ir apmierināti ar savu laika izlietojumu, vidēji 10 ballju skalā (kur 0 ir pavisam neapmierināts un 10 – pilnībā apmierināts) novērtējot to ar 7,5 ballēm. Citās grupās šis rādītājs bija zemāks: 25–49 gadus veciem iedzīvotājiem tas bija 7,1 balle, šādu pašu vērtējumu snieguši arī 65 gadus un vecāki iedzīvotāji, toties viszemākais tas ir 50–64 gadus veciem iedzīvotājiem – 6,9 balles.

Interesešu izglītība

Jauniešiem, kuri mācās, ir nodrošinātas iespējas apmeklēt interešu izglītības pulciņus, studijas, klubus un nodarbinātības. Interešu izglītībai ir svarīga loma jauniešu interešu veidošanā un motivēšanā. Tā ietekmē ne tikai jaunieša zināšanas, bet arī prasmes un spējas, tai skaitā prasmi socializēties, pašapliecināties un atrast ceļu sevis pašrealizācijai.

Vispārizglītojošajās skolās populārākās ir mūzikas, dejas mākslas un koru programmas. Pozitīvi vērtējams ir fakts, ka lielākajā daļā skolu interešu izglītības programmu skaits palielinās, līdz ar to palielinās arī izglītojamo skaits, kas šajās programmās ir iesaistījušies. Lai gan koru un mūzikas kolektīvu skaits ir palielinājies, dalībnieku skaits tajos ir samazinājies. Toties peldēšanas un galda spēļu programmu dalībnieku skaits 2012./2013. mācību gadā ir teju divkāršojies, salīdzinot ar 2010./2011. mācību gadu.

8.1. tabula. Interešu izglītības programmas vispārizglītojošajās skolās (mācību gada sākumā)

	Kolektīvu skaits		Izglītojamo skaits programmā ¹	
	2010/11	2012/13	2010/11	2012/13
Kultūrizglītības programma	5 176	5 482	85 622	86 028
dejas māksla	1 269	1 368	25 183	26 659
tautas deju kolektīvi	879	950	18 020	19 107
mūzikas	1 706	1 788	38 254	37 683
kori	771	794	26 008	25 505
teātra mākslas	585	642	9 520	10 071
vizuālās un lietišķās mākslas	1 011	1 142	14 496	15 425
folkloras	128	129	2 167	2 276
citas	477	413	6 351	5 246

¹ Viens izglītojams var piedalīties vairākās programmās.

turpinājums

	Kolektīvu skaits		Izglītojamo skaits programmā ¹	
	2010/11	2012/13	2010/11	2012/13
Sporta izglītības programma	1 495	1 739	25 811	28 948
sporta spēļu (komandu)	721	843	12 841	13 915
basketbola	180	169	2 959	2 611
volejbola	168	196	3 016	3 510
futbola	122	113	2 010	1 812
individuālo sporta veidu	269	392	5 236	7 304
vieglatlētikas	120	108	2 275	1 822
peldēšanas	40	84	1 066	2 081
galda spēļu	50	91	820	1 653
citas	505	504	8 780	8 828
Tehniskās jaunrades programma	217	282	3 176	4 129
Vides izglītības programma	261	298	3 741	4 025
Jaunatnes klubi	218	238	3 392	3 709
Sociālā darba programmas	29	11	1 264	566
Citas programmas	513	692	7 314	9 588

 IZM dati.

Sporta izglītības programmu skaits tālu atpaliek no kultūrizglītības programmu skaita. Parējās programmas, tai skaitā tehniskās jaunrades programmas, aptver salīdzinoši mazu izglītojamo loku. Strauji sarūk sociālā darba programmu skaits un līdz ar to arī šajās programmās iesaistīto skolēnu skaits.

Papildus tam valstī darbojas specializētās interešu izglītības iestādes. Tās apmeklē ievērojami lielāks audzēkņu skaits nekā interešu izglītības programmas vispārīzglītojošajās skolās.

8.2. tabula. Interešu izglītības iestādes (mācību gada sākumā)

	Iestāžu skaits			Audzēkņu skaits		
	2005/06	2010/11	2012/13	2005/06	2010/11	2012/13
Sporta skolas	79	64	70	38 088	29 862	29 277
Mūzikas un mākslas skolas	139	142	149	20 170	21 682	22 512
Citas interešu izglītības iestādes	82	77	75	80 961	56 750	59 166

 IZM un Kultūras ministrijas (KM) dati.

Diemžēl valsts budžeta ierobežoto resursu dēļ nav iespējas nodrošināt vienādu interešu izglītības piedāvājumu visās administratīvajās teritorijās, tādēļ lielākajās pilsētās ir lielāka interešu izglītības programmu daudzveidība. Tajā pat laikā mazajās skolās ir mazāks skolēnu skaits klasē un skolotājam ir

¹ Viens izglītojams var piedalīties vairākās programmās.

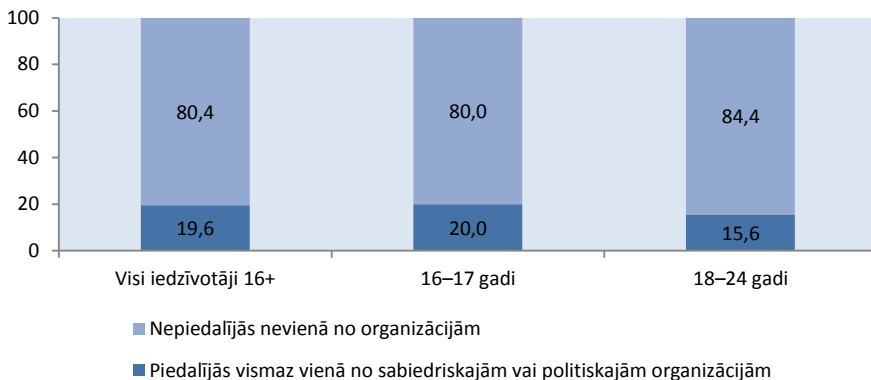
iespēja veltīt katram bērnam vairāk laika, nekā tas ir iespējams lielajās pilsētas skolās, kas daļēji kompensē interešu izglītības pieejamības trūkumu.

Jauniešu līdzdalība sabiedriskajās un politiskajās organizācijās

Jauniešu iespējas pavadīt savu brīvo laiku, līdzdarbojoties dažādās organizācijās vai institūcijās, ietekmē informētība par apkārt notiekošo un aktuālo. IZM dati, kas iegūti, aptaujājot 13–25 gadus vecus jauniešus¹, liecina, ka 59% jauniešu ir pieejams pietiekams informācijas daudzums par iespējām iesaistīties savas skolas/augstskolas pasākumos. Jaunieši norādījuši, ka nav pietiekami informācijas par jaunatnes organizāciju darbību (37%) un nevalstisko un sabiedrisko organizāciju darbību (34%). Jānorāda, ka 53% jauniešu neinteresē informācija par iespējām iesaistīties reliģiskās organizācijās un 46% jauniešu neinteresē iesaistīšanās politisko organizāciju darbībā.

Kopējie rādītāji par jauniešu līdzdalību dažādās jomās liecina, ka jauniešu līdzdalība Latvijā nav augsta. Saskaņā ar 2006. gada EU-SILC apsekojuma datiem jauniešu līdzdalība sabiedriskās un politiskajās organizācijās ir zemāka nekā visiem iedzīvotājiem, turklāt līdzdalība samazinās, jauniešiem sasniedzot pilngadību.

8.3. attēls. Iedzīvotāju piedalīšanās sabiedriskajās un politiskajās organizācijās sadalījumā pa vecuma grupām (%)

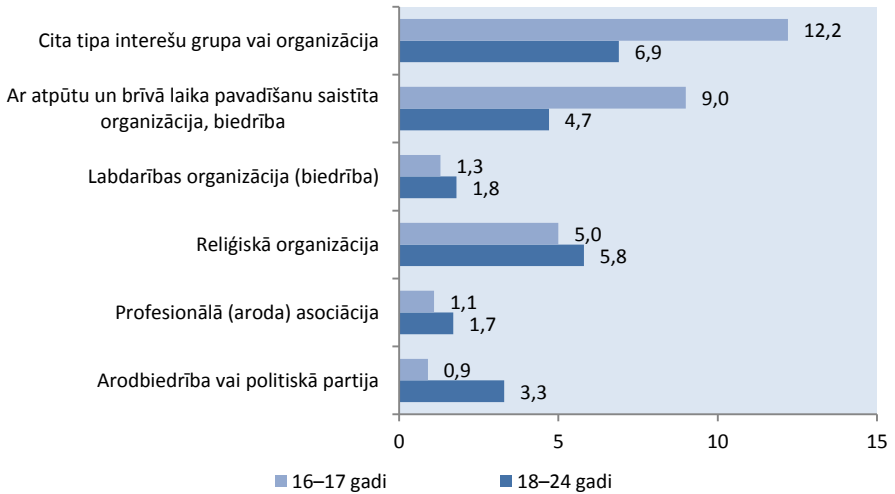
EU-SILC apsekojums (2006. gads).

Visticamāk, ka jauniešu zemā iesaiste arodbiedrībās vai politiskajās partijās (16–17 gadus veciem jauniešiem – 0,9%, 18–24 gadus veciem jauniešiem – 3,3%) saistīta ar to, ka darbība tajās prasa zināšanas par lēmumu pieņemšanas procesu sabiedrībā un politikā, nobriedušu viedokli un redzējumu par valsts attīstību. Labprātāk jaunieši piedalās organizācijās, kas saistītas ar atpūtu un brīvā laika pavadīšanu, kur 16–17 gadus veco jauniešu iesaiste ir salīdzinoši augsta – 9%. Arī cita tipa interešu grupas vai organizācijas darbībā iesaistījušies 12,2% 16–17 gadus veci jaunieši, zemāks šis rādītājs ir jauniešiem 18–24 gadu vecumā – 6,9%.

¹ IZM. Aptauja ikgadējā jaunatnes politikas monitoringa ietvaros. 2013.

8.4. attēls. Jauniešu (16–24 gadi), kas piedalījās vai darbojās sabiedriskās un politiskās organizācijās, īpatsvars (%)

EU-SILC apsekojums (2006. gads).

Taču arī 18–24 gadu vecumā līdzdalība šajās organizācijās samazinās, visticamāk, pēc vispārizglītojošo skolu absolvēšanas. Dalība labdarības organizācijās ir reta parādība jauniešu vidū.

Jaunieši un radošums

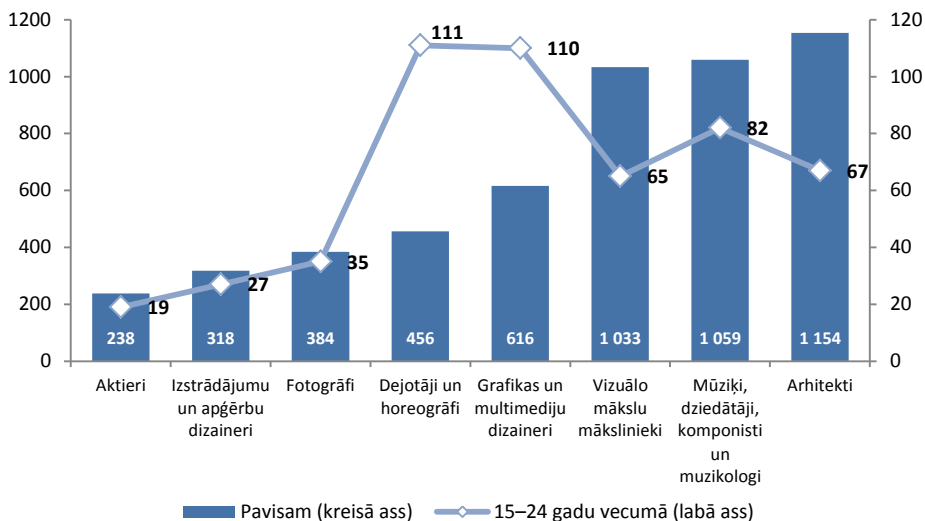
Radošās industrijas rada, attīsta, ražo, izmanto, izrāda, izplata un saglabā produktus, kam piemīt ekonomiska, kultūras un/vai izklaides vērtība. Kultūras ministrija (KM) kultūras un radošās industrijas definē šādi: aktivitātes, kas balstās uz individuālo vai kolektīvo radošumu, prasmēm un talantu un kuras, izveidojot un izmantojot intelektuālo īpašumu, spēj celt labklājību un radīt darba vietas¹. Eiropas Parlaments 2011. gadā atzina, ka kultūras un radošās nozares ir nozīmīgs dzinējs ilgtspējīgai izaugsmei.

2011. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka salīdzinoši liels īpatsvars jauniešu ir šādās profesijās: grafikas un multimediju dizaineri (18%) kā arī dejotāji un horeogrāfi (24%). Ievērojami zemāks jauniešu īpatsvars ir tādās profesijās kā mūziķi, dziedātāji, komponisti un muzikologi (8%) un vizuālo mākslu mākslinieki (6%).

¹ Pēc KM datiem kultūras un radošās industrijas ietver šādas nozares: arhitektūra, dizains, kino, izpildītājmāksla, vizuālā māksla, mūzika, izdevējdarbība, televīzija, radio un interaktīvie mediji, reklāma, datorspēles un interaktīvās programmatūras, kultūras mantojums, kultūras izglītība, atpūta, izklaide un citas kultūras darbības.

8.5. attēls. Kultūras un radošo industriju profesijās strādājošo skaits sadalījumā pa vecuma grupām

2011. gada tautas skaitīšanas dati.

Visplašāk pārstāvētā radošā profesija ir arhitekta profesija – ar to Latvijā nodarbojas 1 154 iedzīvotāju, no kuriem 67 arhitekti (5,8%) ir vecumā 15–24 gadi. Tā ir radošā profesija, kurā jauniešu īpatsvars ir viszemākais. Neliels jauniešu īpatsvars varētu būt skaidrojams ar to, ka nepieciešama atbilstoša izglītība un prakse nozarē, lai kļūtu par arhitektu.

Tūrisms

Tūrisms ir viena no populārākajām aktīvās atpūtas formām. Tas ir aktuāls visu vecumu iedzīvotājiem un arī jauniešiem.

Visbiežāk jaunieši piedalās vienas dienas braucienos. Tie lielākoties ir ceļojumi pa Latviju. Ceļotājiem jauniešiem 2013. gadā bija 1 358,0 tūkstoši vienas dienas braucieni pa Latviju, no kuriem 97,5% bija atpūtas un citu personisku mērķu vadīti braucieni. Tomēr no kopējā vienas dienas braucieni skaita pa Latviju jauniešu ceļojumi veido 15%. Salīdzinot ar 2012. gadu, vienas dienas braucieni skaita jauniešiem ir pieaudzis par 13,8%.

Retāk jaunieši dodas vairākdienu braucienos, kuru skaits vecuma grupā 15–24 gadi 2013. gadā sasniedza 534,6 tūkstošus, no kuriem 95,2% bija atpūtas un citu personisku mērķu vadīti braucieni. Vairākdienu ceļojumos pa dzimto zemi jauniešu vecuma grupas īpatsvars ir 16,9%. Aktīvākie vairākdienu ceļotāji ir iedzīvotāji vecuma grupās 25–34 gadi (24,4%) un 35–44 gadi (18,4%).

Salīdzinot 2013. un 2012. gada datus, diemžēl jāsecina, ka jauniešu vairākdienu braucieni skaita pa Latviju ir samazinājies par 15,3%. Taču, analizējot 2013. gada datus par vairākdienu braucieni ceļā mērķiem, varam konstatēt, ka biežāk jaunieši izvēlas ceļot pa Latviju, nevis doties uz ārvalstīm. Lai gan

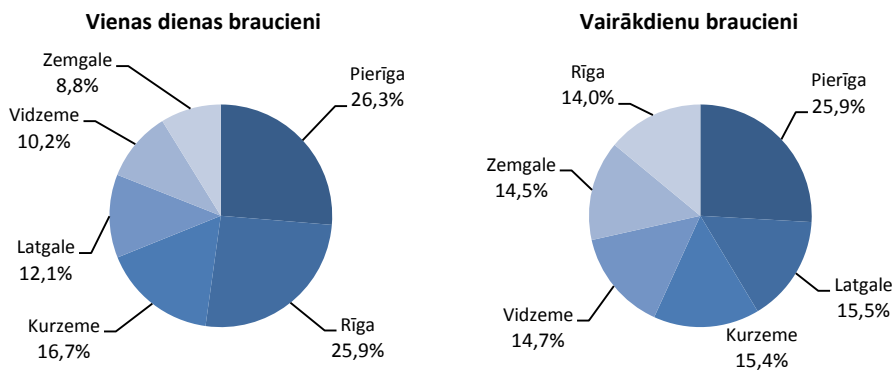
vairākdienu braucienu skaits gan pa Latviju, gan uz ārvalstīm ir samazinājies, ceļojumu ilgums ir palielinājies. Par to liecina nakšņojumu skaits 2013. gadā, kas, salīdzinot ar 2012. gadu, ir pieaudzis par 5,9%.

8.3. tabula. Braucienu skaits sadalījumā pa ceļojuma mērķiem 2012. un 2013. gadā (tūkst.)

	2012		2013	
	pavisam	atpūta un citi personiskie mērķi	pavisam	atpūta un citi personiskie mērķi
Vienas dienas braucieni pa Latviju	7 921,4	7 144,6	8 994,6	8 404,7
no tiem				
15–24 gadu vecumā	1 192,8	1 164,4	1 358,0	1 324,0
Vienas dienas braucieni uz ārvalstīm	431,9	313,0	530,5	439,2
no tiem				
15–24 gadu vecumā	59,1	50,1	72,9	66,2
Vairākdienu braucieni pa Latviju	3 796,1	3 635,7	3 156,2	3 014,6
no tiem				
15–24 gadu vecumā	631,2	622,9	534,6	509,2
Vairākdienu braucieni uz ārvalstīm	1 397,5	1 117,0	1 246,1	965,8
no tiem				
15–24 gadu vecumā	259,6	248,1	179,3	164,1

Iedzīvotāju apsekojums par atpūtas un darījumu braucieniem (2012.–2013. gads).

8.6. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) braucieni pa Latviju sadalījumā pa reģioniem 2013. gadā

Iedzīvotāju apsekojums par atpūtas un darījumu braucieniem (2013. gads).

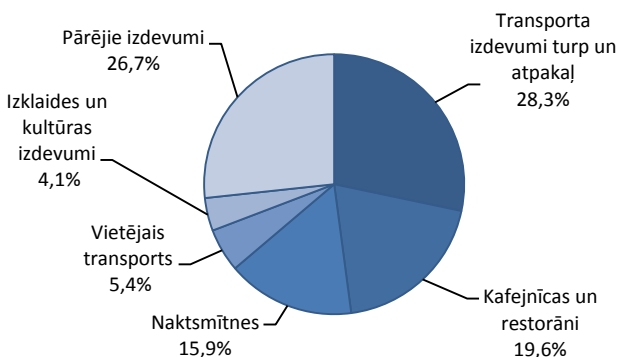
2013. gadā visbiežāk jaunieši gan vienas dienas, gan vairākdienu braucienos pa Latviju devušies uz Pierīgu (353,1 tūkstotis braucienus), turp devās visbiežāk ar mērķi atpūsties vai kāda cita personiska mērķa vadīti. Pierīga kā mērķis veido 25,7% no visiem atpūtas un citu personisko mērķu vadītiem vairākdienu

braucieniem pa Latviju. Toties visretāk jaunieši vairākdienu atpūtā un citu personisku mērķu vadīti devās uz Rīgu un Zemgali, kur šādu braucienu skaits 2013. gadā bija attiecīgi 67,3 tūkstoši un 75,8 tūkstoši.

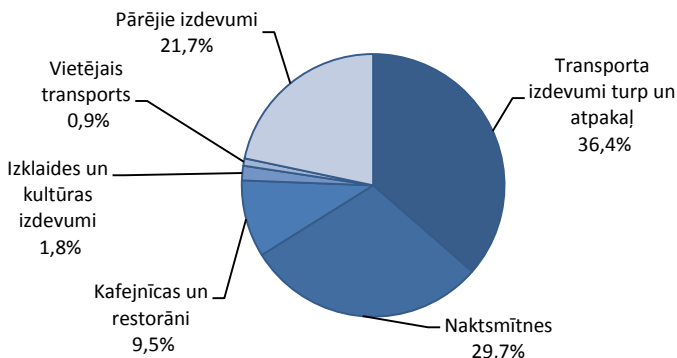
Apskatot izdevumu struktūru jauniešu tūrisma braucienos, redzams, ka salīdzinoši maza izdevumu daļa ir paredzēta kultūrai un izklaidei (2–4%), savukārt lielākā izdevumu daļa ir veltīta ceļojuma pamatvajadzību nodrošināšanai, kas ietver izdevumus transportam, naktsmītnēm, kā arī ēdināšanas pakalpojumiem. Vairākdienu braucienos pa Latviju un vairākdienu braucienos uz ārvalstīm (8.7. attēls un 8.8. attēls) lielāko izdevumu daļu veido maksājumi par transportu, lai nokļūtu uz galamērķi un atpakaļ (attiecīgi 28,3% un 36,4%). Braucienos uz ārvalstīm izmaksas naktsmītnēm veido lielāko izdevumu daļu – 29,7% no visiem izdevumiem, kamēr pa Latviju – 15,9% no visiem izdevumiem. Savukārt braucienos pa Latviju jaunieši vairāk tērē kafējnicām un restorāniem, kas veido 19,6%, kamēr braucienos uz ārvalstīm – 9,5% no izdevumiem.

8.7. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) izdevumu sadalījums vairākdienu braucienos pa Latviju 2013. gadā

Iedzīvotāju apsekojums par atpūtas un darījumu braucieniem (2013. gads).

8.8. attēls. Jauniešu (15–24 gadi) izdevumu sadalījums vairākdienu braucienos uz ārvalstīm 2013. gadā

Iedzīvotāju apsekojums par atpūtas un darījumu braucieniem (2013. gads).

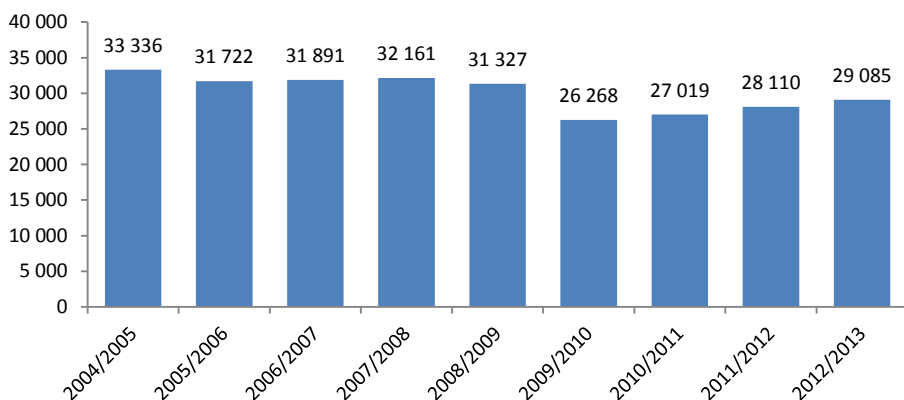

Visbiežāk izmantotais transportlīdzeklis vairākdienu braucienos pa Latviju ir automašīnas un motocikli, ko izmanto 59,8% visu braucienu. Savukārt, ceļojot uz ārvalstīm, populārākais transporta veids ir gaisa transports, ko izmanto 33,7% braucienu, bet otrs biežāk izmantotais transporta līdzeklis ir mašīnas un motocikli (24,7%), tomēr arī autobusi tiek izmantoti samērā bieži (24%).

Sporta izglītības iestādes

Profesionālās ievirzes sporta izglītības apguve Latvijā 2012./2013. mācību gadā pamatos balstījās uz 70 profesionālās ievirzes sporta izglītības iestādēm (tai skaitā 66 pašvaldību sporta skolas), kurās 37 sporta veidos trenējās 29 085 bērni un jaunieši. Valsts mērķdotācija tika piešķirta 64 profesionālās ievirzes sporta izglītības iestādēm.

8.9. attēls. Audzēkņu skaits profesionālās ievirzes sporta izglītības iestādēs (2004–2012)

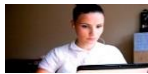

 IZM dati.

IZM kvantitatīvās aptaujas „Latvijas jauniešu sportošanas paradumi” rezultāti liecina, ka 67,1% jauniešu (vecumā no 13 līdz 25 gadiem) savā brīvajā laikā ar sportu nodarbojas bieži, tas ir, vismaz 2–3 reizes nedēļā. Tomēr nedrīkst ignorēt datus, kas liecina, ka 16,3% jauniešu ar sportu nodarbojas reti vai nekad. Tie jaunieši, kas ar sportiskām aktivitātēm nodarbojas vismaz dažas reizes gadā, biežāk to dara īpaši organizētās sporta nodarbībās, kuras vada sporta skolotājs vai treneris (67%). Jaunietes salīdzinoši retāk nekā jaunieši nodarbojas ar sportiskām aktivitātēm savā brīvajā laikā. Visvairāk abu dzimumu jaunieši iecienījuši skriešanu (43%), braukšanu ar velosipēdu (42%), garas pastaigas (38%) un volejbolu (35%).

9. INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS TEHNOĻĪJAS

9. INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS TEHNOLOĢIJAS

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, kā arī digitālās prasmes ir sadzīviski instrumenti, bez kuriem mūsdienās nav iespējams pilnvērtīgi iekļauties sabiedrības dzīvē. Aktīvākie digitālo prasmju pielietotāji ir jaunieši, kuru ikdienas rutīnā ietilpst dažādu informācijas tehnoloģiju izmantošana lielākā mērā, nekā citām sabiedrības grupām.

Par iespēju lietot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas liecina to pieejamība¹. Datoru un interneta pieejamība ir augstāka tajās mājsaimniecībās, kurās ir jaunieši. Šāda tendence pastāv jau vairākus gadus, tomēr atšķirības, salīdzinot dažādas mājsaimniecības, laika gaitā samazinās. Ja 2008. gadā dators bija pieejams 56,7% no visām mājsaimniecībām, tad tajā pašā gadā dators bija pieejams 84,1% no visām mājsaimniecībām ar jauniešiem. Līdzīgi dati ir par interneta pieejamību 2008. gadā. Internets bija pieejams 52,8% no visām mājsaimniecībām un 82,4% mājsaimniecību ar jauniešiem. Toties 2013. gadā jau 71,6% no visām mājsaimniecībām un 94,5% no mājsaimniecībām ar jauniešiem bija pieejams internets.

9.1. tabula. Datoru un interneta pieejamība dažāda demogrāfiskā tipa mājsaimniecībās
(no mājsaimniecību kopskaita attiecīgajā grupā, %)

	Dators				Internets			
	2008	2010	2012	2013	2008	2010	2012	2013
Visas mājsaimniecības	56,7	62,8	69,5	71,7	52,8	59,8	68,7	71,6
no tām:								
mājsaimniecības ar jauniešiem ²	84,1	84,6	93,7	93,4	81,4	83,3	93,8	94,5

Apsekojuma „Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās” dati.

Datoru un interneta lietošanas mājsaimniecībās apsekojuma dati liecina, ka atkarībā no mājsaimniecību ienākumu līmeņa pastāv atšķirības datoru un interneta pieejamībā tajās. Tas vērojams arī mājsaimniecībām ar jauniešiem – mājsaimniecībām ar augstākiem ienākumiem arī datoru un interneta pieejamība ir augstāka.

9.2. tabula. Datoru un interneta pieejamība dažāda ienākuma līmeņa mājsaimniecībās
(no mājsaimniecību kopskaita attiecīgajā grupā, %)

	Dators		Internets	
	2012	2013	2012	2013
Visas mājsaimniecības	69,5	71,7	68,7	71,6
tai skaitā				
mājsaimniecības ar jauniešiem	93,7	93,4	93,8	94,5
no tām:				
1. ienākumu kvartiļu grupa (zemākā)	81,3	82,2	85,5	81,8
2. ienākumu kvartiļu grupa	87,3	86,3	88,0	89,6
3. ienākumu kvartiļu grupa	95,0	95,2	94,2	96,3
4. ienākumu kvartiļu grupa (augstākā)	98,7	99,0	98,2	99,6

Apsekojuma „Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās” dati.

¹ Netiek ņemta vērā pieejamība ārpus mājsaimniecības (piemēram, skolā, bibliotēkā).

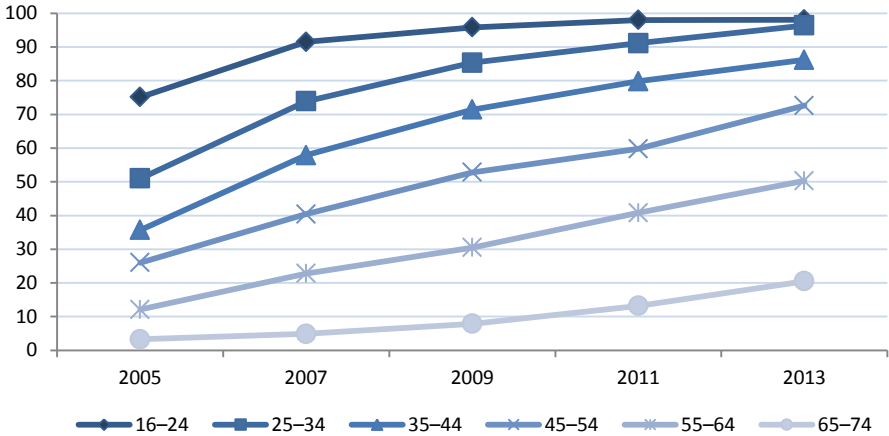
² Šeit un citur šajā sadaļā mājsaimniecība ar jauniešiem ir mājsaimniecība, kur dzīvo vismaz viena persona 15–24 gadu vecumā.

2013. gadā trūcīgākajā – 1. kvartiļu grupā – dators bijis pieejams 82,2% mājsaimniecībām ar jauniešiem, bet internets – 81,8%. Savukārt 4. kvartiļu grupā dators bijis pieejams par 16,8% vairāk mājsaimniecību ar jauniešiem (99%), bet internets – par 17,8% vairāk (99,6%).

Lai gan pastāv atšķirības datora un interneta pieejamībā dažādās kvartiļu grupās, tomēr šie rādītāji arī trūcīgākajā kvartiļu grupā ir augstāki par tiem, kādi tie ir vidēji visām mājsaimniecībām. Tas liecina, ka ģimenes neatkarīgi no ienākumu līmeņa saviem bērniem cenšas nodrošināt līdzvērtīgus zināšanu un prasmju iegūšanas nosacījumus un iespējas pilnvērtīgi iekļauties sabiedrības dzīvē.

9.1. attēls. Iedzīvotāju, kuri regulāri¹ lieto internetu, īpatsvars no iedzīvotāju kopskaita attiecīgajā vecuma grupā (gada sākumā, %)

Apsekojuma „Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās” dati.

Salīdzinot ar citām vecuma grupām, jaunieši visaktīvāk lieto internetu, tomēr atšķirības interneta lietojumā starp dažādām iedzīvotāju vecuma grupām laika gaitā samazinās, kā arī pastāv tendence interneta lietotāju skaitam palielināties visās vecuma grupās.

2013. gada sākumā Latvijā teju visi jaunieši vecuma grupā 16–24 gadi bija vismaz reizi dzīvē lietojuši gan datoru, gan internetu (99,3%). Regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru un internetu lietoja 96,8% jauniešu šajā vecuma grupā. Lietuvā internetu regulāri 2013. gadā lietoja 96% jauniešu, savukārt Igaunijā šis rādītājs bija 98%.

Populārākais interneta izmantošanas mērķis jauniešiem 2013. gadā bija e-pasta lietošana, sociālo tīklu (izņemot sociālo tīklu darījuma cilvēkiem²) izmantošana (skat. 9.3. tabulu), kas norāda uz jauniešu vēlmi socializēties un dalīties informācijā ar apkārtējiem līdzcilvēkiem. Kā liecina 2012. gada dati, jaunieši internetu bieži vien izmanto arī izklaidēm – spēļu spēlēšanai, attēlu, filmu vai mūzikas lejupielādei (81,5% no jauniešiem) –, kas ir ievērojami augstāks rādītājs par vidējo Latvijā 15–74 gadus veciem iedzīvotājiem

¹ Vismaz reizi nedēļā

² Piemēram, sociālais tīkls *LinkedIn*.

(38,6%). Kopumā jauniešu aktivitāte pārsniedza vidējo visu iedzīvotāju aktivitātes līmeni Latvijā visās darbībās internetā, izņemot informācijas iegūšanu no sabiedrisko institūciju mājaslapām, veidlapu lejupielādi, aizpildītu veidlapu nosūtīšanu, internetbankas lietošanu un iepirkšanos internetā.

9.3. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) interneta izmantošanas mērķi
(no attiecīgās vecuma grupas jauniešu, kuri lieto internetu, kopskaita, %)

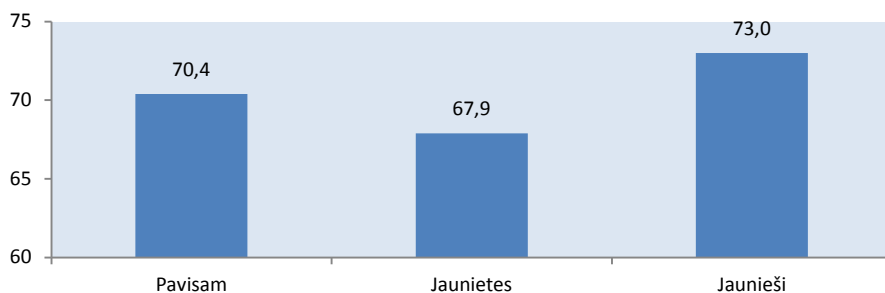
Interneta izmantošanas mērķi	2008	2010	2012	2013
E-pasta lietošana	90,4	90,3	95,7	94,8
Ziņu, avižu un žurnālu lasīšana tiešsaistē vai lejupielāde	45,6	65,2	84,6	78,1
Telefona sarunas, izmantojot internetu, vai videozvani internetā, izmantojot tīkla kameru	...	66,4	80,2	72,8
Informācijas meklēšana par precēm un pakalpojumiem	71,9	81,9	87,4	71,1
Informācijas meklēšana par izglītības, apmācības vai kursu piedāvājumiem	66,3	58,4	...	67,5
Internetbankas lietošana	48,0	53,1	52,9	58,1
Darba meklēšana vai darba pieteikuma nosūtīšana	29,7	35,8	...	26,6
Izglītības iegūšana tiešsaistē jebkurā jomā (tālmācības kursi)	20,9	11,0	...	5,0
Spēļu spēlēšana, attēlu, filmu vai mūzikas lejupielāde	...	82,8	81,5	...

 Apskojuma „Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās” dati.

Šobrīd, kad viss – jo īpaši tehnoloģijas – attīstās un mainās, interneta lietošanu vairs neierobežo stacionārā datora nepieciešamība, jo ir vēl citas ierīces, kas var tikt un arī tiek arvien biežāk izmantotas interneta lietošanai. Mobilās ierīces, kuras nodrošina pieslēgšanos internetam, palielina jauniešu mobilitāti un brīvības sajūtu. 90,1% jauniešu 2013. gadā izmantoja mobilo telefonu vai citas mobilās ierīces, lai pieslēgtos internetam. Krietni aktīvāki šajā ziņā bija jaunieši (vīrieši), no kuriem 73% interneta lietošanai izmantoja mobilās ierīces, toties no jauniešiem 67,9% izmantoja mobilās ierīces, lai lietotu internetu. Jānorāda, ka 57,1% no visiem iedzīvotājiem vecuma grupā 15–74 gadi interneta lietošanai izmantoja mobilās ierīces ārpus mājām vai darba.

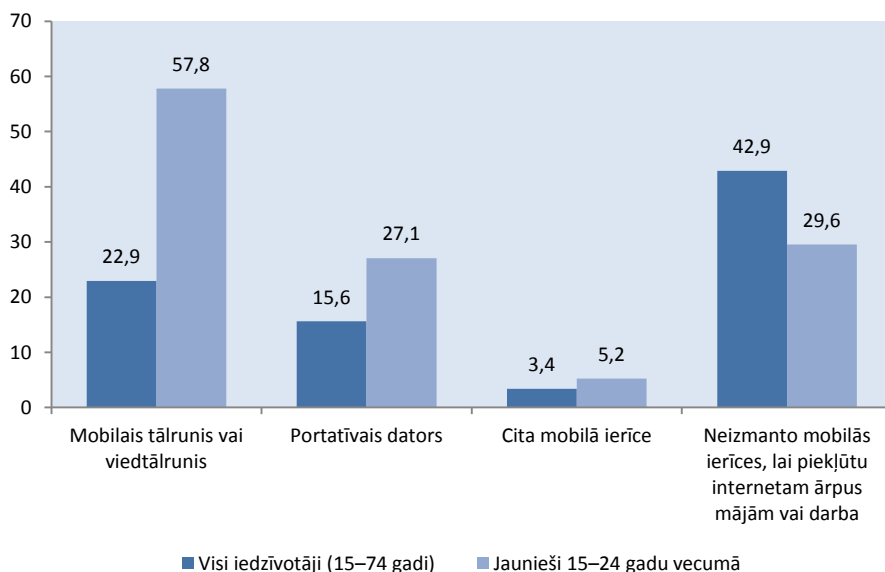

9.2. attēls. Interneta lietošana, izmantojot mobilās ierīces ārpus mājām vai darba, 2013. gadā (no jauniešu (15–24 gadi) kopskaita attiecīgajā grupā, kuri lieto internetu, %)

Apsekojuma „Datoru un interneta lietošana māsaimniecībās” dati.

9.3. attēls. Mobilās ierīces interneta piekļuvei ārpus mājām vai darba 2013. gadā (no iedzīvotāju kopskaita attiecīgajā grupā, kuri lieto internetu, %)

Apsekojuma „Datoru un interneta lietošana māsaimniecībās” dati.

Jaunieši ir aktīvāki ne tikai interneta un datora lietošanā, bet arī ir tā iedzīvotāju grupa, kas biežāk nekā citas izmanto kādu mobilu ierīci interneta piekļuvei ārpus mājām vai darba: 57,8% jauniešu izmanto savu tālruni, bet 27,1% jauniešu izmanto portatīvo datoru. Savukārt, apskatot interneta lietotājus vecumā 15–74 gadi, tikai 22,9% izmanto mobilo tālruni vai viedtālruni un 15,6% izmanto portatīvo datoru interneta piekļuvei. 42,9% no interneta lietotājiem 15–74 gadu vecumā ir norādījuši, ka vispār neizmanto mobilās ierīces, lai piekļūtu internetam ārpus mājām vai darba.

Apskatot jauniešu darbības internetā, atklājās, ka kopumā jaunietes ir aktīvākas, izmantojot sociālos tīklus (izņemot sociālos tīklos darījumu cilvēkiem), tiešsaistē lasot ziņas, savukārt jaunieši biežāk izmanto e-pastu, meklē informāciju par precēm un pakalpojumiem un iesaistās sociālajos tīklos darījumu cilvēkiem.

Vispopulārākā aktivitāte gan jauniešiem, gan jaunietēm 2013. gadā bija elektroniskā pasta lietošana, ko izmantoja 95,0% no jaunietēm un 94,6% no jauniešiem. Teju tikpat populāra bija iesaistīšanās dažādos sociālajos tīklos – internetu šādam mērķim izmantoja 95,2% no jaunietēm un 92,8% no jauniešiem.

9.4. tabula. Jauniešu (15–24 gadi) darbības internetā, 2013. gadā

(no jauniešu, kas pieslēgušies internetam, kopskaita attiecīgajā vecuma grupā, %)

Interneta izmantošanas mērķi	Jaunietes	Jaunieši
Iesaistīšanās sociālajos tīklos (lietotāja profila izveidošana, ziņojumu izvietošana vai citāda iesaistīšanās <i>Facebook</i> , <i>Twitter</i> , <i>draugiem.lv</i> u. c.)	95,2	92,8
E-pasta lietošana	95,0	94,6
Informācijas meklēšana par izglītību, apmācībām vai kursiem	71,9	63,0
Interneta bankas izmantošana	57,7	58,5
Ar veselību saistītas informācijas meklēšana (piem., par traumām, slimībām, uzturu, veselības uzlabošanu u. c.)	50,6	22,7
Programmatūras lejupielādēšana, izņemot spēļu programmatūru	36,8	54,8
Ar ceļošanu saistītu pakalpojumu izmantošana, apmešanās vietu rezervēšana	21,0	15,1
Izglītības iegūšana tiešsaistē jebkurā jomā (tālmācības kursi)	4,3	5,8

 Apskojuma „Datoru un interneta lietošana māsājniecībās” dati.

2013. gadā jaunietes, kas pieslēdzās internetam, biežāk nekā jaunieši internetā meklējušas informāciju saistībā ar izglītību, apmācībām vai kursiem (attiecīgi 71,9% un 63,0%). Krasas atšķirības pastāv ar veselību saistītas informācijas meklēšanā – šādam mērķim internetu izmantoja 50,6% no jaunietēm un tikai 22,7% no jauniešiem.

10. SABIEDRĪBĀ NEVĒLAMAS PARĀDĪBAS

10. SABIEDRĪBĀ NEVĒLAMAS PARĀDĪBAS

Ģimenes un sabiedrības uzdevums ir rūpēties par jauniešu drošību un veselību, lai tos neapdraudētu atkarības, ārējās vides faktori, tai skaitā ceļu satiksmes negadījumi, nelaimes gadījumi uz ūdens, ugunsgrēki, kā arī vardarbība vai noziedzība.

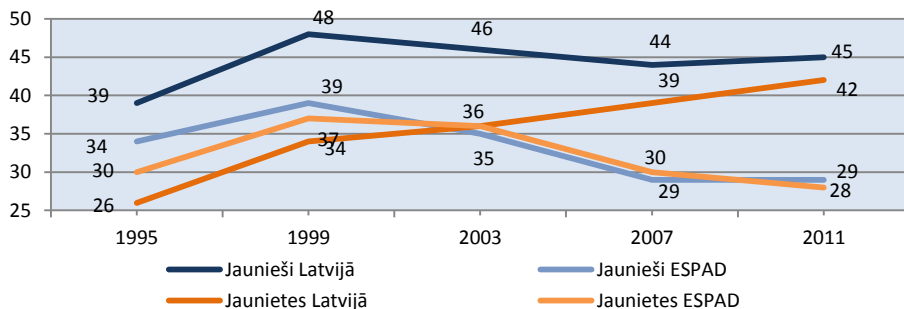
Jaunieši un atkarības

Atkarība ir slimība, kuras laikā indivīds nespēj kontrolēt psihoaktīvo vielu lietošanu vai vielu lietošanas dēļ tiek negatīvi ietekmēta indivīda veselība un uzvedība, kas var radīt apdraudējumu sabiedrībai.

Smēķēšana ir viena no jauniešu vidū izplatītākajām nevēlamajām parādībām. Tabakas lietošana ātri rada atkarību, turklāt tā ir kaitīga ne tikai pašam smēķētājam, bet arī apkārtējiem cilvēkiem, sevišķi bērniem. SPKC 2011. gadā veiktā pētījuma „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū” (ESPAD¹) dati liecina, ka smēķēšana jauniešu vidū ir ļoti izplatīta, tomēr tai ir tendence samazināties. Salīdzinot rezultātus 37 pētījuma norises dalībvalstīs, var secināt, ka Latvijā ir augstākais smēķēt pamēģinājušo jauniešu īpatsvars vecumā no 15 līdz 16 gadiem (2011.gadā – 78%, 2007.gadā – 80%, kamēr vidēji ESPAD valstīs pamēģināja smēķēt 2007.gadā 58%, 2011.gadā 54%). Smēķēt pamēģinājušo skaita samazinājums pārsvarā vērojams Rīgā (2003. gadā – 76%, 2011. gadā – 69%) un lielajās pilsētās, taču ne citās pilsētās un laukos (laukos 2003. gadā – 84%, 2011. gadā – 83%).

Salīdzinot ar 2007. gadu, 2011. gadā valstī ir pieauguši rādītāji, kas raksturo biežu smēķēšanu. Viens no rādītājiem ir to jauniešu skaits, kas dzīves laikā ir izsmēķējuši vairāk nekā divas paciņas jeb 40 un vairāk cigarešu. Šis rādītājs ir pieaudzis gan zēniem, gan meitenēm no 32% 2007. gadā līdz 36% 2011. gadā. Citās ESPAD dalībvalstīs šāds pieaugums rādītājā nav vērojams. Ir grūti atklāt iemeslus šādam kāpumam mūsu valstī. Līdzīgi (pieaugums par 3 procentpunktiem) ir rādītājam par smēķēšanu pēdējo 30 dienu laikā. Latvijā no 1995. līdz 2011. gadam izteikti pieaugusi smēķēšanas izplatība meiteņu vidū.

10.1. attēls. Tendences nesenas smēķēšanas (pēdējo 30 dienu laikā) rādītājā 15–16 gadus vecu jauniešu vidū salīdzinājumā ar vidējiem rādītājiem ESPAD valstīs (%)

SPKC 2011. gada pētījums „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū”.

¹ ESPAD – Eiropas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskajām vielām (angļu val. – *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*). Latvijā ESPAD pētījumā piedalījušies 7 627 8.–10. klašu skolēni. Saskaņā ar ESPAD pētījuma vadlīnijām, skolēnu kvantitatīvā aptauja visās ESPAD dalībvalstīs īstenota vienlaicīgi, t. i., 2011. gada martā un aprīlī.

Alkoholu Latvijā saskaņā ar SPKC 2011. gada pētījuma „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū” datiem 96% jauniešu 15–16 gadu vecumā vismaz vienu reizi lietojuši alkoholu, turklāt divas trešdaļas (65%) aptaujāto atzīst, ka lietojuši alkoholu pēdējā mēneša laikā. Iemesls tam var būt tas, ka alkohols Latvijā ir salīdzinoši lēts un samērā viegli pieejams. Pētījuma rezultāti liecina, ka nedaudz samazinājies riskantās alkohola lietošanas rādītājs jeb to jauniešu skaits, kas lietojuši alkoholu lielās devās (60 un vairāk gramu absolūtā alkohola, kas līdzvērtīgs 1,5 l alus, 750 ml vīna vai 200 ml degvīna). Tomēr šis rādītājs joprojām ir augsts — 2011. gadā 49% aptaujāto jauniešu vismaz vienu reizi pēdējo 30 dienu laikā bija uzņēmuši šādu devu alkohola, 2007. gadā — 54%. Šāda alkohola daudzuma lietošana 15–16 gadu vecumā atbilst tādām alkohola līmenim asinīs, kas ir vairāk nekā 1 promile.

10.1. tabula. Aprēķinātais dažādu veidu alkoholisko dzērienu patēriņš pēdējā iedzēršanas reizē pirms aptaujas veikšanas jauniešiem vecumā no 15 līdz 16 gadiem 2011. gadā
(ml absolūtā alkohola)

	Kopā	tai skaitā				
		alus	sidrs	gatavie alkoholiskie kokteiļi	vīns	stiprie alkoholiskie dzērieni
Pavisam jaunieši 15–16 gadu vecumā	50	20	7	2	4	17
tai skaitā						
jaunieši	60	31	5	2	3	20
jaunietes	41	10	9	2	5	13

SPKC 2011. gada pētījums „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū”.

Gan 2007. gadā, gan 2011. gadā jaunieši visvairāk lietoja alu un stipros alkoholiskos dzērienus, bet jaunietes biežāk izvēlējās alu un sidru. Par pārsteidzīgu alkohola lietošanu kopā ar draugiem liecina fakts, ka vairāki jaunieši, raksturojot pēdējo alkohola lietošanas reizi pirms aptaujas veikšanas, atzina, ka nemaz nav zinājuši, ko dzer.

Vecāku attieksme pret alkohola lietošanu un viņu ieradumi ļoti ietekmē gan to, kādā vecumā jauniešis pirmo reizi pamēģina alkoholu, gan arī jaunieša attieksmi pret alkoholisko dzērienu lietošanu kopumā. To apliecina arī pētījuma dati, jo nozīmīgam īpatsvaram jauniešu pēdējā alkohola lietošanas reize notikusi tieši ģimenes lokā, kopā ar vecākiem vai radniekiem, lai gan jāatzīmē, ka lielākā daļa jauniešu alkoholu kopā ar ģimenes locekļiem lietojuši pavisam nelielos daudzumos. Kā liecina 2007. gada pētījuma dati, lielākā daļa SPKC aptaujāto jauniešu (90%) uzskatīja, ka ne māte, ne tēvs neatļautu vai vismaz censtos atrunāt no pārmērīgas alkohola lietošanas, bet pētījumā viens no desmit aptaujātajiem jauniešiem atzīnīs, ka viņa vecāki neiebilstu pat pret piedzeršanos¹.

Saskaņā ar Rīgas Narkomānijas profilakses centra 2000. gadā veiktās jauniešu aptaujas datiem trīs galvenie narkotiku lietošanas uzsākšanas iemesli jauniešu vidū ir vēlme pašaplicināties, jauna sensorā pieredze un emocionālās problēmas, ko radījuši sarežģījumi attiecībās. Vispopulārākā narkotika, ko izvēlas pamēģināt Eiropas un Latvijas jaunieši, ir marihuāna jeb „zāļīte”. Satraucošs ir fakts, ka saskaņā ar SPKC pētījumu 2011. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, pieauga marihuānu vai hašiņu pamēģinājušo jauniešu skaits:

¹ SPKC 2011. gada pētījums „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū”, 50. lpp. Pieejams: <http://www.spkc.gov.lv/aktualitates/211/petijums-atkaribu-izraisoso-vielu-paradumi-un-tendences-skolenu-vidu-atspogu-lo-informaciju-par-latvijas-jauniesu-atkaribas-vielu-lietosanas-paradumiem>.

2011. gadā dzīves laikā to bija pamēģinājuši 24% no 15–16 gadus veciem jauniešiem jeb par sešiem procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. Zēni marihuānu lietoja vairākas reizes un biežāk nekā meitenes. 16% no šīs vecuma grupas jauniešiem marihuānu bija lietojuši pēdējā gada laikā, bet 6% – pēdējā mēneša laikā. Ceturtā daļa jeb 24% marihuānu lietojušo jauniešu uzskata, ka viņiem pēc marihuānas lietošanas jeb „zālītes” smēķēšanas bijušas atmiņas problēmas, un 13% – kādas citas problēmas. Jāņem vērā, ka grūtības atmest marihuānas lietošanu bijušas 16% jauniešu (atmest nav izdevies). Grūtības atmest var būt gan fizioloģiskas, gan sociālas, jo grūti atturēties, ja apkārt ir draugi, kas šo vielu lieto un pastāvīgi uz to pamudina. Pētījums liecina, ka 9% jauniešu pieder tādai draugu grupai, kurā marihuānas vai hašiša lietošana ir daļa no tikšanās rituāla, turklāt 6% ar draugiem no šādas grupas tiekas biežāk nekā reizi mēnesī.

Pēc marihuānas un hašiša nākamās izplatītākās pamēģinātās vielas jauniešu vidū ir ekstazī (4,3%), amfetamīni (3,8%), LSD un citi halucinogēni (3,7%), kokaīns (3,5%). Pētījumā tika noskaidrots arī ar narkotisko vielu lietošanu saistīto risku un kaitējumu novērtējums, kas liecina, ka jauniešu uztverē salīdzinoši visnekaitīgākā ir marihuānas vai hašiša lietošana – šo nodarbi ar augstu kaitējuma risku saista 31% jauniešu 15–16 gadu vecumā. Tāpat 35% no jauniešiem ar lielu risku nodarīt kaitējumu sev saista „spaisa” un citu smēķējamo maisījumu pamēģināšanu, bet 36% uzskata, ka lielu risku rada arī ekstāzi pamēģināšana.

10.2. tabula. Jauniešu (15–16 gadi), kuri narkotisko un psihotropo vielu lietošanas risku vērtē kā augstu, īpatsvars (%)

	Jauniešu īpatsvars pavisam	Jaunieši	Jaunietes
Regulāra amfetamīnu lietošana	72	65	79
Regulāra ekstāzi lietošana	71	64	79
Regulāra marihuānas vai hašiša smēķēšana	70	62	78
Regulāra „spaisa” vai citu smēķējamo maisījumu lietošana	66	59	73
Amfetamīnu pamēģināšana vienreiz vai divreiz	41	41	40
Neregulāra marihuānas vai hašiša uzsmēķēšana	37	34	39
Ekstāzi pamēģināšana vienreiz vai divreiz	36	36	35
„Spaisa” vai citu smēķējamo maisījumu pamēģināšana vienreiz vai divreiz	35	35	35
Marihuānas („zālītes”) vai hašiša pamēģināšana vienreiz vai divreiz	31	29	33

SPKC 2011. gada pētījums „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū”.

Tabulas dati liecina, ka jaunietes biežāk narkotisko un psihotropo vielu lietošanas risku vērtē kā augstu.

Šobrīd jauniešu vidū par nopietnu atkarību ir kļuvusi datoratkarība. Saskaņā ar Rīgas domes Atkarības profilakses centra pētījumu „Jauno tehnoloģiju atkarības izplatība jauniešu vidū Rīgas pilsētā” 35% no aptaujātajiem jauniešiem uzskata, ka darbošanās ar datoru ir labākās zāles pret depresiju. Datora pārāk bieža lietošana rada veselības traucējumus jauniešiem, jo ir saņemtas sūdzības par redzes pasliktināšanos un acu nogurumu. Šādus novērojumus minējuši 30 no aptaujātajiem 100 jauniešiem.

Pašnāvību vai suicidālo tieksmju analīze Latvijā ir ļoti būtisks jautājums, jo tas īpaši aktivizējas ekonomisko un sociālo krīžu laikā, lai arī pusaudžu un jauniešu vidū suicidālas domas var izraisīt emocionāli, bieži vien objektīvam izvērtējumam nepakļaujami iemesli. Pēc SPKC veiktās aptaujas datiem

par pašnāvību domājusi viena ceturtdaļa 15–16 gadus vecu jauniešu. Lai gan kopš 2007. gada aptaujas ir samazinājies (no 12% līdz 8%) to jauniešu skaits, kuri apgalvoja, ka mēģinājuši izdarīt pašnāvību, tomēr neatkarīgi no šī rādītāja šai jauniešu grupai būtu jāvelta īpaša uzmanība.

10.3. tabula. Jauniešu (15–16 gadi) suicidālās tieksmes un pieredze (% no atbildējušajiem)

	Ir šāda pieredze	tai skaitā	
		jaunieši	jaunietes
Kāds no draugiem vai citiem tuviem cilvēkiem ir mēģinājis izdarīt pašnāvību	28	21	33
Pats respondents ir domājis par pašnāvību	26	17	33
Respondents ir pārdomājis konkrētu veidu, kā izdarīt pašnāvību	16	12	19
Respondents kādam ir stāstījis, ka domā par pašnāvības izdarīšanu	15	10	18
Kāds no draugiem vai citiem tuviem cilvēkiem ir izdarījis pašnāvību	14	14	13
Respondents dzīves laikā ir mēģinājis izdarīt pašnāvību	8	6	8

 SPKC 2011. gada pētījums „Atkarību izraisošo vielu paradumi un tendences skolēnu vidū”.

Meitenes biežāk nekā zēni ir domājušas par pašnāvību un mēģinājušas to izdarīt (attiecīgi 33% un 17%). Tajā pašā laikā ir iespējams, ka jaunietes ir bijušas patiesākas savās atbildēs nekā jaunieši.

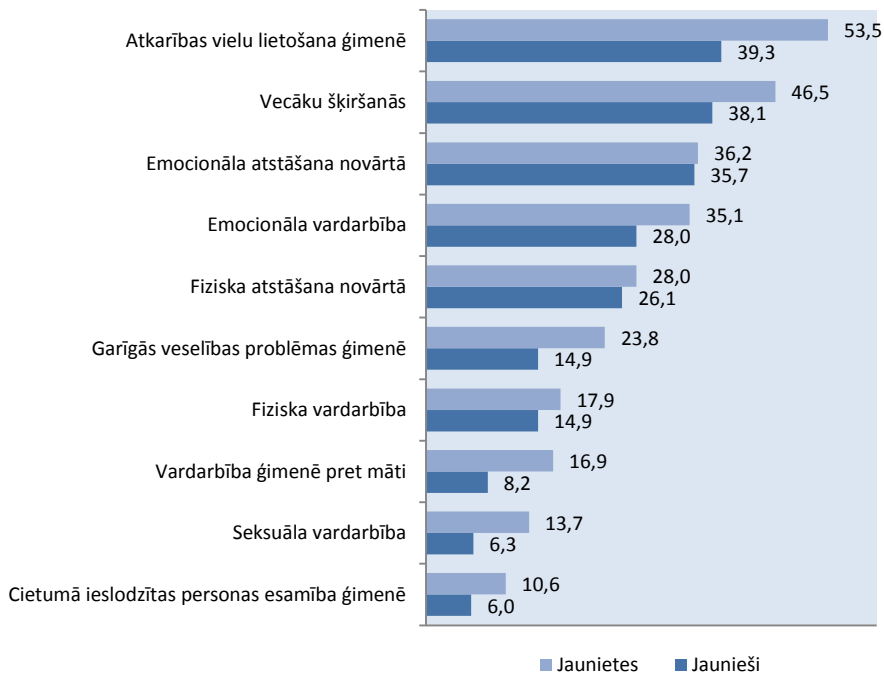
Jaunieši – vardarbības upuri

Kā liecina Nacionālā Veselības dienesta (NVD) 2011. gadā veiktā pētījuma „Pētījums par Latvijas jauniešu bērnībā gūto nelabvēlīgo pieredzi” dati, Latvijā vardarbība ģimenē nav retums un šis traumējošās pieredzes negatīvā ietekme izraisa reālu vai potenciālu ļaunumu jauniešu fiziskajai un garīgajai veselībai, izdzīvošanai un pašcieņas attīstībai. Vardarbībai pret bērniem ir īpaši nopietnas un tālejošas sekas, kas var izraisīt tieksmi būt vardarbības iniciatoram vai upurim, attīstīt veselību apdraudošu uzvedību, kā arī novest pie psihiskiem traucējumiem un hroniskām slimībām.

Pētījumā jauniešu (18–25 gadi) atbildes uzrādīja, ka bērnībā gandrīz trešā daļa jauniešu saskārušies ar emocionālu pārdarījumu vai vardarbību no saviem vecākiem vai kāda cita mājās dzīvojoša pieaugušā (31,5%). Visizplatītākais emocionālā pārdarījuma veids bija atstāšana novārtā, ko pieredzējuši 35,9% aptaujāto jauniešu, savukārt 16,4% ir pieredzējuši fizisku vardarbību ģimenē, bet viens no desmit aptaujātajiem ir piedzīvojis seksuālu vardarbību no kāda pieaugušā, vecāka radnieka, ģimenes drauga vai svešinieka (10,3%). Jaunietes biežāk nekā jaunieši norādīja uz nelabvēlīgo pieredzi bērnībā.

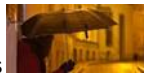
10.2. attēls. Jauniešu (18–25 gadi), kuri bija pakļauti nelabvēlīgai pieredzei bērnībā, īpatsvars¹ (%)

NVD 2011. gada „Pētījums par Latvijas jauniešu bērnībā gūto nelabvēlīgo pieredzi”.

56,3% aptaujāto jauniešu norādīja uz vienas līdz trim iepriekšējā attēlā norādīto vardarbības kategoriju esamību savā bērnībā, savukārt četras līdz visas desmit nosauktās vardarbības veidu kategorijas piedzīvojuši 26,9% aptaujas dalībnieku. NVD pētījuma rezultāti parāda, ka Latvijā joprojām ir izplatīts fiziskā soda veids, biežāk šos sodus saņēmuši jaunieši, kuru ģimenes sociāli ekonomiskais statuss ir zems vai vidējs. Iegūtā pētījuma rezultāti Latvijā ir līdzīgi arī citās Eiropas valstīs veikto pētījumu rezultātiem un liek izvērtēt un pilnveidot esošos mehānismus, lai nodrošinātu informatīvu un praktisku atbalstu sociālajam riskam pakļautajām ģimenēm un topošajiem vecākiem bērnu audzināšanas jautājumos, tādējādi mazinot vardarbības izplatības risku valstī.

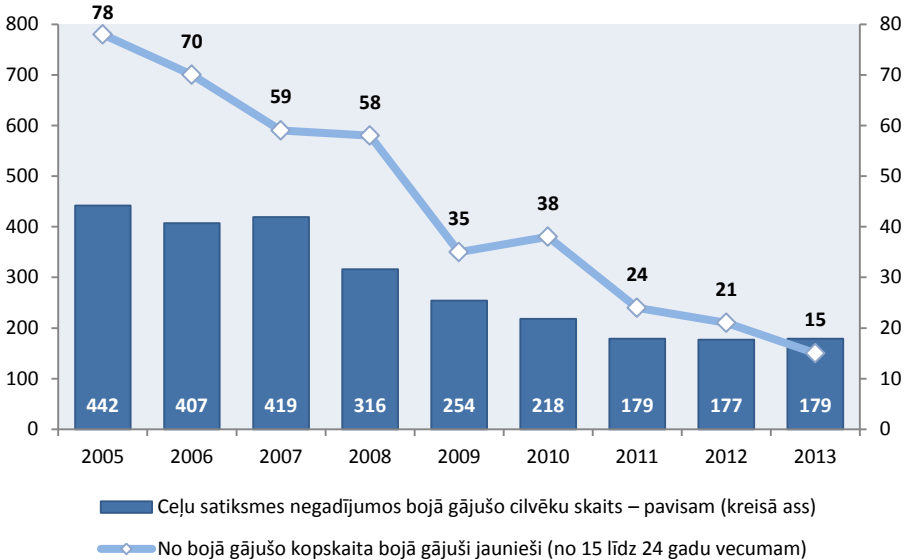
¹ NVD pētījuma dati par Latvijas jauniešu bērnībā gūto nelabvēlīgo pieredzi tika vākti no 2010. gada oktobra līdz 2011. gada martam.

Ceļu satiksmes negadījumi

Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) dati par satiksmes negadījumiem uz ceļiem un tajos bojā gājušajiem liecina, ka negadījumos bojā gājušo jauniešu skaitam ir tendence ik gadu samazināties. Ja 2010. gadā uz ceļiem dzīvību zaudēja 38 jaunieši 15 līdz 24 gadu vecumā, tad pērn tādu pavisam bija piecpadsmit, kas ir par 29% mazāk nekā 2012. gadā.

10.3. attēls. Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaits

CSDD dati.

2013. gadā ceļu satiksmes negadījumos ievainoti 799 jaunieši, un daļai no viņiem tas var izraisīt dzīves kvalitātes pazemināšanos vai pat invaliditāti. Šis rādītājs joprojām ir augsts.

10.4. tabula. Ceļu satiksmes negadījumi

	2005	2010	2012	2013
Ceļu satiksmes negadījumu skaits ¹	4 466	3 193	3 358	3 489
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo cilvēku skaits	442	218	177	179
no tiem bojā gājuši jaunieši (15–24 gadu vecumā)	78	38	21	15
Ceļu satiksmes negadījumos ievainoto cilvēku skaits	5 600	4 023	4 179	4 338
no tiem ievainotie jaunieši (15–24 gadu vecumā)	1 463	844	867	799

CSDD dati.

Ja laikā no 2005. līdz 2012. gadam visvairāk ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo jauniešu (15–24 gadi) bija pasažieri, tad 2013. gadā visvairāk bojā gājušo bija transportlīdzekļu vadītāji, savukārt ievainoto jauniešu skaits visos pēdējos gados vislielākais bijis tieši gados jauniem pasažieriem.

¹ Negadījumi, kuros ir cietušie.

10.5. tabula. Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo un ievainoto jauniešu (15–24 gadi), sadalījums pēc ceļu satiksmes dalībnieka statusa

	2005	2010	2012	2013
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo jauniešu skaits	78	38	21	15
transportlīdzekļa vadītāji	28	13	6	7
pasažieri	30	12	9	5
gājēji	19	3	2	-
mopēdisti, velosipēdisti	-	3	2	2
motociklisti	1	7	2	1
kvadricikla vadītāji	...	-	-	-
Ceļu satiksmes negadījumos ievainoto jauniešu skaits	1 463	844	867	799
pasažieri	625	341	326	305
transportlīdzekļa vadītāji	380	194	198	169
gājēji	273	140	148	148
mopēdisti, velosipēdisti	114	121	137	128
motociklisti	71	47	54	44
kvadricikla vadītāji	...	1	4	5

 CSDD dati.

Lai arī ceļu satiksmes negadījumos tiek gūts mazāk traumu, stabila saglabājas ceļu satiksmes negadījumos ievainoto jauniešu, kuri braukuši ar mopēdiem un velosipēdiem, skaits un šis fakts prasa atbildīgo dienestu pievēršanos šai problēmai. Pērn ceļu satiksmes negadījumos ievainoti 430, bet bojā gājuši 13 velosipēdisti. Gandrīz divām trešdaļām jeb 294 negadījumiem iemesls ir bijis velosipēda sadursme ar kādu citu transporta līdzekli, kas ir par 5% vairāk nekā 2012. gadā. Sadursmes ar velosipēdu ir trešais biežākais avāriju veids, kurā satiksmes dalībnieki zaudē dzīvību – vairāk nekā 7% no visiem ceļu satiksmē bojā gājušajiem pērn bija velosipēdisti. Tādēļ pastiprināta uzmanība ir jāpievērš ne tikai auto vadītājiem, pasažieriem un gājējiem, bet arī velosipēdistiem.

Valsts policija 2014. gadā izstrādā jaunu mobilo lietojumprogrammatūru jauniešu izglītošanai par dažādiem drošības jautājumiem, kā arī pilnveido jau izstrādāto jauniešiem domāto mājaslapu www.sargi-sevi.lv, kuru plānots izmantot kā vienu no rīkiem darbam ar jauniešiem prevencijas jomā.

Nepilngadīgie – noziegumu upuri

Statistikas dati par tiesvedības procesiem, kuros cietušie ir bijuši nepilngadīgi, liecina, ka kopumā samazinājies noziedzīgos nodarījumos cietušo jauniešu un bērnu skaits. Nav vērojamas lielas atšķirības pēc cietušo personu dzimuma, jo vienlīdz bieži nodarījumus, kuri paveikti tīši vai aiz neuzmanības, par upuriem bijuši kā zēni, tā meitenes.

10.6. tabula. Noziedzīgu nodarījumu, kuros ir cietuši nepilngadīgie (līdz 18 gadu vecumam), skaits

	2007	2010	2012	2013
Reģistrētie noziedzīgie nodarījumi pret nepilngadīgajiem (līdz 18 gadu vecumam)				
Pavisam¹	1 901	921	371	482
tai skaitā pret:				
zēniem	1 200	542	231	276
meitenēm	760	448	140	206
Reģistrētie noziedzīgie nodarījumi pret nepilngadīgajiem pa atsevišķiem noziedzīgu nodarījumu veidiem				
Slepkavība ²	2	1	2	-
Tīšs smags miesas bojājums	5	3	3	3
Izvarošana	36	28	9	15
Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana	133	19	3	20
Zādzība ³	182	168	139	104
Laupīšana	308	102	30	53
Huligānisms	98	37	6	16

 Iekšlietu ministrijas (IeM) Informācijas centra dati.

Visbiežāk jaunieši cietuši no mantiskiem nodarījumiem – zādzībām, laupīšanām un huligānisma (36% gadījumu) –, tomēr vērojami arī tādi pret jauniešiem vērsti seksuāli noziedzīgi nodarījumi (18%) kā vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana, izvarošana, pavešana netiklībā (2013. gadā — 51 gadījums), nodarījumi pret veselību — tīšu vidēji smagu un smagu miesas bojājumu nodarīšana (15%), kā arī cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo (15%).

Jaunieši konfliktā ar likumu

Jauniešu izdarītie likumpārkāpumi norāda ne vien uz vecāku un izglītības iestāžu kļūdām audzināšanā, bet arī uz sabiedrības sociālajām, ekonomiskajām un politiskajām problēmām.

IeM Informācijas centra apkopotā statistika par reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un tos izdarījušajām personām kopumā liecina par nepilngadīgo un jauniešu līdz 25 gadu vecumam noziedzības līmeņa un citu likumpārkāpumu samazināšanos kā īstermiņā (līdz trīs gadiem), tā arī vidējā termiņā (līdz septiņiem gadiem). Bet, ja 2013. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu kopējais izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits valstī samazinājās par 4,7%, tad pirmajos 2014. gada mēnešos atkal vērojams noziedzības pieaugums un noziedzīgo nodarījumu skaits no 2014. gada janvāra līdz martam pieauga par 5,4% attiecībā pret šo periodu pērn. Pirmajos šā gada mēnešos vērojams arī liels slepkavību skaits (17), kas ir par 26% vairāk nekā 2013. gada sākumā.

¹ Kopskaitā ieskaitīti reģistrēti noziedzīgi nodarījumi, kuriem nav norādīts cietušās personas dzimums, kā arī vienā noziedzīgā nodarījumā var būt vairāki cietušie.

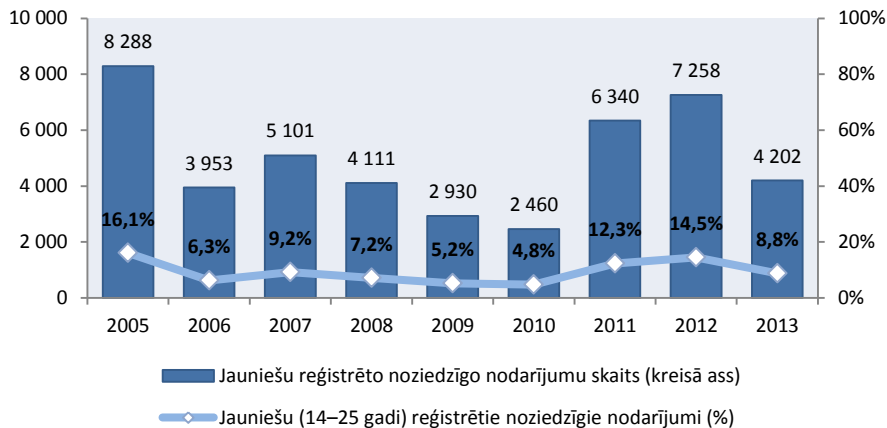
² Pēc Krimināllikuma 116.–118. panta.

³ Ieskaitīti visi noziedzīgie nodarījumi pēc Krimināllikuma 175. un 180. panta (no 2011. gada t.sk. krāpšanas un piesavināšanās nelielos apmēros).

Iepriekšējos gados bija palielinājies jauniešu (14–25 gadus vecu) izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits (2011. gadā – 6 340, 2012. gadā – 7 258), bet 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, tas samazinājies gandrīz uz pusi – par 42% (2013. gadā – 4 202). Tajā pašā laikā jauniešu pastrādāto likumpārkāpumu īpatsvars to kopējā skaitā valstī ir samērā nemainīgs. 2013. gadā Latvijā pēc IeM statistikas datiem pavisam tika reģistrēti 47 561 noziedzīgs nodarījums, bet 4 202 (8,8%) no tiem paveica 14 līdz 25 gadus veci jaunieši.

10.4. attēls. Jauniešu (14–25 gadi), izdarīto noziedzīgo nodarījumu skaits un īpatsvars kopējā reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaitā

IeM Informācijas centra dati.

Jaunieši 14 līdz 25 gadu vecumā galvenokārt izdara zādzības, kuru skaits pēdējo gadu laikā bijis visaugstākais. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, uz pusi samazinājies jauniešu sevišķi smago noziegumu skaits: tīši smagu miesas bojājumu gadījumu skaits samazinājies par 62%, bet jauniešu izdarīto slepkavību skaits – par 52%.

10.7. tabula. Reģistrētie jauniešu (14–25 gadi), izdarītie noziedzīgie nodarījumi pa atsevišķiem noziedzīgo nodarījumu veidiem

	2005	2010	2012	2013
Slepkavības ¹	40	8	23	11
Tīši smagi miesas bojājumi	47	15	47	18
Izvarošanas	44	6	4	3
Zādzības, krāpšanas, piesavināšanās nelielā apmērā ²	4 795	1 077	3 347	2 218
Huligānisms	441	71	82	51
Narkotisko vielu nelikumīga izgatavošana, glabāšana un realizācija ³	88	220	603	197

IeM Informācijas centra dati.

¹ Pēc Krimināllikuma 116.–118. panta.

² Pēc Krimināllikuma 175. un 180. panta.

³ Pēc Krimināllikuma 253.–253². panta.

Joprojām ir liels skaits jauniešu pastrādāto likumpārkāpumu, kas saistīti ar narkotisko vielu nelikumīgu izgatavošanu, glabāšanu un realizēšanu. Šogad sabiedrības satraukumu izraisa jauniešu brīvā pieejamība tā dēvētajām „legālajām narkotikām” jeb „spaisam”, kura iedarbība var būt veselībai bīstama vai pat letāla. No 2014. gada jūnija personām, kuras savā īpašumā pieļaus jaunu psihoaktīvo vielu neatļautu izgatavošanu, glabāšanu, pārvadāšanu vai realizāciju, varēs piemērot naudas sodu. Administratīvo sodu varēs piemērot, ja „spaisa” tirdzniecība šajā īpašumā tiks konstatēta gada laikā pēc tam, kad īpašnieks tika rakstveidā informēts par viņa kustamajā vai nekustamajā īpašumā konstatētajām neatļautajām darbībām ar psihotropajām vielām.

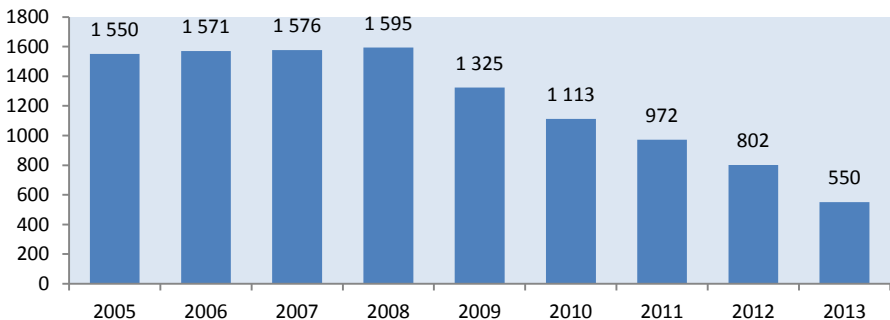
Ja apskata jauniešu likumpārkāpēju statistiku pēc dzimuma, tad šai ziņā statistika ir stabili nemainīga – no jauniešiem, kuri izdarījuši noziedzīgus nodarījumus, 88–90% ir vīrieši un 10–12% ir sievietes. Vismazākais sieviešu īpatsvars ir sevišķi smago noziegumu un smago noziegumu statistikā – 2013. gadā tikai 9,7% un 8,6% (attiecīgi vīrieši – 90,3% un 91,4%), nedaudz vairāk sieviešu (14,3%) ir iesaistījušās mazāk smagos noziegumos un kriminālpārkāpumos.

Nepilngadīgo un jauniešu noziedzību veicina dažādi cēloņi un apstākļi. Starp tiem visbiežāk tiek minēti tādi faktori kā ģimenes sociāli ekonomiskais stāvoklis, vardarbība ģimenē, izpratnes trūkums par garīgajām un sociālajām vērtībām, atkarības vielu lietošana, zems pašnovērtējums u. c.

Par likumpārkāpumiem notiesātie jaunieši

Līdz ar jauniešu likumpārkāpumu skaita samazināšanos ir samazinājies arī notiesāto jauniešu skaits. Pēc Ieslodzījuma lietu pārvaldes (IeVP) datiem nepilngadīgo jauniešu (14–17 gadi), kuri ir notiesāti un izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādēs, skaits ir aptuveni 7–8% no kopējo ieslodzīto skaita. Savukārt 14 līdz 25 gadus vecu notiesāto jauniešu skaits ieslodzījumā no 2005. gada ir sarucis pat trīs reizes – 2008. gadā ieslodzījumā atradās 1 595 notiesāti jaunieši 14 līdz 25 gadu vecumā, 2013. gadā tādu bija 550.

10.5. attēls. Notiesāto jauniešu (14–25 gadi) kopskaits

 IeVP dati.

10.8. tabulā norādīta informācija par 14 līdz 21 gadu veciem jauniešiem, kuri ir notiesāti un izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādēs un audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem (Cēsu audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem jauniešiem un Ilguciema cietuma nodaļa nepilngadīgajām jaunietēm). Saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 507. pantu, lai nostiprinātu resocializācijas rezultātus un dotu iespēju iegūt vispārējo izglītību vai profesionālo sagatavotību, notiesātos, kas sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu, ar brīvības

iestādes administratīvās komisijas lēmumu var atstāt audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem līdz mācību gada beigām vai soda termiņa beigām, bet ne ilgāk kā līdz divdesmit viena gada vecuma sasniegšanai. Izņēmuma gadījumā ar administratīvās komisijas lēmumu notiesāto, kas sasniedzis divdesmit viena gada vecumu, var atstāt audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem līdz mācību gada beigām. Notiesātās personas no 18 līdz 21 gada vecumam var atrasties gan audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, gan brīvības atņemšanas iestādēs. Dati liecina, ka 2013. gadā visvairāk jauniešu (45,8%) tika notiesāti ar ieslodzījuma termiņu robežās virs viena gada līdz trīs gadiem, bet trīs līdz pieci gadi tika piespriesti 20,8% jauniešu, savukārt iepriekšējos gados vairāk bija tādu jauniešu, kuri izcieta sodu ar termiņu virs trīs līdz pieciem gadiem (2011. gadā – 44,4% un 2012. gadā – 48%).

10.8. tabula. Notiesāto jauniešu (14–21 gads) ieslodzījuma termiņi

	2005	2010	2011	2012	2013
Kopējais notiesāto jauniešu (14–21 gads) skaits	142	47	36	25	24
tai skaitā ar termiņu:					
virs 6 mēnešiem līdz 1 gadam	21	12	4	3	3
virs 1 līdz 3 gadiem	71	16	13	8	11
virs 3 līdz 5 gadiem	26	14	16	12	5
virs 5 līdz 10 gadiem	21	4	3	2	5
virs 10 un vairāk gadiem	3	1	-	-	-

leVP dati.

Brīvības atņemšanas soda mērķis ir notiesāto jauniešu likumpārkāpēju resocializācija – pasākumu kopums soda izpildes laikā, kuru rezultātā notiesātie spēj iekļauties sabiedrībā un tādējādi tiek veidota drošāka sabiedrība, nepieļaujot jaunus noziedzīgo nodarījumu recidīvus jeb jaunus, atkārtotus likumpārkāpumus. 2014. gada janvārī leVPun Valsts probācijas dienesta vadītāji vienojās par ciešāku sadarbību kriminālsodu izpildē – ieslodzīto resocializācijas jomā. Ar 2013. gada 1. aprīli ir mainīta kriminālsodu politika, kas paredz soda izciešanas termiņu, kas jāpavada brīvības atņemšanas iestādē, daļēji aizstāt ar probācijas dienesta uzraudzību, tā sekmējot likumpārkāpēja atgriešanos sabiedrībā. Uzsvars tiek likts uz jaunieša likumpārkāpēja atkārtota nozieguma riska pakāpes izvērtēšanu un viņa resocializācijas vajadzību noteikšanu, kas ietver sociālās, psiholoģiskās, izglītības un nodarbinātības vajadzības.

Kopš 2005. gada ir attīstījusies arī ieslodzījuma vietu sadarbība ar izglītības iestādēm. Ja 2005. gadā brīvības atņemšanas iestādēs bija četras skolas, tad 2014. gadā skolas ir gandrīz visās ieslodzījuma vietās, dažās ir pat divas vai trīs skolas. 2013. gadā izglītības programmās vidēji tika iesaistīti 1 629 ieslodzītie, kuriem iespējams apgūt sākumizglītību, pamatizglītību, vidējo un profesionālo, arī augstāko izglītību un interešu izglītību. Ieslodzītajiem iespējams apgūt drēbnieka, galdnieka, friziera, metinātāja, atslēdznieka un citas profesijas.

PUBLIKĀCIJĀ IZMANTOTIE TERMINI

	DEFINĪCIJAS
Aborts	Grūtniecības pārtraukšana vai izbeigšanās pirms pilnām 22 grūtniecības nedēļām.
Aizgādība	Vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.
Apgādnieka zaudējuma pensija	Lai sniegtu atbalstu darba nespējīgiem ģimenes locekļiem viņu apgādnieka nāves gadījumā, valsts piešķir apgādnieka zaudējuma pensiju. To var saņemt mirušā bērni neatkarīgi no tā, vai viņi ir bijuši mirušā apgādībā, kā arī darba nespējīgie ģimenes locekļi, kas bijuši mirušā apgādībā, ja mirušais ir bijis apdrošināta persona.
Ar mājokļa uzturēšanu saistītie izdevumi	Šajā publikācijā: īre par mājokļa izmantošanu (tikai īrniekiem), īpašuma nodoklis par mājokli (tikai īpašniekiem), apkure, elektrība, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu izvešana, mājokļa kārtējā remonta un regulāras uzturēšanas izdevumi, mājokļa apdrošināšanas izmaksas u. c. ar mājokli saistītie maksājumi.
Bērnu aprūpes iestāde	Iestāde, kurā tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija bērniem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kā arī bērniem, kuriem nepieciešama sociālā rehabilitācija vai īpaša aprūpe veselības stāvokļa dēļ.
Brīvais laiks	Laiks, kura izmantošanu nosaka personas izvēle un kas nav saistīts ar pienākumiem; laiks, kas patērēts vaļas nodarbībām (izklaidēm, vaļaspriekiem, sportam u. c.).
Brīvprātīgs darbs	Ietver brīvprātīgu darbu organizācijās, neformālu palīdzību citām mājāsaimniecībām, nesaņemot par to samaksu, kā arī līdzdalību dažādu organizāciju pasākumos, saietos (arī reliģisko organizāciju pasākumos).
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušie	Par ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušajiem uzskata tos, kas miruši negadījuma vietā vai 30 dienu laikā pēc negadījuma.
Darba devējs (īpašnieks)	Persona, kura strādā savā uzņēmumā, profesionālajā praksē vai zemnieku (zvejnieku) saimniecībā ar mērķi gūt ienākumus vai labumus un nodarbina vienu vai vairākas personas par samaksu.
Darba intensitāte	Darba intensitāte (WI) ir darbspējas vecuma mājāsaimniecības locekļu ienākumu pārskata periodā nostrādāto mēneša skaita attiecība pret kopējo mēnešu skaitu, ko mājāsaimniecības locekļi teorētiski varēja nostrādāt. Personas tiek iedalītas piecās darba intensitātes kategorijās: no WI = 0 (nav nodarbināti); $0 < WI < 1$; $0 < WI < 0,5$ un $0,5 \leq WI < 1$ līdz WI = 1 (pilna nodarbinātība). Tiek pieņemts, ka persona dzīvo mājāsaimniecībā ar zemu darba intensitāti, ja $WI \leq 0,2$.
Darba meklētājs	Persona, kura vai nu ir, vai nav reģistrēta NVA un vienlaicīgi atbilst šādiem nosacījumiem: 1) Pārskata nedēļā nekur nestrādāja un nebija pagaidu prombūtnē no darba. 2) Pēdējo četru nedēļu laikā aktīvi meklēja darbu. 3) Darba atrašanas gadījumā bija gatava nekavējoties (tuvāko divu nedēļu laikā) sākt strādāt. Šajā kategorijā ieskaita arī personas, kuras darbu jau ir atradušas un uzsāks to trīs mēnešu laikā.
Darba meklētāju īpatsvars	Darba meklētāju īpatsvars atbilstošās vecuma grupas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, procentos.
Darba ņēmējs (darbinieks) (Darbaspēka izlases veida apsekojums)	Persona, kura strādā pie valsts vai privāta darba devēja un par padarīto darbu saņem atlīdzību naudā (algu, regulāras prēmijas un piemaksas, honorāru, naudas balvas, dzeramnaudu) vai natūrā (precēs vai pakalpojumos).

Darbinieks (Darba samaksas struktūras apsekojums)	Darbinieks šī pārskata ietvaros ir fiziska persona, kura uz darba līguma vai uzņēmuma līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu un par kuru saskaņā ar Darba likumu veic darba laika uzskaiti, vai arī darba laika uzskaiti veic, strādājot uz uzņēmuma līguma pamata.
Dziļa materiālā nenodrošinātība	Dziļa materiālā nenodrošinātība raksturo personas, kurām piemīt vismaz 4 no šādām materiālās nenodrošinātības pazīmēm: finansiālu iespēju trūkums 1) segt komunālos maksājumus, īri vai atmaksāt kredītu, 2) finansiāli atļauties uzturēt mājokli siltu, 3) segt pēkšņus, neparedzētus izdevumus no pašu līdzekļiem, 4) ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis katru otro dienu, 5) katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām, 6) lietot savām vajadzībām vieglo auto, 7) veļas mazgājamo mašīnu, 8) krāsu televizoru, 9) telefonu.
Dzimumstības vecumkoeficients	Vidējais dzimumstības līmenis sievietēm konkrētā vecumā. Koeficients tiek aprēķināts, attiecinoši gada laikā dzimušo bērnu skaitu sievietēm attiecīgajā vecuma grupā pret gada vidējo šīs pašas vecuma grupas sieviešu skaitu. Aprēķinot speciālo dzimumstības koeficientu vecuma grupai līdz 19 gadiem, saucējā tiek ņemts gada vidējais sieviešu skaits 15–19 gadu vecumā. Aprēķinot dzimumstības koeficientu vecuma grupai 15–49 gadi, dzimušo bērnu skaitā ir iekļauti bērni, kuri dzimuši sievietēm līdz 14 gadiem, kā arī 50 gadu un vecākām. Parasti aprēķina uz 1 000 sievietēm.
Dzimšanas secība	Jaundzimušā bērna kārtas skaitlis attiecībā pret visiem iepriekšējiem mātei dzīvi dzimušajiem bērniem; tas ir, iepriekšējais dzīvi dzimušo bērnu skaits plus jaundzimušais.
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji (darbaspēks)	Personas, kuras pārskata periodā piedāvā savu darbu materiālo vērtību ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai. Šos iedzīvotājus veido nodarbinātie iedzīvotāji un darba meklētāji (gan reģistrētie NVA, gan neregistrētie), kuri aktīvi meklē darbu.
Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji	Personas, kuras nevar pieskaitīt ne pie nodarbinātajiem iedzīvotājiem, ne arī pie aktīvajiem darba meklētājiem, piemēram, skolnieki, studenti, pensionāri, mājsaimnieki/-ces.
Ekvivalents (pieaugušais) patērētājs	Ekvivalents (pieaugušais) patērētājs ir aprēķina vienība, kas ļauj salīdzināt mājsaimniecību ienākumu un patēriņa līmeni, ņemot vērā mājsaimniecības lielumu un sastāvu. Analītiskā ziņojuma datu aprēķinos tiek izmantota modificēta ESAO skala (1,0; 0,5; 0,3) – pirmais pieaugušais tiek pielīdzināts 1,0, katrs nākamais mājsaimniecības loceklis vecumā no 14 gadiem un vecāks – 0,5, bet katrs bērns, kas jaunāks par 14 gadiem, – 0,3. ESAO – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (angļu valodā – <i>OECD</i>).
Emigrants (ilgtermiņa)	Persona, kura izbrauc uz citu valsti (starptautiskais emigrants) vai uz citu Latvijas administratīvo teritoriju pastāvīgās dzīvesvietas maiņas nolūkā vai vismaz uz vienu gadu.
ESPAD	Eiropas skolu aptaujas projekts par alkoholu un citām narkotiskajām vielām, kuru 2011. gadā veica SPKC (angļu valodā – <i>European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs</i>).
Faktiski nostrādātās stundas	Reāli nostrādāto stundu skaits (ieskaitot dīkstāves un atpūtas pauzes, virsstundas, kā arī patērēto laiku darba izpildei ārpus darba vietas).
Ģimene (ģimenes kodols)	Precēts pāris vai pāris, kurš dzīvo neregistrētā kopdzīvē, kā arī vecāki vai viens vecāks ar bērnu vai vairākiem bērniem neatkarīgi no bērna vecuma. Būtisks nosacījums šajos gadījumos ir, lai bērniem konkrētajā mājsaimniecībā vēl nebūtu sava laulātā, kopdzīves partnera vai savu bērnu, jo tādā gadījumā viņi uzskatāmi par atsevišķu ģimeni.

Ģimenes uzņēmumā strādājošs nealgotš darbinieks	Persona, kura palīdz citam tās pašas mājsaimniecības ģimenes loceklim piederošā ekonomiskajā uzņēmumā vai zemnieku (zvejnieku) saimniecībā, tādējādi dodot labumu ģimenei, bet par to nesāņemot samaksu.
Iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija	Iedzīvotāju pārvietošanās no vienas administratīvās teritorijas uz citu pastāvīgās dzīvesvietas maiņas nolūkā vai vismaz uz vienu gadu. Migrāciju iedala ārējā (starptautiskajā) un iekšējā (Latvijas ietvaros). Dati par migrāciju pilsētās un novados ietver arī pārvietošanos valsts robežās starp dažādām administratīvajām teritorijām. Taču, ja persona maina dzīvesvietu vienas pilsētas vai novada robežās, tā migrācijas statistikā netiek uzskaitīta atbilstoši starptautisko organizāciju rekomendācijām.
Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija	Sociālā institūcija, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, kā arī bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju.
Imigrants (ilgtermiņa)	Persona, kura ierodas no citas valsts (starptautiskais imigrants) vai no citas Latvijas administratīvās teritorijas, lai apmestos uz pastāvīgu dzīvi vai vismaz uz vienu gadu.
Internets	Tīkla infrastruktūra, kur dators vai cita ierīce (piemēram, mobilais tālrunis) sazinās viena ar otru, kamēr abas pievienotas šim tīklam. Internetu izmanto, lai piekļūtu globālajam tīmeklim, elektroniskā pasta sarakstei, tūlītējai ziņojumapmaiņai u. c.
Interesešu izglītība	Personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošana neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības.
Izglītības iestāde	Valsts, pašvaldību vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir izglītības programmu īstenošana, vai komercsabiedrība, kurai izglītības programmu īstenošana ir viens no darbības veidiem.
Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums	Gadu skaits, ko vidēji nodzīvotu attiecīgajā gadā dzimušie, ja viņu turpmākās dzīves laikā mirstības līmenis katrā vecumā paliktu tāds pats, kāds tas bija dzimšanas gadā. Datus iegūst no mirstības un vidējā paredzamā mūža ilguma tabulām.
Kultūras un radošās industrijas	Aktivitātes, kas balstās uz individuālo vai kolektīvo radošumu, prasmēm un talantu un kuras, izveidojot un izmantojot intelektuālo īpašumu, spēj celt labklājību un radīt darba vietas. Radošās industrijas rada, attīsta, ražo, izmanto, izrāda, izplata, saglabā produktus, kam piemīt ekonomiska, kultūras un/vai izklaides vērtība
Līdzdalība kultūras dzīvē	Iesaiste kultūras notikumos un pasākumos; pēc līdzdalības no mijiedarbes līmeņa izdala pasīvo un aktīvo līdzdalību; pasīva līdzdalība piedfzināma kultūras patēriņam, savukārt aktīvā līdzdalība ir iesaiste kultūras notikuma radīšanas procesā (dziedāšana, dejošana, darbošanās amatierētrī u. tml.).
Kvartiles	Trīs vērtības, kas sadala populāciju četrās kvartīļu grupās . Otrā kvartile sakrīt ar mediānu.
Kvartīļu grupa	Viena no četrām populācijas grupām, kur katra grupa ir izveidota, sakārtojot populācijas subjektus (piemēram, privātpersonas, mājsaimniecības, u. tml.) augošā secībā pēc kāda subjektu raksturojošā rādītāja (piemēram, darba algas, rīcībā esošajiem ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli) un secīgi sadalot populāciju četrās pēc subjektu skaita vienādās grupās (pa 25% katrā grupā), kur <u>pirmā kvartīļu grupa</u> ietver subjektus ar zemāko algas vai ienākumu līmeni, bet <u>ceturtnā kvartīļu grupa</u> ietver subjektus ar augstāko algas vai ienākumu līmeni.
Kvintiles	Četrās vērtības, kas sadala populāciju piecās kvintīļu grupās .

Kvintīļu grupa	Viena no piecām populācijas grupām, kur katra grupa ir izveidota, sakārtojot populācijas subjektus (piemēram, privātpersonas, mājsaimniecības u. tml.) augošā secībā pēc kāda subjektu raksturojoša rādītāja (piemēram, darba algas, rīcībā esošajiem ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli) un secīgi sadalot populāciju piecās pēc subjektu skaita vienādās grupās (pa 20% katrā grupā), kur pirumā kvintīļu grupa ietver subjektus ar zemāko algas vai ienākumu līmeni, bet piektā kvintīļu grupa ietver subjektus ar augstāko algas vai ienākumu līmeni.
Mācības pārtraukusi jaunieši	18–24 gadus vecu personu, kuru iegūtais izglītības līmenis ir pamatzglītība vai zemāks un kuri vairs nemācās.
Mediāna	Statistiskais rādītājs, kas raksturo novērojumu, kas sakārtoti no zemākās vērtības līdz augstākajai, centra vērtību (sadalījuma viduspunktu).
Mentālās veselības indekss	Rādītājs tiek aprēķināts ar pieciem jautājumiem, kas tiek uzdoti respondentiem: „Cik ilgi pēdējo četru nedēļu laikā... 1) bijāt ļoti nervozs; 2) jutāties tik nospiests, ka nekas nespēja Jūs iepriecināt; 3) jutāties rāms un mierīgs; 4) jutāties nomākts un depresīvs; 5) bijāt laimīgs?” ar atbilžu variantiem skalā no 1 (visu laiku) līdz 5 (nemaz). Ar šiem jautājumiem tiek aprēķināts mentālās veselības indekss procentos. Jo augstāka ir šī rādītāja vērtība, jo labāka ir respondenta mentālā veselība.
Migrants (ilgtermiņa)	Persona, kura maina pastāvīgo dzīvesvietu no vienas administratīvās teritorijas (valsts) uz citu. Saskaņā ar ANO Rekomendācijām un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 862/2007 (2007. gada 11. jūlijs) par Kopienas statistiku attiecībā uz migrāciju un starptautisko aizsardzību, par ilgtermiņa starptautiskajiem migrantiem statistikā tiek uzskaitītas personas, kuras ierodas valstī, lai paliktu te uz pastāvīgu dzīvi vai uz laiku, kas vienāds vai ilgāks par vienu gadu, kā arī personas, kas izbrauc no vienas valsts uz citu valsti ar nolūku uzturēties tur pastāvīgi vai vienu gadu un ilgāk. Šis uzturēšanās ilguma kritērijs ļauj nošķirt ilgtermiņa migrantus no citām valsts robežu šķērsojošajām personu grupām – tūristiem, ekskursantiem, īstermiņa migrantiem.
Migrācijas saldo (ilgtermiņa)	Starpība starp konkrētajā administratīvajā teritorijā uz pastāvīgu dzīvi ieradušos un no tās uz citu pastāvīgu dzīvesvietu izbraukušo iedzīvotāju skaitu noteiktā laika periodā.
Mirstības vecumkoeficients	Vidējais mirstības līmenis noteiktā iedzīvotāju vecuma grupā. Koeficients tiek aprēķināts, attiecinot gada laikā mirušo skaitu attiecīgajā vecuma grupā pret gada vidējo šīs pašas vecuma grupas iedzīvotāju skaitu. Parasti aprēķina uz 1 000 iedzīvotāju.
Mobilās ierīces	Portatīvas elektroniskas ierīces, kas paredzētas interneta un dažādu lietojumprogrammu lietošanai (mobilie tālruni, viedtālruni, plaukstdatori (PDA), audio vai video atskaņotāji, spēļu konsoles), nelielā svāra un izmēra dēļ tās īpaši ērti lietot ārpus mājām vai darba, esot kustībā.
Nabadzības riska indekss	Iedzīvotāju īpatsvars (procentos) zem izraudzītā nabadzības riska sliekšņa.
Nabadzības riska sliekšnis	60% no rīcībā esošo ienākumu, kas pārrēķināti uz ekvivalento patērētāju, mediānas.
Nabadzības vai sociālās atstumtības risks	Personas, kuru ienākumi ir mazāki par nabadzības riska sliekšni vai ir izteikti materiāli nenodrošinātas, vai arī nodarbinātas darbā ar zemu darba intensitāti (skat. <i>darba intensitāte</i>).
Narkotiskā viela	Jebkura dabīga vai sintētiska viela, kas ir klasificēta atbilstoši 1961. gada 30. marta Vienotajai konvencijai par narkotiskajām vielām un 1972. gada Protokolam par grozījumiem 1961. gada 30. marta Vienotajā konvencijā par narkotiskajām vielām un iekļauta Latvijā kontrolējamo narkotisko vielu, psihotropo vielu un prekursoru sarakstos.

Nelaiemes gadījums darbā	Nelaiemes gadījums darbā ir darba vietā vienas darba dienas vai maiņas laikā noticis ārkārtējs notikums, pēc kura personai radušies veselības traucējumi vai pastāv veselības traucējumu iestāšanās varbūtība (inficēšanās risks), vai iestājusies iesaistītās personas nāve.
Nepilngadīgie	Personas, kas jaunākas par 18 gadiem.
Nepilns darba laiks	Nostrādātais laiks, kas parasti ir mazāks par 40 stundām nedēļā (nepilna slodze, nepilna darba diena vai nepilna darba nedēļa), kā arī to personu, kuras pašas sevi uzskata par nepilnu darba laiku strādājošām, nostrādātais laiks (neatkarīgi no nostrādāto stundu skaita).
Nodarbinātie iedzīvotāji	Personas, kuras pārskata nedēļā veica jebkādu darbu vai nu par samaksu naudā, vai par atlīdzību precēs vai pakalpojumos. Par nodarbinātajiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā, uzskata par nodarbinātām, ja pēc atvaļinājuma beigām personai ir garantija atgriezties iepriekšējā darbavietā. Nodarbināto skaitā ietver arī tās personas, kuras strādā savā lauku saimniecībā (zemnieku vai piemājas), lai sarāzotu produkciju pašu patēriņam vai arī pārdošanai.
Nodarbinātības līmenis	Nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars atbilstošās vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā, procentos.
Notiesāti nepilngadīgie	Nepilngadīgas personas, kuras tiesa atzinusi par vainīgām nozieguma izdarīšanā un pieņēmusi spriedumu, piemērojot Krimināllikumā noteikto sodu, un spriedums stājies spēkā.
Noziedzīgs nodarījums	Latvijas Republikas Krimināllikumā definēts sabiedriski bīstams nodarījums, kurš izdarīts tīši vai neuzmanības dēļ un par kura izdarīšanu draud kriminālsods.
Pamatizglītība	Izglītības pakāpe, kurā notiek sagatavošanās izglītībai vidējā pakāpē vai profesionālajai darbībai, sabiedrības un cilvēka individuālajā dzīvē nepieciešamo pamatzināšanu un pamatprasmju apguve, vērtīborientācijas veidošanās un iesaiste sabiedrības dzīvē.
Pašnodarbinātais	Persona, kura strādā savā uzņēmumā, profesionālajā praksē vai zemnieku (zvejnieku) saimniecībā ar mērķi gūt ienākumus vai labumus un nenodarbina nevienu citu personu.
Patēriņa izdevumi	Preču un pakalpojumu vērtība (naudā un natūrā), kas izlietoti personīgo vajadzību apmierināšanai. Saskaņā ar starptautisko Individuālā patēriņa veidu klasifikāciju Mājsaimniecību budžetu apsekojumam (COICOP/HBS) patēriņa izdevumi tiek sadalīti 12 grupās pēc to funkcionālās nozīmes. Dati tiek sniegti kopā naudā un natūrā. Mājsaimniecību patēriņa izdevumos nav iekļauta mājokļa īpašniekam nosacīti aprēķinātā īres maksa.
Privātā mājsaimniecība (mājsaimniecība)	Vairākas personas, kuras dzīvo vienā mājoklī un kopīgi sedz izdevumus, vai viena persona, kura saimnieko atsevišķi.
Profesionālā izglītība	Praktiska un teorētiska sagatavošanās darbībai noteiktā profesijā profesionālās kvalifikācijas ieguvei un pilnveidei.
Psihotropā viela	Psihotropa viela jeb psihoaktīva viela ir viela, kas ietekmē centrālo nervu sistēmu, izmainot to lietotāja uztveri, garastāvokli, apziņu, izziņu un uzvedību.
Reģistrēti noziedzīgi nodarījumi	Kriminālpārskatījumi un noziegumi, par kuriem ziņots tiesību aizsardzības iestādēm un par kuriem ierosināta krimināllieta.
Rīcībā esošie ienākumi	Naudas ienākumi no algota darba; naudas izteiksmē pārrēķinātais darba ņēmēja natūrā gūtais ienākums, izmantojot firmas vai dienesta auto privātām vajadzībām; ienākumi vai zaudējumi, kas gūti no pašnodarbinātības; saņemtās pensijas un pabalsti; regulāra naudas palīdzība no citām mājsaimniecībām;

	peļņa no noguldījumu procentiem, dividendēm, akcijām; ienākumi, ko saņēmuši bērni, kas jaunāki par 16 gadiem; ienākumi no īpašuma izīrēšanas; saņemtā summa no Valsts ieņēmumu dienesta (VID) sakarā ar ienākuma nodokļa pārmaksu (par saimnieciskās darbības veikšanu, attaisnotajiem izdevumiem – izglītību, ārstniecību u. tml.). No šīs kopējās ienākumu summas tiek atskaitīti nekustamā īpašuma nodokļu maksājumi; naudas summas, kas tikušas regulāri piešķirtas citām māsaimniecībām; atmaksātā summa VID sakarā ar nenomaksāto vai nepilnīgi nomaksāto ienākuma nodokli.
Smagi noziegumi	Bandītisms, tīša slepkavība, tīšs smags miesas bojājums, izvarošana, laupīšana, zādzība vainu pastiprinošos apstākļos u. c. līdzīga rakstura noziegumi, par ko Krimināllikumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem.
Sociālā atstumtība	Indivīdu vai cilvēku grupu nespēja iekļauties sabiedrībā nabadzības, nepietiekamas izglītības, bezdarba, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ. Sociāli atstumts cilvēks nespēj piekļūt pakalpojumiem un precēm, nespēj īstenot savas tiesības un izmantot iespējas, jo pastāv šķēršļi, kas to liedz, piemēram, vides nepiecieamība, sabiedrības aizspriedumi, emocionālā un fiziskā vardarbība u. c.
Sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas	Iedzīvotāju grupas, kurām ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņem dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā.
Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušiem bērniem	Pieejami bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, ekspluatācijā, seksuāli izmantoti vai ticuši pakļauti vardarbībai vai jebkādam citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā.
„Spaiss” (Spice)	Psihoaktīva viela, ko izmanto apreibināšanai.
Tradicionālais mājoklis	Istaba vai vairākas istabas un to palīgtelpas (piemēram, vestibili un gaiteni) pastāvīgā ēkā vai tās strukturāli nodalītā daļā, kas pēc sava būvniecības vai pārbūves veida ir paredzēta vienas māsaimniecības dzīvošanai visā gada garumā (piemēram, māja vai dzīvoklis).
Valsts sociālie pabalsti	Valsts sociālie pabalsti ir valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas situācijās, kad ir nepieciešami papildu izdevumi vai kad šīs personas nespēj gūt ienākumus, un kad nav paredzēta kompensācija no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas.
Vidējā izglītība	Izglītības pakāpe, kurā notiek daudzpusīga personības pilnveide, mērķtiecīga un padziļināta izaugsme apzināti izraudzītā vispārējās vai profesionālās izglītības vai arī vispārējās un profesionālās izglītības virzienā, sagatavošanās studijām augstākajā izglītības pakāpē vai profesionālajai darbībai, iesaiste sabiedrības dzīvē.
Viedtālrunis	Mobilā telefona ierīce, kas nodrošina ne tikai balsis pakalpojumu, bet arī e-pasta un teksta ziņojumu sūtīšanu, piekļuvi tīmeklim un balsis atpazīšanu. Viedtālrunī, kurā mobilais telefons apvienots ar personālo ciparasistentu, var integrēt GPRS.